

T.C.
ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI
SOSYOLOJİ BİLİM DALI

İRAN İSLAM DEVRİMİNİN SİNEMAYA YANSIMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Yılmaz YILMAZ

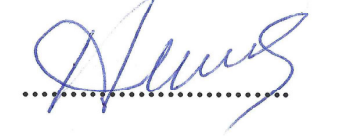
Danışman
Prof. Dr. Yahya Mustafa KESKİN

BOLU 2018

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Yılmaz YILMAZ'a ait "İran İslam Devriminin Sinemaya Yansıması" adlı çalışma, jürimiz tarafından Sosyoloji Anabilim Dalında Yüksek Lisans / Doktora Tezi olarak oy birliğiyle/ oy çokluğuyla kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi
19.11.2018

Unvan, Adı, Soyadı	İmza
Üye (Tez Danışmanı) : Prof. Dr. Yahya Mustafa KESKİN	
Üye : Dr. Öğr. Üyesi İbrahim BİRİ	
Üye : Dr. Öğr. Üyesi Hasan Hüseyin TAYLAN	

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

Doç. Dr. Yaşar AYYILDIZ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ETİK UYGUNLUK BEYANI

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum, “**İran İslam Devriminin Sinemaya Yansıması**” başlıklı çalışmanın yazılmasında, bilimsel ve etik kurallara uyulduğunu, başvurulan kaynaklardan yapılan alıntılarının adlarının bilimsel kurallara uygun olarak metin içinde, dipnotlarda ve kaynaklarda gösterildiğini, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin tamamının ya da bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitede bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Yılmaz YILMAZ

19.11.2018

ÖN SÖZ

Bu çalışmada İran İslam Devrimi'nin İran sineması üzerindeki etkisi devrim, din, sinema ve sansür kavramları çerçevesinde ilişkilendirilerek incelenmiştir. Çalışma boyunca İran sineması üzerinden, İran toplumunun devrim öncesi ve devrim sonrası dönemlerde yaşadığı ekonomik, siyasi ve sosyal değişimler de sosyolojik bir perspektifle ele alınmıştır.

Bu çalışmayı yaparken her daim yanımda olan, desteğini esirgemeyen ve bana rehberlik eden değerli danışman hocam Prof. Dr. Yahya Mustafa KESKİN'e teşekkürlerimi sunarım. Eğitim hayatım boyunca desteğini esirgemeyen ve bugünlere gelmemde emeği yadsınamaz olan aileme teşekkür etmeyi bir borç bilirim. Ayrıca tezimi yazdığım süre boyunca yaşadığım tüm zorluklarda yanımda olup bana destek veren sevgili Ece DEMİRKOL'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Son olarak, sosyoloji alanındaki bilgi birikimimi edinmemde en önemli rolü oynayan değerli hocalarım Doç. Dr. Bengül GÜNGÖRMEZ ve rahmetli Prof. Dr. Hüsamettin ARSLAN'a sonsuz minnetimi sunarım.

Yılmaz YILMAZ

19.11.2018

ÖZET

İRAN İSLAM DEVRİMİ'NİN SİNEMAYA YANSIMASI

Yılmaz YILMAZ

Yüksek Lisans Tezi

Sosyoloji Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Yahya Mustafa KESKİN

Kasım – 2018, 132 + x Sayfa

Bu tez çalışmasında, 1979 yılında İran'da gerçekleşen İran İslam Devrimi ile beraber İran'da siyasal, ekonomik ve kültürel alanlarda yaşanan değişimlerin İran sinemasına nasıl yansıdığını ve İran sinemasının nasıl bir dönüşüme uğradığını gözler önüne sermeye çalışılacaktır. Araştırma, hem İslam Devrimi'nin öncesini hem de İslam Devrimi'nin sonrasını kapsayacaktır. Bu tezin amacı, İran tarihindeki büyük kırılmalardan biri olan İslam Devrimi'nin İran sinemasına doğrudan veya dolaylı yollardan nasıl özgün bir nitelik kazandırdığını ve kazandırdığı nitelikleri ortaya koymaktır.

Bu tez çalışmasında seçilen tüm kaynaklar (konuya ilişkin belgeseller, kitaplar, filmler ve makaleler) tek tek analiz edilerek anlamlı bir yargıyla ulaşılmaya çalışılmış, çalışmada tümevarım yöntemi kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Devrim, Din, Sinema, Sansür.

ABSTRACT

THE REFLECTION OF IRAN ISLAMIC REVOLUTION TO CINEMA

Yılmaz YILMAZ

Master Thesis

Department of Sociology

Advisor: Prof. Dr. Yahya Mustafa KESKİN

November – 2018, 132 + x Pages

In this thesis work, how the changes experienced in Iran in the field of political, economical and cultural together with the Iran Islamic Revolution held in Iran in the year 1979 reflect to Iranian cinema and how the Iranian cinema is transformed will be tried to reveal. This research will include both before and also after the Islamic Revolution. The aim of this thesis is to reveal how the Islamic Revolution which is one of the biggest changes in Iranian History qualify the Iranian cinema directly or indirectly and the qualifications gained.

In this thesis work it is aimed to research a judgement by analyzing one by one all the chosen sources (documentaries on the subject, books, films and essays) and induction method is used.

Key Words: Revolution, Religion, Cinema, Censorship.

İÇİNDEKİLER

ONAY SAYFASI.....	ii
ETİK UYGUNLUK BEYANI.....	iii
ÖN SÖZ	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii

GİRİŞ	1
-------------	---

I. BÖLÜM

1. ARAŞTIRMANIN TEMEL KAVRAMLARI VE KURAM	4
1.1 . Temel Kavramlar	4
1.1.1. Sinema	4
1.1.2. Din	8
1.1.3. Sansür	10
1.1.4. Devrim	11
1.2. Kuram	12
1.2.1. Sinema ve Din.....	12
1.2.2. İran Sinema Tarihi	13
1.2.3. İran Sinemasında Dini Temsil	14

II. BÖLÜM

2. DEVRİMDEN ÖNCE İRAN SİNEMASI.....	15
2.1. 1900-1920 Yılları Arasında İran Sineması	15
2.2. 1920-1940 Yılları Arasında İran Sineması	17

2.3. 1940-1960 Yılları Arasında İran Sineması	20
2.4. 1960-1978 Yılları Arasında İran Sineması	24

III. BÖLÜM

3. DEVRİMDEN SONRA İRAN SİNEMASI	29
3.1. 1978-1983 Yılları Arasında İran Sineması	29
3.1.1. Nasuh Tövbesi (1983)	32
3.1.2. Senatör (1983)	33
3.2. 1984-1989 Yılları Arasında İran Sineması	34
3.2.1. O'na Sığınyorum - 1984	37
3.2.2. Boykot – 1985	38
3.2.3. Ölüm Zamanı – 1985	39
3.2.4. Anahtar - 1985	40
3.2.5. Taş Aslan – 1986	41
3.2.6. Bisikletçi – 1987	42
3.2.7. Arkadaşımın Evi Nerde? – 1987	43
3.3. 1990-1995 Yılları Arasında İran Sineması	44
3.3.1. Hamoun – 1990	46
3.3.2. Bashu – 1990	47
3.3.3. Yakın Plan – 1990	49
3.3.4. Ve Yaşam Sürüyor – 1992	50
3.3.5. Kaçakçı – 1992	50
3.3.6. Çizme- 1993	51
3.3.7. Kerbela Şahidi – 1994	52
3.3.8. Zeytin Ağacı Altında – 1994	53
3.3.9. Filistin'e Veda - 1995	53
3.3.10. Selam Sinema – 1995	54
3.3.11. İkiz Kardeşler – 1995	54
3.3.12. Beyaz Balon – 1995	55
3.4. 1996-2000 Yılları Arasında İran Sineması	56
3.4.1. Kum Fırtınası – 1996	58
3.4.2. Nene Lala ve Çocukları – 1996	58

3.4.3. Ekmek ve Çiçek – 1996	59
3.4.4. Gabbah - 1996	60
3.4.5. Baba - 1996	60
3.4.6. Cennet'in Çocukları – 1997	61
3.4.7. Kirazın Tadı - 1997	61
3.4.8. Seyyar Satıcı - 1997	62
3.4.9. Anne Şefkati – 1997	63
3.4.10. Leyla – 1997	65
3.4.11. Kâğıt Uçaklar – 1997	65
3.4.12. Ayneh – 1997	66
3.4.13. Şeyda - 1999	66
3.4.14. Rüzgâr Bizi Sürükleyecek - 1999	67
3.4.15. Cennetin Rengi – 1999	68
3.4.16. Şaka - 1999	69
3.4.17. Yağmur Köşelerinden - 2000	70
3.4.18. Kara Tahta – 2000	70
3.4.19. Söğüt ve Rüzgâr- 2000	71
3.4.20. Sanam – 2000	71
3.4.21. Çocuk ve Cıvcıv – 2000	72
3.4.22. Sarhoş Atlar Zamanı – 2000	73
3.5. 2001-2005 Yılları Arasında İran Sineması	73
3.5.1. Gizli Oy – 2001	80
3.5.2. Saklı Yarı – 2001	81
3.5.3. On – 2002	83
3.5.4. Elveda Dost – 2003	83
3.5.5. Kanlı Altın – 2003	85
3.5.6. Kertenkele – 2004	86
3.5.7. Demir Ada – 2005	87
3.6. 2006-2010 Yılları Arasında İran Sineması	88
3.6.1. Çarşamba Ateşi – 2006	94
3.6.2. Damar – 2006	95
3.7. 2011-2018 Yılları Arasında İran Sineması	95

3.7.1. Kimya ve Toprak – 2011	106
3.7.2. Gergedan Mevsimi – 2012	107
3.7.3. Kadınlar Bağırma – 2013	108
3.7.4. El Yazmaları Yanmaz – 2013	109

IV. BÖLÜM

4. SONUÇ ve DEĞERLENDİRME	111
--	------------

KAYNAKLAR	121
------------------------	------------

GİRİŞ

Bugünkü anlamıyla sinemanın kurucuları olarak Lumiere Kardeşler kabul edilmektedir. 1895 yılında yaptıkları makine ile sinema tarihine adlarını silinmemek üzere yazdırmışlardır. İlk yapılan filmler, sıradan olayları konu almaktadır. Bu konulara baktığımızda; bir trenin istasyona gelmesi ya da işçilerin fabrikadan çıkmaları konu alınmıştır. Sinema, bu basit konularla başlayarak tüm dünyaya yayılan bir sanat haline gelmiş ve Literatürde yedinci sanat olarak yerini almıştır (www.bilgikulvari.com/sinemaninicadi_tarihi/, 15.09.2018'de erişildi).

Devrim, mevcut olan sistemi, sanatı ya da algıyı değiştirip yerine yenisini koyma çabasıdır. Bu değişimin nedeni; mevcut olan durumun insanların hayatlarında yaşamış oldukları sıkıntılara çözüm bulmaması ya da insanların mevcut durumdan hoşnut olmamasından kaynaklanmaktadır. Böylelikle, yeni arayışlara gidilmesinden dolayı devrim bir seçenek olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu hoşnutsuz durum ancak devrimin gerçekleşmesi ile beraber son bulur.

Sinema ile devrim arasında doğrudan bir bağ kurmak ise oldukça zordur. Fakat, dolaylı olarak bu iki kavramı ilişkilendirmek mümkündür. İran'a bakacak olursak, devrim öncesi ve sonrasının sineması arasında çok fazla fark vardır. Bunun nedeni; yönetimi elinde bulunduran gücün kendi hakimiyetini güçlendirmek ve insanların algısını değiştirmek için sinemanın etkili bir yöntem olduğunu fark etmesidir. Sinemanın bu büyük etkisi, mevcut yönetimin propagandasını yaparken bir yandan da kendine muhalefet olan düşünceleri kötülemektedir. Bu arada İran sineması kendine bir yol bularak bugünkü yerine gelmiştir. Tarihsel süreç ele alındığında, farklı değişimlerden etkilenerek ve kendi içinde bu değişimleri eriterek yeni bir sinema anlayışı oluşturmuştur.

1900 yılında İran'da iktidarda bulunan Şah Muzafareddin'in Paris ziyareti sırasında saray fotoğrafçısına bir kamera aldırmasıyla birlikte, İran Sineması'nın oluşumunun ilk adımları atılmıştır. İran'da ilgiyle karşılanan bu adımların gelişimi dönemin siyasi dalgalanmaları nedeniyle duraklamalarla ve kırılma noktalarıyla karşılaşsa da, her engelden özgün bir parça alabilmiş ve yıllar sonra bu birikim İran Sineması olarak karşımıza çıkmıştır.

Önem

Sinema, çok geniş alanlara nüfuz eden bir sanat dalı olmasıyla birlikte, pek çok olay ve olgudan da etkilenerek şekillendirilebilecek bir yapıdır. İran İslam Devrimi de, İran'da sinemanın gelişimine yön veren en önemli kırılma noktalarından biridir. Bu kırılma noktasının sinemaya nasıl yansıdığı sosyolojik perspektiften incelendiğinde, İran'ın toplumsal yapısına ve toplumsal olayların sanata nasıl etki ettiğine dair pek çok bilgiye ulaşmanın mümkün hale geleceği öngörülmektedir. Sosyoloji alanında daha önce İran İslam Devrimi ve Sinema arasındaki ilişkinin çalışılmamış olması neticesinde bu çalışmanın daha sonraki süreçlerde yapılacak olan çalışmalara yol gösterici olacağı ve yardımcı kaynak olarak ele alınabileceği varsayılmaktadır.

Amaç

Sinemanın pek çok olay ve olgudan etkilenip, şekillenebilen bir yapı olmasından dolayı İran toplumunda büyük bir kırılma nedeni olan İran İslam Devrimi'nin teknolojik gelişmeler ve toplumsal ilerleme sonucunda İran'da ortaya çıkan ve gelişen sinemayı etkileyip etkilemediği, eğer etkilediyse bu etkinin olumlu veya olumsuz hangi yönde gerçekleştiği ve bu etkinin sonuçlarının sinemaya yansımalarının araştırılması araştırmanın temel amacını oluşturmaktadır.

Sınırlar

Bu çalışma, bir içerik analizi çalışması olduğundan dolayı tarihsel anlamda sınırlama gerektirmektedir. Bu nedenle yapılan çalışmanın ele aldığı süreç; İran'da

sinemanın ortaya çıktığı 1900'li yıllar ile günümüz yani 2018 yılı arası olarak belirlenmiştir. Bu süreç içerisinde, toplumsal olaylara vurgu yapan ve birbirinin tekrarı olmayan filmler ele alınmıştır.

Yöntem ve Teknikler

Toplumsal olgu ve olayların araştırılmasının planlandığı çalışmalarda seçilecek yöntem, çalışmanın ortaya koyacağı sonucun netliği ve doğruluğu bakımından büyük önem taşımaktadır. Bu doğrultuda yöntem kelimesi en genel anlamıyla, bir inceleme boyunca takip edilen yol anlamında kullanılır (Armağan 1983, Aktaran: Akın 2005: 910).

Bu çalışmada da sosyoloji alanının araştırma yöntemlerinden nitel araştırmanın alt dallarından biri olan "içerik analizi" yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizi yöntemi; görsel, sözlü veya yazılı verilerin sistematik bir şekilde incelenmesine olanak sağlayan bir araştırma yöntemidir (Tavşancıl ve Aslan 2001, Aktaran: Akıncı, Kurtoğlu, Seferoğlu ve Sert 2012: 352-353).

I. BÖLÜM

1. ARAŞTIRMANIN TEMEL KAVRAMLARI VE KURAM

1.1 . Temel Kavramlar

1.1.1. Sinema

Sinema bu gün karşımıza yedinci sanat olarak çıksa da, 18 yüzyılın başlarında ortaya çıkıp, içine doğduğu toplumun kültürel, siyasal, sosyal ve ekonomik yapılarından ve olaylarından etkilenip günümüze kadar gelmiştir. Her kültürde ve her siyasi olayda birtakım farklı özellikler kazanarak yoluna durmadan devam eden sinema, bu gün hepimiz için önemli bir yere sahiptir. Acaba Lumière Kardeşler yaptıkları işin bu gün buralara geleceğini tahmin edebilirler miydi? Bu sorunun cevabını vermek zor, ancak günümüzde artık nereye gitsek bir sinema salonuyla karşılaşyoruz ve artık gelişen teknolojinin yardımıyla her eve minimal bir sinema salonu kurmak mümkün hale geldi. Böylece, her eve ve dolayısıyla her bireye ulaşılması böyle kolay olunca, hem iktidar için hem de farklı ideolojiler için sinema bilgiyi yeniden üretip yeniden yayınlamak adına bitmez tükenmez bir kaynak haline geldi.

Sinemanın gücü, “inandırıcılığından” gelir. İnsanlar, ilk sinema görüntülerinden beri sinemada gördüklerine inanmak istemişlerdir. Hatta şuan yapılan teknolojik hilelere rağmen insan gördüğü her şeye inanmak ister. Bu durum, sinemanın bu gün neden bu kadar önemli olduğunu bireysel tatmin açısından bir kez daha gözler önüne sermiştir. “Lumière Kardeşlerin *La Ciotat Garına Giren Tren* perdede gösterilen filmini seyredenler, üzerlerine gerçek bir tren geldiğini sanarak kaçışmışlardı. Başlangıçtan

itibaren sinema insanları gösterdiği şeyin “gerçek” olduğuna inandırmak istedi. İnsanların da çoğu inandı buna, sinemanın diğer tüm sanatlara karşı üstünlüğü buydu.

Aynı günlerde Möliös adında bir sihirbaz sinemacı çıktı ve gerçekliği, insanları “gerçek” şeylere ikna etmeyi boş verip işin sihir ve şaşırtma kısmına ağırlık vermeyi tercih etti. En temel film hilelerini ilk defa o keşfetti. Bugün en gelişmiş teknolojiyle yapılan film hileleri bile onun bulduğu esaslar üzerine kuruludur. Yani daha sinema icat edilirken bile sinemacılar ikiye ayrılmıştı: kameranın gösterdiği şeyin “gerçek” olduğuna inananlar ve “sihir”e, “büyü”ye inananlar. Bu ayrım bir ölçüde hâlâ sürüyor” (Ersümer 2015: 12).

Sinemanın propaganda amacıyla kullanılması, Sovyetler Birliği politikacılarından Troçki’ ye dayanır. Sovyetler Birliği’nde sinema propaganda amacıyla kullanılmaya başlanmış ve Troçki sayesinde literatüre de bu amaçla geçmiştir. “Leon Troçki, 1923'te şunları yazıyordu: "Şimdiye kadar sinemaya el koymamış olmamız, ahmak demeyelim ama ne ölçüde beceriksiz ve aymaz olduğumuzu kanıtlamaktadır. Sinema kendisini kendiliğinden dayatan bir araçtır, en iyi propaganda aracıdır”” (Ferro 1995:119).

Sinemanın bu şekilde de kullanılabilmesinden dolayı sinemaya inanmalı mı yoksa inanmamalı mıyız? Çünkü böyle bir kullanımda her egemen kendi gerçeğini yaymak için sinemayı kullanmaktan çekinmez.

“Sinemanın gerçeği yansıtır yansıtmadığı, ideolojiyi yeniden üretip üretmediği, kameranın (alıcı) kendiliğinden ideolojik bir aygıt olup olmadığı tartışılmıştır. Örneğin J. L. Comolli ve J. Narboni bu konuda, Açıkça sinema gerçekliği 'yeniden üretir.' Kamera ve film bunun içindir -bu nedenle ideolojiyi ifade ederler. Ancak film-yapımının araçları ve teknikleri 'gerçekliğin birer parçasıdır ve dahası 'gerçeklik' egemen ideolojinin bir ifadesinden başka bir şey değildir. Bu açıdan bakılırsa, kameranın dünyayı kendi 'somut gerçekliği' içinde yakalayan tarafsız bir araç olduğuna dair klasik sinema kuramı son derece gerici bir kuramdır... Bir film çekmeye başladığımızda, daha ilk çekimden itibaren, şeyleri gerçekten oldukları gibi değil ama

ideolojinin süzgecinden geçtikleri haliyle yeniden üretme zorunluluğuyla karşı karşıya kalırız. Bu, üretim sürecindeki her aşamayı içerir: Konular, 'stiller,' biçimler, anlamlar, anlatı gelenekleri; bunların tümü genel ideolojik söylemi vurgular. Film kendisini kendisine sunan, kendisiyle konuşan, kendisini öğrenen ideolojidir (der. Bakır, Ünal ve Saliji 2008: 65-66).

Seyredilen filmler karşısında elbette belli ideolojilere maruz kalırız ve bundan kaçmak imkânsızdır. Çünkü sinemayı oluşturan kişiler de bu toplumun içinde yaşayan ve bu toplumdaki olaylardan etkilenen bireylerdir. Nasıl ki bilim insanı yaşadığı toplumdan bağımsız objektif bir biçimde düşünemez ise; aynı şey sinemadaki yönetmenler için de geçerlidir. Diğer bir önemli konu da, propaganda amacıyla kullanılan sinemadaki seyircinin durumudur. Seyircinin elbette bir duruşu, bir algılayışı olmak zorundadır. Bu yüzden sinemadaki seyircinin durumu üzerine iki teori geliştirilmiştir. Bunlar "Hipodermik Teori" ve "Seçilmiş Algılar Teorisi"dir. Bu iki teoriyi Jarvie bize şu şekilde aktarıyor: "Sinema ve seyirci ilişkisi açısından ileri sürülen kuramsal yaklaşımlar arasında seyircinin sinema filmi karşısında aktif bir konumda mı, pasif bir konumda mı olduğu sorusu önem kazanır. Jarvie 'nin aktardığına göre, Herbert C. Gans "Hipodermik Teori (Deri Altına Enjeksiyon Teorisi)" ve "Seçilmiş Algılar Teorisi (The Selective Perpection Theory)" (akt. Jarvie, 1993:24) olmak üzere iki ayrı teoriden söz eder. Yine Jarvie 'nin aktarımından devam edilirse: "Hipodermik Teori, kitle kültürünü pasif, narkoz altındaki bir seyirci kitlesine yapılan propaganda ve sosyalizasyon enjeksiyonları olarak görür. Gerçekten de, zaman zaman kitle iletişim araçlarının görevinin seyirciyi uyutmak olduğu iddia edilir; bu Marx'ın "kitlelerin afyonlanması" fikrinin bugünkü karşılığıdır. Toplum kitlesi içindeki insan tamamen mekanik bir hal almış olan işine yabancılaşmış, kentleşmenin etkisiyle toplumun sosyal ve aile bağları kopmuş ve bu şartlar altında toplumda bir sosyal çimento görevi görmeleri nedeniyle iletişim araçları neredeyse Tanrı'nın bir hediyesi durumuna gelmişlerdir. İnsanlara başkalarının tecrübelerini ve hayatlarını görme ve yaşama imkânı vermektedirler"" (Kırel 2012: 40-41).

"Bir diğer teori olan, "Seçilmiş Algılar Teorisi'nin iddiası da, insanların gördüklerinden kendi geçmişlerindeki kavramlara, önyargılara ve fikirlere göre bir

şeyler seçtikleridir. Aslında gördüğümüz kendi kafamızda olanlardır. Filozoflar ve psikologlar da bu fikirdedirler. Sonuç olarak, kitle iletişim araçları insanların önyargılarını ve kör noktalarını aydınlatıp düzelteceklerine onları daha da kuvvetlendirmek etkisi yaparlar” (Kirel 2010: 40).

Bu iki teoriye baktığımızda sinema seyircisi elbet bir şekilde izlediğinden etkilenmektedir. Jarvie, bu iki teoriyi biraz daha açarak aslında bu iki teorinin altında yatan anlamı bize vermektedir. “Jarvie ele alınan teorileri yorumlar ve 'Hipodermik Teori'nin iyimserliğini vurgular. İletişim araçlarını güçlü, seyirciyi pasif gören bu teoride "doğru fikirleri enjekte edin, insanlar uyutulmaya ve propagandaya bağlılık kazansınlar ve işler düzelsin" biçiminde yorumlar Oarvie, (1993:24-25). Bunun karşısında "Seçilmiş Algılar Teorisi" ise, ona göre kötümserdir. İletişim araçlarını güçsüz, seyirciyi çok güçlü olarak tanımlar. Film yapımcılarını seyirci karşısında güçsüz bulmakta ve işlerin yürümesi için seyircinin istediğini vermek zorunda olduklarını da vurgulamaktadır” (Kirel 2010: 40-41).

Sinema seyircisinin pasif ve aktif olarak ikiye ayrımını “sıradan seyirci” ve “çözümleyici seyirci” olarak nitelendirmek yanlış olmaz. Çünkü burada anlatılmak istenen bu iki kavram ele vermektedir. Aslında sinemaya bakışımız hangi grup seyirci olduğumuz ile ilgilidir. “Seyreden bir film karşısındaki konumu ve konumlandırılışı üzerinde farklı bir boyutuyla duran F. Vanoye ve A. Goniote'nin yorumları burada hatırlanabilir. Anılan yazarlar seyirciyi; "sıradan izleyici" ve "çözümleyici" olmak üzere ikiye ayırırlar. Bu sınıflandırmaya göre: "sıradan seyirci"; edilgendir, özel bir hedefi olmaksızın filmi algılamakta, görmekte ve işitmektedir. Filme bağımlıdır, filme kendini bırakır. Filmle özdeşleşme süreci yaşar. İzleyici için film, boş zaman değerlendirme evrenine özgülenmiştir” (Kirel 2010: 47).

Şu ana kadarki bütün açıklamaları göz önüne aldığımızda, bir noktayı atlamış oluyoruz. O nokta da “sinemanın dili” dir. Sinemanın dili diğer yazım türlerinden biraz farklıdır. Bir olayı anlatmanız için sadece yazım değil; görseli de aynı derecede iyi kullanmanız gerekir ya da yalnızca görüntüleri arka arkaya koyarsanız sinema olmaz.

Seyirciye geçmesini istediğiniz duygu ve düşünceyi eğer seyirci bu dilden habersiz ise seyirciye aktarabilmeniz mümkün değildir. “Her iyi seyirci sinema dilini bildiğini farz eder ama yabancı dili çok iyi bilip konuşamayan biri gibi, sinema yapabilmek için sinema dilini kullanmayı sıfırdan öğrenmek zorundadır. Çok iyi hikâye anlatan biri, mesela iyi bir yazar bile olsanız, senaryo yazabilmek ya da film yapabilmek için fikirlerinizi sinema diline tercüme etmeye mecbursunuz. Edebiyatta yazan bir cümlede anlattığı bir fikri görüntülerle ve sesle, kurguyla, yani sinemanın kendi diliyle anlatmak zorundasınız. Olduğu gibi alıp filme koyarsanız, sinema olmaz” (Ersümer 2015: 12).

1.1.2. Din

Din, ilk insandan başlayarak günümüze kadar gelmiş bir olgudur. Din, ister kitlelerin afyonu olsun ister toplumun tutkalı olsun isterse insanın anlam dünyasının bütünleştiricisi olsun bu farklılıklar sadece baktığımız yere göre değişir ama değişmeyecek bir şey varsa toplumdaki yeri ve önemidir. İlk toplumlardan günümüz toplumlarına kadar her toplumda ne kadar önemli bir yere sahiptir ki nesilden nesile aktararak kendini muhafaza etmiş ve günümüze kadar gelebilmiştir.

Belli dönemlerde saldırılara uğramış, yok sayılmış ve hatta yok edilmeye çalışılmış olsa da yıkılmadan ayakta kalabilmiştir. Aslında bu çerçevede bakıldığında dinin dışı yoktur. Bir şeyi yıkmak ya da yok etmek istiyorsanız yerine yok ettiğiniz gibi bir kavram koymanız gerekmektedir. İşte tam bu yüzden toplumda din dışı diye bir şey yoktur. Belki ismi ya da ritüelleri değişir ama insanlar için ne anlama geldiği ne ifade ettiği her daim aynı kalır.

Din toplumdaki diğer tüm kurumlarla ilişkilidir. Evlilik, kıyafet, yemek ve içmek, seyahat, kazanç vb. aklımıza gelebilecek her şeye bir şekilde sirayet etmiştir. Bundan dolayı din toplumda vazgeçilmeyecek bir olgudur. Toplum için önemli olan bir konu da direkt olarak toplumu inceleyenler içinde önemli bir konu haline gelmektedir. Yani din kavramı sosyologlar ve diğer tüm toplumu inceleyen bilim dalları için vazgeçilmez ve yadsınamaz bir olgudur. Toplum için bu kadar önemli olan bir konuyu

incelememek yanlış olur o yüzden dinle ilgilenmeyen sosyolog toplumu şekillendiren temel olgulardan birini atlayarak temelden eksik bir çalışma yürütmüş olacaktır. Din olgusuna sosyoloji açısından verilebilecek en iyi örnekler Weber, Durkheim, Marx ve Comte' tur.

Weber, yorumlayıcı sosyolojinin ilk ve en önemli temsilcisidir. Weber din sosyolojisi alanında önemli çalışmalara imza atmıştır. Din, konusunu ele aldığı anda toplum için önemli bir sosyal eylem olduğunu ve insana motivasyon verdiğini söyler. İnsan anlam üzerine kurulu bir varlıktır ve anlam yüklediği eylemleri sadece yapar. Bu yüzden Weber din olgusunun incelenmesi gerektiğini söyler. Toplum da bu kadar önemli eylem haline geldiği için yorumlayıcı sosyolojinin ilgi alanına girmiştir (Ritzer 2011: 257-258).

Durkheim, dinin toplumsal bütünlük anlamında tutkal görevi gördüğü için toplumda dinin olması gerektiğini savunur. Dinin olumlu bir işlev olarak toplumda olduğunu düşünür. Ancak dinin toplumda var olması gerektiğini savunurken dini içerik olarak değil tamamen toplumda yarattığı bütünlük duygusundan dolayı kabul etmektedir. Yoksa dinin içeriğine baktığında dinin insan aklı tarafından üretildiğini görmektedir (Nisbet 2013: 331-336).

Marx din olgusunu tanımlarken “kalpsiz dünyanın kalbi ve ruhsuz dünyanın ruhudur, halkın afyonudur” gibi söylemlerde bulunarak dini insanları oyalayıcı bir unsur olarak görmüştür. Marx, tamamen dine karşı bir tavır ele almaktadır. Çünkü ona göre din insanların bilinçlenmesini ve ayaklanmasını engelleyen en büyük olgudur. Dine inanan bir kimse bu dünya da olmazsa öbür dünya da hakkını alacağını düşündüğünden ve bu dünyadaki başına gelen her şeyin bir sınav bilincinde olduğu için isyan etmez ve ayaklanmaz; bu durumun var olması da Marx'ın beklediği o büyük ayaklanmanın gerçekleşmemesi demektir (Ritzer 2011:181).

Comte'ta ise din çok farklı bir yere sahiptir. Aslından dinin insan aklının bir ürünü olarak ortaya çıktığını ama toplumda önemli bir yere sahip olduğunu kabul etmektedir. Ancak Comte için tek bir fark vardır: dinin içerik olarak bilimsel olması

gerekmektedir. Bu da sadece “pozitivizm” ile olabilir. Toplumda hâkim olan manevi anlamda din ortadan kalkarak, belli tarihsel aşamalar göstererek, insanlık yeni bir din olan “pozitivizm” e gelecektir. Comte pozitivizmi insanlığın yeni dini olarak lanse etmektedir (Ritzer 2011:110).

Dört büyük sosyologda da gördüğümüz gibi kimileri dini reddetmiş, kimileri ise tam tersine savunmuş olmasına rağmen tartışılmayacak bir şey varsa din diye bir olgunun varlığıdır. Bu tartışmalar bize gösteriyor ki, dine nereden bakarsanız oradan yorumlarsınız. Bu kadar yoruma rağmen karşımıza bir sonuç çıkmaktadır: Din, ister günümüz toplumu olsun, ister daha önceki toplumlar olsun önemli bir olgudur ve toplumda farklı alanlara sirayet ettiği için de her şeyin temelinde olan ve kolayca ortadan kaldırılıp bir kenara koyulamayacak kadar önemli bir olgudur.

1.1.3. Sansür

İlk olarak yapmamız gereken şey sansürün ne olduğunu anlamaktır. Sansürün kelime anlamını bu şekilde tanımlayabiliriz; “Bir ifadenin yayımlanmadan önceki evrede, yetkili kılınan kamu makamlarınca herhangi bir amaçla içeriği yönünden denetime, izne tabi tutması...” (Tarhanlı, 2011: 123). Kelime anlamından anlaşılacağı üzere sansür insanların kendilerini ifade etmelerinin önünde engel oluşturmaktadır. İfade özgürlüğünün olduğu yerde sansürden bahsetmek yanlış olur. Bu iki kavram taban tabana zıt bir biçimde birbirlerine konum almaktadır.

Sansür, egemen olanın elinde bulundurduğu güçlü bir yöntemdir. Egemen olan, toplumu şekillendirmek veya algıyı yönetmek için sansürü kullanmaktan çekinmemektedir. Bu konuda İran üstüne düşeni fazlasıyla yapmıştır. İran yönetimi, uygulamış olduğu sansür ile hem kendisinden önceki dönemi eleştirmiş ve kötülemiş hem de halkın gözünde kendi otoritesini güçlendirmiştir. Sansür sadece gazete ve dergilerde değil insanın içinde olduğu tüm iletişim araçlarına karşı uygulanabilecek bir yöntem olmuştur. Bunu iyi bir şekilde faaliyete geçiren İran yönetimi, geri dönüşü ise otoritesini güçlendirerek ve yönetimin devamlılığını sağlama olarak almıştır.

Sansür denince akla hemen yasaklama anlamı gelmektedir. Bu durum gayet normal olarak karşılanabilir. Fakat sansürün başka bir anlamı daha vardır. Bu anlam da yönetim ve halkın yaşam tarzına gelebilecek her türlü oluşum veya hareketi engelleme çabasıdır (Çelik, 2009: 72). Bu amaçla kullanılan sansür tamamen refleksif bir durum olarak algılanabilir. Bu anlamda kullanıldığında, insanları korumaktan başka bir amacı olmayan bir yöntemden söz etmek mümkündür.

1.1.4. Devrim

Devrim kelimesi, Türk Dil Kurum'u tarafından dört farklı şekilde anlamlandırılmıştır. Lakin biz bu anlamlardan sadece biri ile ilgilenmekteyiz. Bu anlam da "ihtilal" anlamıdır (http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5bae96c84aa5a9.51746248, 29.09.2018' de erişildi).

Toplumda yaşanan ihtilal ya da devrim bir anda gerçekleşse de, aslında daha önceden birikmiş olan bazı olayların patlak vermesiyle yaşanmıştır. Devlet, otoriteyi elinde bulunduran güçtür. Devletin var olduğu her yerde bir ayrışma söz konusudur. Bu ayrışmanın bizzat devlet tarafından oluşturulması ilginçtir. Bu ayrışma ile kendine daha yakın olan grubu, diğer grup veya gruplara karşı daha fazla korumaya çalışmaktadır. Bu ayrıcalıklı olan grup genellikle toplumun çoğunluğunu oluşturmaktadır. Devletin bu tarz bir davranışta bulunmasının nedeni ise otoriteyi kaybetmek istememesidir (Aksu, 2009: 68).

Toplumda belli bir kesimin diğerlerine göre daha çok korunması ilk olarak kargaşaya daha sonra da kaosa neden olacaktır. Bu oluşan kaos durumu, devleti zor durumda bırakıp gücünü azaltırsa tam burada devrim çanları çalmaya başlamasına neden olur. Kaosun çözülmemesi, insanların yaşam alanlarında problemler yaşamasına neden olacaktır. Devletin organları eğer bu problemi düzeltemezse devrimin gelişi hızlanır. Çünkü devletin organları artık insanların yaşam alanını düzene sokup bu düzeni devam ettirebilecek güçte değildir. Devrim ile beraber devletin çalışmayan organları çalışır hale getirilip yaşam alanında olan problemleri çözmeye çalışılır (Aksu, 2009: 79-80). Fakat bu durum, yani devrimin gerçekleşmesi sadece belli bir süre işe

yaramaktadır. Çünkü her devrim kendine ait bir anti tez ile beraber meydana gelmektedir. Eğer kendi anti tezini yenebilirse tekrar devrim süreci gerçekleşmez. Lakin yenemezse devrim süreci en baştan yeniden yaşanmaya başlar.

1.2. Kuram

1.2.1. Sinema ve Din

Sinema, ait olduğu toplumun değerlerinin içinden kendine birtakım konu ve konuları işleyerek beyaz perdeye aktarmaya çalışır. Bu aktarım ister geçmişten geleceğe, ister günümüze ışık tutacak şekilde olabilmektedir. Sinema, toplumda belli bir duyarlılık veya farkındalık oluşturabilmek için çok uygun bir araçtır. Aynı zamanda toplumda unutulmaya yüz tutmuş ya da tamamen unutulmuş konular, sinemada işlenilerek topluma tekrardan hatırlatılabildiği için toplumun belleğini yenilemek amacıyla da kullanılmaya gayet müsait bir sanattır. Sinema, toplumun gelenek ve görenekleri gibi birçok değerden aldığı konuları olduğu gibi işleyerek ya da alternatif bir şekilde işleyerek izleyiciye ele aldığı konunun birçok farklı yönünü gösterebilir.

Sinemanın toplumda önemli olmasının bir diğer sebebi de görsel ve işitsel olarak çok farklı kitlelere ulaşmayı başarmasıdır. Günümüzde modern dönemden bahsedilmektedir ve bu modernlik insanlığa çok önemli bir yenilik getirmiştir. Bu yenilik ise görselliktir. Modern dönemle beraber insanların görselliğe daha fazla önem vermeleri, modern dönemden sonra sinemanın yükselişe geçmesine neden olmuştur. Gelişen teknoloji ile birlikte daha gerçekçi görüntülerin de elde edilebiliyor olmasından dolayı sinemanın inandırıcılığının etkisi de katlanarak artmıştır.

Din, toplumdaki temel değerlerden biri olduğu için sinema ile doğrudan bir ilişki içinde olmuştur. Sinema dinin içinden seçtiği konuları işleyerek toplumun önemli bir değerini kullandığı için hem kendine, hem de dini bir konuyu işleyip toplumu bu konuda aydınlatarak dine katkıda bulunmaktadır. Sinemada dini konuların yaygınlaşması, dinin de toplumda yaygınlaşabilmesi anlamına gelmektedir. Çünkü dini

konuların işlendiği filmlere gösterilen ilgi, aynı zamanda toplumun dine karşı beslediği ilginin de göstergesidir.

Sinema – din ilişkisine baktığımızda sadece olumlu bir etkileşim yoktur. Yeri geldiğinde sinema dini olumsuzlamak için de kullanılmaktadır. Yeri geldiğinde de din sinemayı olumsuzlamak için kullanılmaktadır. Sinemanın tarihine baktığımızda, dini kötileyen sayısız sayıda film bulunacağı gibi; İran devrimi de dini kullanarak sinemayı kötülemiştir.

1.2.2. İran Sinema Tarihi

İran sinema tarihi, 1900 yılında Muzafferredin Şah döneminde Şah'ın yaptığı bir Belçika ziyaretinde sinamatograf cihazını görüp beğenmesinden sonra alınması için emir vermesiyle başlamıştır. Dönemin ilk çekimleri saray içinde yaşanan önemli olayların çekilmesi ile başlamıştır.

İran sinemasının gelişimine baktığımızda sinema yerel kaynaklardan daha çok yabancı kaynaklar tarafından geliştirilmiştir. Bunun nedeni olarak sinemanın günah sayılması gösterilebilir. Sinemanın günah sayılmasından dolayı İran'da sinemanın gelişimi biraz zaman almıştır. Fakat halkın sinemayı sevmesinden sonra sinemanın gelişimi hız kazanmıştır. Halkın sinemayı zor benimsemesinin bir nedeni de, yönetimin sinemayı halka dikte etmeye çalışmış olmasıdır. Daha sonraki dönemlere baktığımızda ise İran sineması kendini, dünya sineması kavramı kullanıldığında İran sinemasını düşünmemek yanlış olacak derecede geliştirmiştir.

İran sinemasındaki ilklere bakmamız gerekirse, şu şekilde sıraya koyabiliriz. İlk sinema salonu 1904 yılında Tahran'da İbrahim Han Sahafbaşı tarafından kurulmuştur (Berber 2011: 33). İlk sinema dergisi "Sinema ve Gösteriler" Ali Vekili tarafından yazılmıştır. 1916 yılında ilk açık hava sinema salonu Erdeşir Han tarafından açılmıştır (Aktaş 2015: 23). İran sinemasında ilk yerli yapım 1929 yılında Ovans Oganyans tarafından "Abi Rabi" adlı eseridir (Aktaş 2015: 24-25). İlk sesli yapım ise 1933 yılında Abdül Hüseyin Sepenta tarafından ortaya koyulan "Lor Kızı" adlı yapımdır. İran sinema

tarihinde ilk sansürlenmiş film, yönetmen Sepenta'nın "Firdevs" adlı yapıımıdır (Sever 2010: 39). Yurt dışında festivale giden ilk yapıım İsmail Kuşan'ın 1950 yapıımı "Utangaç" adlı eserdir (Sever 2010 :39-40). 1956 yılında yapılan "Marcan" adlı yapıımın özelliği ise ilk kadın yönetmen tarafından çekilmiş olmasıdır (Teksoy 2005: 749).

1.2.3. İran Sinemasında Dini Temsil

İran sinemasına devrimden önce ve sonra olmak üzere iki farklı sinema anlayışı hâkimdir. Devrimden önce sinemada dini temsillerden fazla söz edilmemektedir. Dini temsiller devrimden önce diğer temsillerden pek de farklı olmayacak şekilde yer almaktadır. Devrimden sonra ise bu durum tam tersi yönde değişmiştir. Devrimden sonra dini temsiller ön plana çıkmaya başlamıştır. İlk olarak, devrimden sonra İran sineması filmlerin konularında değişmeler ile başlamıştır. Dini konulara yönelerek sinemaya yön verilmeye başlanmış ve bununla birlikte imamlar ve diğer din görevlileri sinemada yer almaya başlamıştır. Devrimden sonra insanın nefsi, aç gözlülüğü, imanı ve ibadetini konu alan filmler ile topluma yön verilmek istenmiştir. Sinemanın insanlar üzerinde etkili olmasıyla birlikte bu konuda çokça çalışmalar yapılmıştır. Dini temsil eden karakterler devrimden sonraki dönemde eğitici ve sadece olumlu yönleriyle anlatılmaktadır. Eleştiri yapılmasına pek de izin verilmemektedir. Lakin bu durumun son dönemlere gelindiğinde değişime uğradığı ve eleştirilerin artmaya başladığı gözlemlenmektedir. Bu durumun nedeni olarak, devrimin etkilerinin azalmaya başlaması gösterilebilir.

II. BÖLÜM

2. DEVRİMDEN ÖNCE İRAN SİNEMASI

2.1. 1900-1920 Yılları Arasında İran Sineması

Sinema, İran kültürüne girmesiyle beraber uzun bir süre İran kültürünün ve İran halkının mihenk taşlarından olan roman ve şiirin yerini almıştır. Bu durum herkes tarafından kabul edilmektedir (Kanat 2007: 18).

İran sineması, oluşumu itibariyle belli bir sınıfa hizmet eden ve daha sonraları halka açılan bir sanattır. İran'ın sinema ile ilk karşılaşması, 1900 yılında başlar. Paris'ten satın alınmış Gaumont marka bir kamera ile ilk çekimleri yapan kişi Mirza İbrahim Han Akkasbaşı adlı resmi bir mahkeme fotoğrafçısıdır. İlk çekimlerin yapıldığı tarih 18 Ağustos 1900 ve filme alınan ilk olay da Belçika'da Ostend'de kraliyet ailesinin gerçekleştirdiği geçiş törenidir (Dabaşı 2013: 1).

Sinema ilk olarak, saraydan ve sarayın çevresindeki insanlardan başlayarak halka doğru açılmıştır. Kaçar Hanedanı'ndan Muzaferreddin Şah, 13 Nisan 1900'de Avrupa seyahatine çıkmış ve tatilinin Fransa ayağında sarayda ekkasbaşı olan Mirza İbrahim Han ile birlikte özel bir gösterimde bulunan sinemaya gitmiştir. Sinemada bulunan el ile çalışan sinematografi gören Muzaferreddin Şah, çok etkilenmiş ve ekkasbaşına sinematograf cihazından alınması için emir vermiştir. Böylece ilk sinema ekipmanları İran'a Muzaferreddin şah tarafından getirildi. Sinemanın İran kültürüne girmesiyle beraber Batı kültürü de aynı oranda İran kültürüne girmeye başlamış oldu (Aktaş 2015: 20-21).

İran’da sinema ilk olarak saray çevresi tarafından benimsenmiş ve seçkin yaşam biçiminin bir parçası olarak görülmüştür. Şah’ın yönetimindeki ülkede medya araçları; Şah’ın propaganda aracı olmanın yanı sıra, geleneksel toplum yapısını yıkararak modern bir toplum oluşturmanın en önemli unsurları olmuştur (Çağlayan 2011: 44).

İran sinemasının oluşumunda yabancı azınlıklarını, özellikle gayri Müslimlerin etkisi oldukça büyüktür. İlk filmleri çekenler ve ilk sinema salonlarını açanlar genellikle bu kişiler olmuştur. Bunun nedeni ise, sinemanın ilk başlarda Müslümanlar tarafından haram sayılan bir sanat olmasıdır (Aktaş 2015: 10).

“Yabancı girişimciler, o dönemde ülkede yurtdışından giriş ve çıkışlar serbest olduğu için, İran’da kolaylıkla çalışabilmiştir. Sinemacılık, ticaret açısından tüm dünyada çok çabuk gelişme göstermiştir. İran’da sinema salonu açan kişiler genelde tüccar, yabancılar ve gayri Müslim kişilerdir. Burada dikkat edilecek iki nokta vardır; ilk sinemacı sayılan Rusi Han, Agayof ve George Esmailof, yabancı kökenlidir. Ayrıca, siyasi ilişkilerinin iyi olması, çalışmalarını rahatça yapabilmelerini sağlamıştır” (Berber 2011: 36).

İran’da açılan ilk ticari sinema salonu İbrahim Han Sahafbaşı Tahrani’ydi. Ancak bu salonun ömrü çok uzun olmamıştır. Avrupa’dan getirilen filmler burada sergileniyordu. Bu salonun kısa ömürlü olmasının nedeni, ticari imkânsızlıklar olmuştur. Daha sonra açılan başka salonlar gibi destekleyici bulamadığı için maddi olarak sinemanın giderlerini karşılayamamıştır. Çünkü İran’da sinema sektörü gelişmediği için, yeterince film olmadığından dolayı genellikle filmler ve cihazlar yurtdışından yani Avrupa’dan getiriliyor ve bu durum da maliyeti arttırıyordu; ya da filmlere sansür uygulanıp, toplumsal yapıyı tehdit ettiği düşünülen sahnelerin kesilmesi veya filmin yasaklanıp gösterimine izin verilmediği için salon sahipleri zarar etmekteydi. Destekçi bulamayan salonların kapatılmaktan başka çareleri bulunmuyordu (Berber 2011: 33).

“1912’de Tebriz Ermeni’si Erdeşir Han’ın açtığı salon izledi. Erdeşir Han, sinema konusunda iki yeniliğe öncülük etti: Kadınlara yönelik olarak Hurşid

Sineması'nda özel programlar başlattı ve ilk açık hava sinemasını açtı. Başkent'teki tam teşekküllü ilk sinema salonunun sahibi olan Ali Vekili, Paris'in tanınmış bir ayakkabı firmasının temsilcisiydi. 'Düne ait eski fikirler bugünkü hayatta işe yaramazlar; beşeriyetin bugünkü faal hayatının yeni tasarılar ihtiyacı var' inancıyla sinemaya yönelmişti. Hanımların sinemaya ilgisini dikkate alan Vekili, hanımlara özel bir sinema salonu açtı. Yeni sinema salonu Sıpaş'ta film aralarında İran musikisi icra etmesi için bir orkestra tuttu. İran'ın ilk sinema dergisi *Sinema ve Gösteriler*'in yayını için Maarif Bakanlığı'ndan yayın hakkı istedi. Sinema sanatlarının eğitimi için merkezler kurulmasına önayak oldu" (Aktaş 2015: 23).

2.2. 1920-1940 Yılları Arasında İran Sineması

"Başlangıç tarihi olan 1928'den 1944'e, bağımsızlık yanlısı Musaddık'ın siyaset sahnesine ağırlığını koyduğu tarihe kadar olan dönem. Bu dönemde, özgün bir sinema örneği teşkil edecek kayda değer bir film üretimi bulunmuyordu. Film piyasası Batıya, Amerikan ve İngiliz şirketlerine bağımlıydı. Çekilen filmlerde, şarkıya ve dansa ağırlık verilen Hint ve Arap, özellikle Mısır sinemalarının etkisi vardı" (Aktaş 2015: 19).

İlk açık hava sinemasını 1916 yılında Erdeşir Han açmıştır ve Hurşid sinemasında kadınlara yönelik program ancak bir yıl hayatta kalabilmiştir. 1925 yılında, bu salonun işletmeciliğini Mutazadi almıştır. İran musikisini modernize eden şahıslar arasında olan Alınaki, vekili ile birlikte sinemayı kadınlara tahsis etmiştir. 1928 yılında salonda yangın çıkması sonucunda salon kapatılmak zorunda kalmıştır (Güler 2006: 48).

İran'ın ilk yerli sinema filmi, bir Ermeni muhaciri olan Ovans Oganyans tarafından çekilmiştir. Ovans Oganyans Moskova'da eğitimi aldıktan sonra İran'a gelerek 1929 yılında "Abi Rabi" filmini çekmiştir. Ovans Oganyans'ın çektiği bu film komedi türünde bir film olup, Danimarka yapımı "Pat ve Pataşun" adlı eserin uyarlamasıdır. Ovans Oganyans, filme başlamadan önce "Sinema Artistliği Okulu" için ilanlar vermiştir. Bu okul 1929 yılında kuruldu ve başvurular çok olsa da okula devam

eden öğrenci sayısı on kişi ile sınırlı kaldı. Okul birkaç yıl sonra da öğrencisizlik nedeniyle kapanmıştır. (Aktaş 2015: 24-25).

1930 yılının Temmuz ayında kabul edilen bu yasayla İran’da ilk sinema yasası çıkmış oldu. Bu, sinemanın yasallaşması ve vergilendirilmesini kanunlara bağlamak demektir. Yasanın içeriğinde şunlar yer alıyordu: “İki bölümde oluşan bu yasanın birinci bölümü film çekimi ile ilgili 9 maddeden oluşuyordu; sinema salonu açılımı için devletten izin alınması, ülkenin modernleşmesini anlatan filmlerin çekilmesini öneren belediyenin yabancı ve varsa yerli filmleri kontrol etmesi, gösterim izni alınması, hâsılattan devlete vergi verilmesi, 2. Bölümü ise sinema salonlarında film gösterim satışlarıyla ilgiliydi. Projeksiyon makinesi için sinema salonlarında ayrı bir oda olması, makinenin boyutları ve odanın özellikleri, emniyet kuralları, seyirci koltukları ve sinemanın çıkış kapılarının standartları gibi maddeler. Devlet sinemanın ekonomik açıdan geliştiğini görünce sinema salonlarında %10 vergi almaya başladı. Daha sonraki yıllarda bu vergi oranı %15’e kadar yükselerek küçük çaptaki şehir ve illerde %10 olarak devam etmiştir. Amerika, Fransa, Almanya, Rusya ve İngiltere’den alınan bu sessiz filmlerin bazıları şunlardır: Metropolis (Fritz Lang), Sirk (Charlie Chaplin), Michel Strogoff, Rasputin, Tarzan, Monto Kristo Kontu, Tom Amca’nın Kulübesi, Fakirler, Yusuf ile Züleyha ve benzeri konuları işleyen filmler. Tarih ve edebiyat, aşk ve heyecan içerikli bu filmler İran sinemasının ilk filmlerini de etkilemiştir” (Berber 2011: 36-37).

Oganyans, 1929 yılında açmış olduğu Sanat Artistliği Okulu’nda kadınlara ve çocuklara ait eğitim konusunda başarılı olamamış ve bunu 1931 yılında “Hacı Ağa Sinema Sektörü” filmi ile anlatmıştır. Film, sinemaya karşı olan bir kayınpederin hikayesi olarak karşımıza çıkmaktadır ama burada önemli olan konu ise; Hacı Ağa gerçekte olan ve bu tutumda olan bir kişidir. Film, halk hakkında bize o dönemde sinemaya karşı tutumun tam olarak değişmediğini veya sinemaya karşı ön yargılı bir kesimin bulunduğu konusunda bilgi vermektedir (Aktaş 2015: 25). Film, ticari açıdan bekleneni verememiştir. Çünkü o yıllarda ülkeye sesli filmlerin girmesi sebebiyle sessiz filme ilgi azalmıştır (Berber 2011: 38).

“İran’da 1930 yılında yani sinemanın yasalaştığı yılda ilk film eleştirisi yazılıyor. Abi ve Rabi filminin yapımının ardından ilk imzalı film eleştirisi bu filmle ilgili olarak 3 Ocak 1930 yılında yapılmıştır. Abolgasem Etesamzade tarafından yapılan bu film eleştirisi, Setare-i Cehan gazetesinde yayınlanmıştır. Yapılan başka bir film eleştirisi ise, Şehzad ismini kullanan bir yazar tarafından Abi ve Rabi filmiyle ilgili eleştiri İran gazetesinde 7 Ocak 1930 tarihinde yer almıştır” (Berber 2011: 41).

Rusya’da eğitim almış ve İran’da film çeken bir başka isim de İbrahim Moradi’dir. Moradi, Oganyans gibi eğitimini yurtdışında aldıktan sonra İran’a gelerek kendi stüdyosunu kurmuş ve iki erkek kardeşin bir kıza âşık olmasını konu alan “Kardeşin İntikamı” adlı filmi 1930 yılında çekmiştir. Bu filmin önemli olduğu konu ise; İran Sineması’nda ilk konulu film olma başarısını elde etmesidir. Ancak maddi yetersizliklerden dolayı filmin sadece elli beş dakikası çekilebilmiştir. Moradi 1933 yılında çekilen ikinci filmi olan “Çok Hevesli” adlı filmi geleneksel dramatik anlamda çekilen ilk film unvanını taşımaktadır (Sever 2010: 39).

İran sinemasında ilk sesli film, 1933 yılında “Lor Kızı” adlı yapıyı yöneten Abdül Hüseyin Sepenta’ya aittir ve film, iki hayduttan kaçan iki aşğın hikâyesini anlatmaktadır. Filmin hazırlanması tam olarak yedi ay sürmüştür. Bu filmden sonra 1933’te ilgi gören bir başka film ise İran başbakanının Türkiye başbakanı ile yaptığı konuşmanın sesli olarak filme çekilmesi olmuştur. Sepenta’nın ikinci filmi “Fırdevs” ise şairin bininci doğum gününde yani 1934 yılında vizyona girecekti ancak, bazı sahnelerinin uygunsuz olacağı düşüncesi yüzünden sansürlenmiştir. Böylece İran’da ilk sansürlenmiş film Sepenta’dır. Sepenta’nın son filmi ise, 1936 yılında “Leyla ile Mecnun” adlı yapıdır. Bu film de şair Nizami’nin şiirlerinden esinlenerek yazılmıştır (Sever 2010: 39). Sepenta’nın 1934 yılında “Şirin ve Ferhat” ve 1935 yılında da “Çeşman-ı Siyah” adlı filmleri çekilmiştir (Teksoy 2005: 748).

“1930-1940 yılları arasında sinema salonu sayısı yükselirken, rekabet yüzünden kaliteli filmler de getirilmeye başlandı. İran Sinema Şirketi, rakipleri arasında sıvrıldı. Universal, Columbia, Paramount vb. ünlü Amerikan şirketlerinin en popüler filmleri, en iyi sinema salonlarında gösterime sunuluyordu. Ekalliyet mensuplarının ekseriyeti teşkil

ettiği İran Sinema Şirketi, Lalezar Caddesi'nde mevcut sinema salonları içinde en büyüğünü faaliyete başlatmıştı” (Aktaş 2015: 27).

2.3. 1940-1960 Yılları Arasında İran Sineması

İran sinemasında 1941 ile 1950 yılları arasına bakıldığında önemli sayılabilecek derecede bir üretim yapılmamasıyla beraber, 1960'a kadar yani 1950'den sonrası için önemli sayılabilecek iyi filmler karşımıza çıkmaktadır (Aktaş 2015: 19).

“1937 ile 1948 yılları arasında İran'da sinema üretimi durdu. Bu sonuçta İkinci Dünya Savaşı'nda ülkenin Rus, İngiliz ve Amerikan birlikleri tarafından işgal edilmesinin olduğu kadar, sinema salonlarının Amerikan filmlerinin egemenliği altına girmesinin de etkisi olduğu düşünülebilir. Gerçekten de, İkinci Dünya Savaşı sırasında yansız kalacağını ilan eden İran, müttefiklerin ülkedeki Alman teknikerlerin sınır dışı edilmesi isteğini yerine getirmeyince, SSCB, İngiliz ve ABD birliklerince işgal edildi” (Teksoy 2005: 748).

Şah Rıza'nın Hitler Almanya'sına olan ilgisi herkesin bildiği bir gerçektir. Bu durumdan en iyi faydalanan ise Alman film şirketi UFA oldu. Bu sayede ülkeye bol sayıda Alman filmleri girmiştir. Ancak 1941 yılında Rusların İran işgali ile birlikte, bu durum tersine dönmüştür. Siyasi yönetimin değişmesi ile birlikte ülkeye giren Alman filmleri de bu değişimden nasibini almıştır. Alman filmleri rafa kaldırılarak, Doğu Bloku ülkelerinden daha ucuza filmler alınmaya başlanmıştır (Aktaş 2015: 28).

1945 yılında, İran sinemasında ilk dublaj film yapıldı. 1947 yılında da ilk renkli film denendi. II. Dünya Savaşı'nda tarafsız kalan İran'da, Alman ve İngiliz propaganda filmleri gösterime girerken, Lenin ve Stalin yandaşları da ülkenin belli bölgelerinde Rus propagandası filmler gösteriyordu. Bu durumun önemli bir yanı ise, ülkede sinemanın yaygınlaşıyor olmasıdır. Amerika ile yakınlaşma döneminde yani 1949 yılında bir Amerikan film ekibi İran'a gelerek burada yüzlerce “haber filmi” çektiler (Sever 2010 :39).

Bu döneme bakıldığında, yerli film sanayisi hala gelişmekte olup yurt dışından gelen filmlerin kalitesine ve sayısına yetişememektedir. İran’da İngilizlere karşı oluşan milliyetçi hareketlenme sinemada da kendine yer bulmuştur. Bu dönemde filmlere hala o zamanki şartlarda yeterli teçhizatla yapılamıyor, çağdaşlarının gerisindeki teknolojiler kullanılıyordu. Eski kameralar ile ev laboratuvarlarında filmler çekiliyordu. Bunun sonucu olarak, İran halkı yerli sinema yerine Amerikan sinemasına ilgi gösteriyordu. Çünkü Amerikan filmleri ile karşılaştırıldığında İran filmleri teknik açıdan yetersiz ve senaryolar da tekdüzeydi. 1948 yılında İran’da film endüstrisinin kurulmasında Dr. Kuşan önemli bir isimdir. İlk sesli film olan “Hayat Tufanı” adlı filmi çekmiştir ama film seslendirme hatası nedeniyle pek umulduğu gibi ilgiyle karşılanmamıştır. Filmin konusu; orta tabakaya mensup entelektüel, eğitilmiş sanatla ilgili bir kızın melodram olan hayatını anlatmaktadır. Bu film İran sinemasının ilk sesli filmi olarak kabul edilir (Aktaş 2015: 29).

“Hayat Tufanı” filminden bir yıl sonra Kuşan, 1949 yılında “Şehzadenin Tuzağı” adlı ilk tarihsel drama türünde filmi çekmiştir. Filmin konusu, şehzadenin kızına aşık olan Borzu adlı kahramanın sevdiği kızın babasının tekrardan tahta çıkmasına nasıl yardım ettiği (Dabaşı 2013: 14).

1950 yılında, İsmail Kuşan “Utangaç” isimli filmi çekmiştir. Film, teknik açıdan gelişmiş bir filmidir. 1950 Bombai Hindistan film Festivalinde gösterime girerek uluslararası film festivallerinde ilk defa gösterime giren İran filmi olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca film 102 gün gösterimde kalarak sinemaya yatırım yapacak kişilerin yatırımlarını alma imkânı olduğunu da göstermiştir. Kuşan’ın bir başka önemli noktası ise, ülkedeki ilk sinemaskop/renkli sinemaskop filmleri çekerek bu konuda öncü olmasıdır (Sever 2010 :39-40).

Kuşan’ın bu kadar başarısından sonra yabancı film sektöründe azalma beklenirken bu beklenti yerini bulmamıştır. Çünkü tam bu dönemde Amerikan sineması en parlak dönemini yaşarken, İran’da hala bazı koşullar yetersizdi. Buna ek olarak İran filmleri Tahran’daki sinema salonlarını doldurmayacağına yabancı film şirketleri farkındaydı. Yabancı film şirketleri, kırklı yıllarda Farsça altyazılı olarak, ellili yıllarda

farsça seslendirerek seyirci sayısını artırırken yerli filmler bu ölçüte daha yeni yaklaşmaya başlamışlardı. Halk yerli film yerine kendi dilini konuşur gibi Batılı yıldızları izlemeyi tercih ediyordu (Aktaş 2015: 30-31).

1950 yılında çekilmiş bir başka film ise “Serseri” isimli yapıttır. Yönetmenliği Mehdi Reis Firuz tarafından üstlenilen film, yönetmenin o zaman ki “Yeni Gerçekçi” akımından etkilenmesi üzerine Yeni Gerçekçi tarzda çekilmiştir. Film kendi döneminde önemli bir yere sahiptir (Teksoy 2005: 748).

“Petrol piyasasına hizmet eden komprador burjuvazi, bazı melodram filmlerinde ortaya çıkmaya başlayan alternatif ahlak anlayışının etkisinde kalmaya başladı. Örneğin, İsmail Kuşan’ın 1951 tarihli filmi Intoxicating Love (Aşk Sarhoşluğu), yaratıcı ve cesur bir aşk üçgeni öyküsüydü. Pervez Kâtibi’nin yönettiği The White Glove (Beyaz Eldiven, 1951) benzer bir temayı, bu sefer baba-oğul ile ikisinin ortak arzu nesnesi arasındaki ilişkiler üzerinden ele alıyordu. Bu filmler kalıcı bir öneme sahip olmalarını sağlayacak özden yoksundur, ancak sinemanın 1950’lerdeki örnekleri bile, küçük burjuvaları konu alan çoğu İran filminin kavrayışının ötesinde bir orta sınıf şehir yaşamı bilincini temsil eder. Eğitilmiş orta sınıfın ve şehirli entelektüellerin hayatını anlatmak, İran sinemasının vereceği zor mücadelelerden biri olacak ve ancak birkaç on yıl sonra, Behram Beyzayi ve Daryuş Mehrcuyi tarafından başarılabilecekti” (Dabaşı 2013: 16).

“1952 yılında İran’ın Güzel Sanatlar İdaresi ve Syracuse Üniversitesi arasında yapılan anlaşmalar sonucunda, İran’da film eğitimi üzerine ders vermek için kurs açılmasına karar verildi. Teknisyen ve profesyonel kadro eksikliği İran sinemasının en büyük problemiydi. 1953’de 48 kişi bu kurstan diploma aldı. 1953 yılında Amerika’nın ilk haber filmleri yayınlandı” (Berber 2011: 56).

1952 yılında Golam Hüseyin Nakşineh’in çektiği “Vatansever” adlı eseri aslında bir tepkinin ürünüdür. Bu eser, II. Dünya Savaşı yıllarında gerçekleşen Müttefik güçlerin işgaline karşı doğan ulusalcı bir akımın sonucu olarak İran sinemasında kendine yer bulmuştur (Dabaşı 2013: 16).

“Musaddık’ın öncülüğündeki milliyetçi cephenin ağırlığını koyarak İran petrollerinin millileştirilmesini öngördüğü yasa tasarısını Meclis’ten geçirttiği 1951 yılından itibaren, film piyasasında Amerika’ya bağımlılığı değiştirmeyi amaçlayan politikalar izlenmeye başlandı. O yıllarda Amerikan şirketlerinin henüz Tahran’da büroları bulunmuyorsa da, aracılardan sayısı artıyordu. 19 Ağustos 1953’te Amerika’nın Musaddık yönetimine darbesi, geçen birkaç yıl içinde nispeten başarılı birkaç filmin çekildiği sinema ve tiyatrodaki bir duraklama dönemine girilmesine yol açtı. Tahran’ın seviyeli tiyatroları kapatıldı. Sinema piyasasına Amerikan filmleri hâkim oldu” (Aktaş 2015: 31).

1954 yılında yayınladığı makaleden dolayı ilk sinema eleştirmeni sayılan kişi Tuğrul Avşar’dır. Tuğrul Avşar, yazdığı makalede İran filmlerinin, sınırlı imkânlarla ve az masraflı çekilmiş filmler olduğundan, filmleri kısa bulununca sonradan stüdyoda rastgele sahneler eklenerek oluşturulan bir film olarak görmektedir. Onun incelemesinde vurguladığı bir başka nokta ise, tüm filmlerin konusunun benzer olduğu ve benzer öğeler taşıdığını belirterek tüm filmlerin aslında aynılığından yakınmıştır (Aktaş 2015: 29-30).

“Petrol sorunu, 1954’te İngiliz Petrol Şirketi’nin temsilcilerinin anlaşmalarıyla neticelendi. Bunu takiben, ABD Başkanı Eisenhower, İran-ABD arasında dostluk ve iş birliği bildirisini yayınladı. Bu bildiriyle birlikte, 1952’de İran-İngiliz petrol şirketine karşı yapılan İran filmi “Son Nefese Kadar” depolara gönderildi. (Bu film 1979 Devrimi’nden sonra depodan çıkarılarak “İhtiyar Şeytan” adıyla gösterime sokuldu). “Son Nefese Kadar” filmi yerine, Hazar Denizi’ndeki petrol madenlerini konu alan belgesel film, bu anlaşmanın kutlanması amacıyla 1954’te gösterime girdi” (Aktaş 2015: 31).

“Tahran Geceleri” ve “Günahsız Mahkûm” adlı iki eser aynı yılın içinde çekilmiştir ve bu iki filmin önemi, teknik açıdan gelişmelerin olduğunu bize gösteren filmler olmalarıdır. Kuşan ve Yasemi, 1955 yılında bir efsaneyi konu alan “Emir Arslan” adlı filmi çekmiştir. Bu film birçok eleştiri almasına rağmen yapımından sonraki on yıl boyunca en fazla izlenen film unvanını alacaktır. Film eleştirmenlerine

göre farsî filmler artık ömrünü doldurmuş olup bu yüzden yeni alternatif yollar bulunmalıydı. Bu noktada da Huşenk Kavvasî “İdama 17 Gün Kala” adlı eseri ile 1956 yılında karşımıza çıkmaktadır. Bir başka alternatif olarak karşımıza çıkan yapımlar ise, 1958 yapımı “Şehrin Güneyi” isimli filmidir. Bu filmin önemi ise, halkın içinde geçen ilk film olma özelliğini taşımasıdır. Ancak Gaffari’nin bu filmi ancak üç gün gösterimde kalabilmiştir. Çünkü sansürden dolayı film üç gün sonra toplatılmış ve yok edilmiştir (Aktaş 2015: 32).

1956 yılındaki bir başka eser de “Marcan” adlı filmidir. Bu filmin önemli noktası ise yönetmenin bir kadın olması dolayısıyla ilk kadın yönetmen olan Şahla tarafından çekilmiş olmasıdır (Teksoy 2005: 749).

2.4. 1960-1978 Yılları Arasında İran Sineması

1960 yılıyla beraber İran sinemasında belli bir yöne doğru evrimleşme hareketleri başlamış oldu. İran sineması “Yeni Gerçekçilik” akımı ile tanışmış ve bu akımdan etkilenmiştir. Dönemin şartları bu yöne doğru geçiş yaşanmasına birazda olsa etki etmiştir. Bu dönemde Fars Edebiyatı’nın en önemli eserleri sinemaya uyarlamaya çalışılmış ve bu durum sinemacı kesiminde yararına olmuştur. Çünkü edebiyatta zamanla oluşan toplumsal bilinç bu uyarlamalar sayesinde sinemaya aktarılmış olacaktır. Bu akımın dışında kalıp ticari amaçlarla film yapanlara ise eleştiride bulunulmuştur. Bu eleştirinin temel amacı, toplumun bilinçlenmesini sağlamak için filmlerin çekilmesini sağlamaktır, zaten bu amaçla “İran Yeni Dalga” akımının temelleri atılarak İran sinemasında yeni bir yol çizilmiş ve bugünkü oturmuş İran sinemasının ilk adımları atılmıştır (Batur 2007: 61-62).

1957-1963 yılları arasında İran’da hem siyasî hem de ekonomik dengelerin değişmesi sonucunda yerli sinema sektöründe bir kıvılcım etkisi görülmüştür. Ancak bu dönemde yine de yabancı filmlerin etkisi büyüktür; özellikle Rus filmleri yaygınlaşmıştır. Bunun nedeni; Sovyetlerin sinema politikasındaki değişmelerinde yatmaktadır. Bu dönemdeki yerli filmlerde gazino ve dans sahneleri neredeyse tüm

filmlerde çokça kullanılmaktaydı. Bu sahnelerden dolayı eleştiriler giderek artmaktaydı. Bu eleştirilerin temeli ise, bu sahnelerin ülkenin dini yaşantısı ve geleneklerine uygun düşmediğinin savunulmasıydı (Aktaş 2015: 32-33).

“Ulusal burjuvazinin kurulması iç ve dış güçler tarafından böylece engellenirken, Fars monarşisinin en zavallı çabaları, sinemadaki karşılığını film jaheli (cahil filmi) denilen türde buldu. İran sinemasının tanınmış, kıdemli yönetmenlerinden İsmail Kuşan'ın çektiği Kolah-Makhmalı (1962) adlı filmle birlikte, lümpen proleter ya da 'lümpen küçük burjuva' karakterlerin çevresinde dönen ve 1960'lar boyunca sürecek olan cahil filmi akımı başlıyordu. Jahel (cahil) , patriyarkanın en aşağılık özelliklerinin cisimleşmiş hali olan lümpen in sanları temsil etmekteydi. Ortaçağdaki futuvvat (kahramanlık) geleneğinin karikatürü olan cahil, erkek 'onur'unun kadın akrabaların namusuna doğrudan bağlı olduğu erkek şovenizminin en temel söylemlerinden birini temsil ediyordu. Cahil'lerin kendileriye, sürekli geneleve giden ve oğlancı olmakla gurur duyan kimselerdi. Cahil filmi olgusu, 1960'lar boyunca İran sinemasını ele geçirecekti. 1964'te çektiği Ehram in Paris (İbrahim Paris'te) adlı filmle İsmail Kuşan, dikkatini 'İranlılar' ile 'Avrupalılar' arasındaki kültürel farklılıklara yöneltiyordu. Filmde “İranlı”yı bir cahil temsil ediyordu ve bu karakteri canlandırmak da, cahil filmi türünün gediklilerinden, ünlü aktör Nasır Melik Methi'ye düşmüştü” (Dabaşı 2013: 18-19).

Sinemadaki kadın tasvirine bakıldığında İran halkının gelenek, görenek ve dini açıdan benimsemediği bir rolde gösterilmiştir. Bunun neticesinde ise İran halkı yeterince sinemaya ilgi duymamış ve sinemayı belli bir süre dışlamıştır. Bundan dolayı sinemanın kar etmesi için dünya yapıtlarını taklit etmeye gidilmiştir. Ama bu da taklitçilikten öteye gidemediği gibi halkın gözünde sinemayı daha da itibarsızlaştırmıştır çünkü yerli gelenek ve değerlerden uzaklaşma söz konusu olmuştur. Bu uzaklaşma da sansür uygulamasını beraberinde getirmiştir. Sansür uygulaması sanatsal filmlere zarar verirken, ticari amaçlı filmlerin ise yararına çalışmıştır. Yerli sinemacıların yeteri sayıda seyirci bulamaması neticesine 1962 yılında Sinema Yapımcıları Derneği kurulmuştur. Bu derneğin kurulma amacı yabancı filmlerin sayısının sınırlandırılmasına yönelik bir talepti fakat bu yöndeki talepleri cevap bulmamıştır (Aktaş 2015: 33-34).

Ünlü İranlı şair Furuğ Ferruhzad 1962 yılında “Kara Ev” isimli bir film çekmiştir. Bu film 1963 yılında Genç Alman sinemasının manifestosunun yayınlandığı Oberhausen Film Festivalinde en iyi belgesel ödülünü almıştır. İran sineması Kara Ev ile ilk ödülünü almış oldu. Aynı döneme ait önemli bir eser de Gaffari'den gelmiştir. Gaffari 1964 yılında çektiği “Kamburun Gecesi” ile önemli bir çıkış yakalamıştır. İran edebiyatının önemli eserlerinden biri olan Binbir Gece Masalları'ndan bir öyküyü alarak çok iyi bir şekilde beyaz perdeye aktarmıştır (Batur 2007: 62).

1963-1968 yılları arasında genellikle çekilen filmlerin konusu kader, gelenek, kaza, örf ve adetler üzerinedir. Bu yıllar arasında çekilen filmlerde oluşan ortak nokta “Fardin” adlı kahramanın ortaya çıkmasıdır. Bu kahraman halk üzerinde büyük ilgi uyandırmış ve bu durum halkı sinemaya çekmek için kullanılmıştır. Bu durum, seyirci üzerinde olumlu etki yaparak sinemadaki seyirci sayısını arttırmıştır (Berber 2011: 66)

1965 yılında Siamak Yasami, “Karun'un Hazinesi” adlı filmi çekmiştir. Film zengin ile fakir arasındaki ayrımı ve buna ek olarak fakirlerin erdemli insanlar olduklarını bize anlatmaya çalışır. Film gösterime girdiği günden sonra çok ilgi görmüş ve hasılat rekoru kıran ilk film olarak tarihe geçmiştir. Filmin başrol oyuncusu aynı zamanda Olimpiyat gümüş madalyası kazanan Muhammed Ali Fardin, o yıllardaki filmlerde en çok aranan oyuncu olmuştur (Teksoy 2005: 748).

Bu dönemde ek olarak İbrahim Gülistan tarafından 1966 yılında “Tuğla ve Ayna” ve 1965 yılında “Balçık ve Ayna” çekilmiş, Feridun Rahnema ise 1967 yılında “Siyavuş Cemşit'in Tahtında” filmini çekmiş, Mesut Kimyai ise 1968 yılında “Gel Yabancı” ve 1969 yılında “Kayser” filmlerini çekerek İran sinema tarihine geçmiştirler (Kanat 2007: 31).

“Daryuş Mehrcuyi'nin Gav (inek, 1969) adlı eseri, İran sinemasında yeni bir çığır açtı. Golam Hüseyin Saidi'nin bir kısa öyküsünden uyarlanan inek, şimdiye kadar gerçekleşmiş olan bütün büyük sinema olaylarının ötesinde, gerçek bir dönüm noktasına dönüşmüştü. Bir inek ile sahibi arasındaki ilişkinin öyküsü, Mehrcuyi'nin anlatısının sadeliğiyle birleşerek, insanlığın derinliklerindeki hayvansılığın doğası hakkında zengin

bir incelemeye dönüşmekteydi. Mehrcuyi, kuşağının sanatçılarının başarabildiklerinin çok ötesinde bir çalışmaya imzasını atmıştı” (Dabaşı 2013: 19-20).

“Toplumsal muhalefetin cılızlaştığı totaliter rejimlerde tek muhalif güç sanattır. Bu durum hiç bir zaman değişmemiştir. Ortaçağ Avrupa’sını anımsayalım; açıklıktan dolayı ölümlerin yaşanması ve kilisenin lüks ve varlık içerisinde yaşamasına rağmen halk muhalefetinin cılız olduğunu ve buradaki düzenin meşruiyetini sorgulayan tek gücün sanat adamları olduğunu görüyoruz. Hem de gyotinlere ve diri diri yakılmalara rağmen. Sanat, korkudan münezzehdir çünkü. Sanat en çok baskıcı rejimler döneminde büyük gelişme gösterir. Bunun en iyi örneği, İran şahı Muhammed Rıza Pehlevi döneminde yaşanmıştır. Yoksul İran halkının, şahın baskıları karşısında çaresiz kaldığı bir anda hem şah rejiminden yardım alarak hem de rejimi eleştiren bir filmin sahnelendiğini görüyoruz. Rejimi bu derece yanılta ve üstelik rejimin desteğiyle çekilen bir filmi en iyi özetleyecek kelime sanat olsa gerek. Çünkü halkın konuşmadığı yerde sanat konuşur ve sanat konuştuğunda da artık susturulamaz. Bu, zulme karşı ilk darbedir ki ardı arkası kesilmez artık. Bunun en bariz örneğidir *Daryuş Mehrcui*’nin “Gaav” isimli filmi” (Ağbalık 2016, <https://www.dunyabizim.com/sinema/iran-yenidalga-sinemasinin-ilk-ornegi-gaav-h23335.html>, 25 Mayıs 2018’de erişildi).

“Dabaşı’nin de belirtmiş olduğu üzere: “Üzücü ancak inkâr edilemeyecek bir gerçektir ki, 1960 ve 1970’ler İran’daki seküler kültürün yalnızca Tahran Film Festivali’nde değil, daha da cüretkâr bir biçimde Şiraz Sanat Festivali’nde dışa vurulmuş örneklerinin dahi Pehlevi monarşisi tarafından finanse edilmiş olması ve rejimin kültüre bakış açısına prim vermiş olmalarıdır. Devrim öncesi dönemde sanat o denli talihsiz bir durumdaydı ki, dönemin iki ilerici film yapımcısı Emir Nadiri’nin ya da Daryuş Mehrcuyi’nin eserlerini izlemek için bile Pehlevi’nin elit yöneticilerinin bitişiğindeki koltuklardan birinde oturmak mecburiydi” (Berber 2011: 66-67).

“1970’li yılların sonuna doğru ithalat yasalarının film ithalini yerli yapımdan karlı hale getirmesi, gişe gelirlerin çoğunun vergilerle kaybolması, enflasyon, ham film, donanım, hizmet ve ücret maliyetlerinin yüksekliği İran yerli film endüstrisinin pazar payını azaltmıştır” (Güler 2006: 56).

1970'li yılların ortasında sinemacıların bir araya gelerek meydana getirdikleri "Özgür Sinema" ile Kültür Bakanlığının nezaretinde "Genç Sinema Kurulu" ve Şah'ın eşi Farah Diba'nın öncülüğünde başlanan Uluslararası Tahran Sinema Film Festivali İran sinemasında büyük önem taşımaktadır (Güler 2006: 55).

Darius Mehrcui ilk filmi olan "İnek" den sonra, 1971 yılında Büchner'in Woyzeck adlı eserinden etkilenerek "Postacı" adlı filmi çekmiştir. Filmde efendi-köle ilişkisinden nasıl kurtulabileceğini tasvir eder. 1975 yılında bir başka eseri olan "Kısır Döngü" filmini çekmiştir. Film, Tahran'daki kan karaborsasını anlatmaktadır. Film üç yıl boyunca sansüre takılmıştır ancak Tahran'da bir kan bankası açılması sonucu gösterime girmiştir. Nasır Takval'ın rüşvet konusunu işlediği 1972 yapımı "Başkaları Karşısında Huzur" adlı filmi de senelerce sansüre takılmıştır. Paris'te eğitimini aldıktan sonra Perviz Kimyavi ilk kurmaca film olan "Moğollar" adlı filmi 1973 yılında çekmiştir. Moğol saldırısını, televizyonun kültür emperyalizmine benzetmektedir (Teksoy 2005: 749-750).

İran sinemasında İtalyan Yeni Gerçekçiliğinin uygulayıcıları olarak Mehrcui ve Kimyai gösterilir. Emir Naderi'nin 1973 yılındaki "Tangsir", aynı yıl Sahrab Şehibe Sales'in "Basit Bir Hadise" ile 1975 yılında yine Sales'in "Cansız Tabiat" isimli filmleri sosyal gerçekçi yani düzen karşıtı olmalarından dolayı halk tarafından ilgi ile karşıladı. Bu dönemde Behram Beyzai'nin 1974 yılında "Yabancı ve Sis" ve 1978 yılında "Tara'nın Şarkısı" filmleri ise İran mitolojisine dayanarak günümüze atıfta bulunmaktadır (Kanat 2007: 32).

"İslam Devrimi'ne doğru evrilen süreç, sinemanın Şahlık rejiminin "Batılılaşma" çabalarının payandası olarak görülmesiyle anti-sinema eylemlerle de çalkalandı. Sinema, tüm donanımı, çalışanları, üretenleriyle birlikte hedef alındı. 1978'de, M. Kimyai'nin *Gavezn-ha (Geyikler, 1975)* adlı filminin gösterildiği Rex Sineması'ndaki yangında 300 kişi öldü. Bu dönemde toplam 180 sinema salonu yakılıp yıkıldı. "Salonların yakılıp yıkılmasını üstlenen İslami gruplar Rex Sineması yangınına üstlenmemiş, Şahın provakasyonu olduğunu ileri sürmüşlerdi" (Kanat 2007: 32).

III. BÖLÜM

3. DEVRİMDEN SONRA İRAN SİNEMASI

3.1. 1978-1983 Yılları Arasında İran Sineması

Sinema Batı menşeli bir sanat olduğu için, İslam Devriminden sonra Yeni Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte Batı'ya duyulan öfke ve nefret kendisini "Sinema" boyutunda da göstermiştir. Başlarda belli bir süre sinema sektörü sekteye uğratılmış, daha sonraları ise devlet eli ile tekrardan kurulmak istenmiş ve geriye dönük filmler araştırılarak İslami uygunluk araştırması yapılmıştır.

Humeyni devrimin gerçekleşmesinden önce kaleme aldığı "Keşf'ül Esrar" adlı kitabında sinema ile ilgili olumsuz söylemlerde bulunmuştur. Ona göre sinema, toplumdaki kötülüklerin ve bozulmanın ana nedeniydi. Sinema, Batılı güçlerin İran üzerinde oynadıkları bir oyundu. Bu sinema karşıtlığının bir nedeni de Şah'ın toplumun modernleşmesi için bir araç olarak sinemayı kullanmak istemesidir ve Humeyni'ye göre bu durum İran halkının bozulmasına ve ahlakının çürümesine neden olmuştur. Humeyni, Şah'ın yaptığı bu sinema yoluyla modernleşme hareketine karşı olduğunu belirtmiştir. Çünkü bunu bir propaganda olarak görmektedir. Humeyni, Şah'a karşı olduğu için mecburen Şah'ın ülkeye getirmiş olduğu kültürel faaliyetlere de yani sinemaya da karşı olumsuz bir tutum sergilemiştir (Batur 2007: 88-89).

İran Devriminin lideri olarak kabul edilen Humeyni, ülkeye dönüşünden kısa bir süre sonra "Beheşte Zehra" adlı bir kitap yayınlamıştır. Bu yayınlanan kitabındaki bir konuşmasında sinemaya da değinmiştir. Konuşmasında, kendisinin ve çevresinde bulunan insanların sinemaya karşı olmadığını hatta sinemanın insanların eğitimi için

kullanılabileceğinden bahsetmiş fakat devrimden öncesinde sinemanın sadece gençleri zehirlemekten başka bir işlevinin olmadığını anlatmıştır. Bu konuşmasıyla Humeyni sinemanın İslami kurallara uygun hale getirilmeye çalışılacağına sinyallerini vermiştir. Ancak bu sinemada İslamlaşma hareketi, 1981 yılına kadar pek bir çağrı bulamasa da sinema salonlarına yapılan kundaklamalar zamanla azalmıştır (Kanat, 2007, s. 33).

1979 yılında devrimin gerçekleşmesi sürecinde İran'da toplam dört yüz yirmi sinema salonu vardı. Tahran'da 1979'dan önce yüz on beş sinema salonu bulunmaktaydı. 1979 yılından yani devrimden sonra sadece yetmiş dokuzu tekrar faaliyet göstermeye başlamıştır. Fakat bu salonlardan bazıları yoksullar için kurulan "Bünyad-ı Müstazafan" a devredilmiştir. Devrimden önceki dönemde faaliyet gösteren bazı sinema salonlarının isimleri devrimden sonra değiştirilmiştir. Bunun değişimin yaşanmasının nedeni sinema salonlarının var olan isimlerinin fazla Avrupalı yani Batılı görünmesidir (Aktaş 2015: 52).

Devrimin gerçekleşmesiyle beraber İran'da sinema faaliyetleri durdurulmuştur. Ancak yaklaşık bir ay sonra Kültür Bakanlığı tarafından sinema faaliyetlerinin kaldığı yerden devam etmesi gerektiğine karar verilmiştir. Yine Kültür Bakanlığı tarafından sinemalarda hangi filmlerin oynayıp oynamayacağına karar vermesi için "Film ve Sanat Şurası" kurulmuştur. Fakat tüm bu gelişmelere rağmen yerli sinemada 1983 yılına kadar kayda değer bir ilerleme gözlemlenememiştir. Devrimden önceki dönemde halkın Batılı filmlere gösterdiği rağbet yerli sinemacıları korkutmuştur; çünkü yerli sinemacılar kendilerine fırsat tanınmadığını düşünüyorlardı. O dönemdeki sinema politikası, İranlı yapımcılara iki veya dört yabancı sinema getirme hakkı verirken; yerli sinema da bundan payını alarak 1981 yılına kadar yerli film üretilmediği gibi, bu durum 1981 yılından sonra yapılan yerli filmlerin sayısında giderek azalmaya neden olmuştur (Aktaş 2015: 45).

Devrimden sonra başlatılan temizlik hareketi sinema boyutunda da kendini göstermiştir. Bunun ilk adımı olarak ithal filmler yeniden incelenmeye başlanmış, İslami kurallara uymayan bölümleri çıkarılmış ve daha sonra da ülkeye girecek olan ithal film sayısı sınırlandırılmıştır. Bu temizleme işlemi sadece ithal filmlerde değil

yerli filmlerde de yapılmıştır. 2208 film den 1956'sının gösterim izinleri iptal edilmiştir. Bu dönemde sadece film yapımcıları değil komedyenler ve oyuncular da temizliğe maruz kaldılar. Ancak bu temizlikten en çok zarar gören kesim kadın oyunculardır; çünkü filmlerin hangi kurallara göre elenip geçildiği tam olarak bilinmediği için sektör kadınları filmlerden, dolayısıyla sinemadan uzaklaştırmıştır. Böylece bu durum, sinema sektöründe çalışan bazı sinemacıların yurtdışına kaçarak filmlerini kaçıktıkları ülkelerde çekmeye devam etmelerine neden olmuştur. Bu kaçış, İran sinemasında "Sürgün türü" denebilecek yeni bir tarz ortaya çıkarmıştır. Bu türün konuları genellikle yerinden olma travması ve kimlik karmaşasını ele almaktadır (Nowell ve Smith 2003: 769).

Devrimden sonraki İran'ın ilk dönemlerinde toplumda karmaşık bir düzen hâkimdi. Bir ikilik söz konusuydu. Toplum, İslami kurallara göre düzenlenirken; toplumdaki yeni yapılanma hızlandırılmaya çalışılıyordu. 1980 yılıyla beraber toplumda başka bir karmaşa unsuru olarak İran-İrak savaşının baş göstermesinden dolayı toplumda tam bir kaos hakimdi. Toplum bir yandan yeni rejime alışma emareleri gösterirken diğer yandan da Irak cephesinden gelen savaş haberleri ile gergin bir hava içindeydi. Rejim değişikliği ülkede sadece toplumsal düzeni değil aynı zamanda zihinsel yapıyı da değiştirmiştir. Hatta zaman içinde rejimi değiştirenlerin kendi düşünceleri bile değişmiştir. Örnek olarak, İran'a İslami rejimi getiren Humeyni'nin devrimden önce sinema hakkındaki düşünceleri ile devrimden sonra sinema hakkındaki düşünceleri taban tabana zıttır. Devrimden sonra, sinemanın doğru kişilerin ellerine verilmesi durumunda dinin yayılmasının ve benimsenmesinin kolaylaştırılacağını düşünmekteydi. Humeyni devrimden sonra sinemayı bir propaganda aracı olarak görmüştür. Bu sayede halka belli duyguları daha kolay aktarabileceğinin farkına varmıştır. Devrimden önce Ali Şeriatî'nin çağrısıyla kurulmuş olan "Ayat Film Şirketi"nin üyeleri, İslami rejimin gelmesiyle beraber sinema sektöründe önemli yerlere gelmiş ve ilk olarak işe sinemanın günah olmadığını anlatmaya çalışarak başlamışlardır (Batur 2007: 92).

3.1.1. Nasuh Tövbesi (1983)

Film, 1983 yılında İranlı yönetmen Ferecullah Silahşör-niya tarafından çekilmiştir. Filmin genel konusu; ömrü boyunca dünyevi işlerle uğraşmış, sadece kendi çıkarlarını korumayı düşünen ve bu uğurda türlü türlü yalanlar söylemekten hiç çekinmeyen, başkalarının hakkını gasp eden, ihtirasa düşmüş olan Lütfali Bey'in gözünü açmasıyla beraber hayatının gidişatını hangi nedenlerle ve nasıl değiştirmeye çalıştığını bizlere anlatır.

Lütfali Bey'i kendine getirip yaptığı yanlışlardan döndürme uğraşına sokan durum ise; geçirdiği kalp krizi sonucunda farkına vardığı "Allah'a hesap verme" korkusudur. Bu korkunun temeli Lütfali Bey'in de inandığı İslamiyet'te yer alan "ahiret" inancında yatmaktadır. Ahiret kelimesi, kökenine bakıldığında dilimize Arapçadan girmiştir ve "son" anlamına gelmektedir. Ahiret, isim olarak kullanıldığında yani "el-yevmu'l-ahire" anlamında kullanıldığında anlamı "sonraki hayat" olarak karşımıza çıkar. Buradan anlaşıldığı gibi insanlar, ölümden yani ruhun beni terk etmesinden sonra Allah'ın onları ve diğer varlıkları hesaba çekecek ve ölümden sonraki yaşamı ahirette devam ettireceğine inanmaktadırlar (Çelik 2001: 175). Filmde ise; Lütfali Bey, geçirdiği kalp krizi sonucunda öldü sanılarak defnedilmek amacıyla bir tabuta konur ancak ölmemiştir, mezardan çıkar ve tabiri caizse dünyaya tekrar doğmuştur ve daha önceki yaşamında sürdürdüğü gözü boyanmış hayatı bir kenara bırakarak yanlışlarını düzeltmeye çalışır.

Filme bakıldığında bazı metaforlar ile karşılaşırız. Ancak bu metaforlar bu tamamen bizim perspektifimizle ilgilidir. İlk olarak; Lütfali Bey'i İran'ın siyasi yaşamına yada yönetimine benzetebiliriz. Weber'in büyü bozumu kavramını tam tersi anlamıyla ele alırsak; onun gözünün açılmasını sağlayan dönüm noktasını yaşatan "hesap verme" korkusunu da İran devrimine benzetebiliriz. Hesap verme korkusu Lütfali Bey'in yaşamını ikiye ayırır. Lütfali Bey'in mezara konmadan önceki dönemi ile İran'ın devrimden önceki dönemini eş değer tutabiliriz. Bu döneme bakıldığında, Şah'ın şatafatlı yaşamı göze çarparken sefalet içinde yaşayan halkına sırt çevirdiği bilinir. Aynı şey Lütfali Bey'de de karşımıza çıkar; kendi menfaati için başkalarını çiğnemekten

kaçınmaz. Şah da ülkesinin başında kalabilmek ve bu şatafatlı yaşamın sürekliliğini sağlamak için elinden geleni yapmış ama bu sırada halkı için yapması gerekenleri yapmamıştır. Ama filmdeki hesap verme korkusuyla karşılaşınca yani metafor olarak devrim olunca başa gelen mevcut yönetim ilk olarak dini bir yönetim biçimini seçmiş ve seriata göre yaşamaya başlamıştır. Bu durum filmde kendini şu şekilde gösterir: Daha önce hayatında İslamiyet'e göre yaşamamış olan Lütfali Bey bir anda camiye giden, insanlardan af dileyen, onlardan helallik almaya çalışan ve fakire yardım eden yani anlaşılacağı üzere ilk dönemin tam tersi istikamette yaşamını sürdürmeye çalışmaktadır.

3.1.2. Senatör (1983)

Senatör, 1983 yılında Mehdi Sebağzade yönetmenliğinde çekilmiştir. Film, Şah zamanında yapılan uyuşturucu ticaretini konu almaktadır. Film devrimden sonra çekilmiştir ve çekilme amacı Şah dönemini eleştirmektir.

Film boyunca Şah dönemini eleştirildiğini memurların, askerinin, polislerin ve hatta bir senatörün bu uyuşturucu ticaretine bulaşmasıyla bize anlatılmak istenmiştir. Uyuşturucu ticaretini sanki devlet kendi eliyle yapıyor gibi gösterilmektedir. Filmde İran'ın toplumsal yapısı uyuşturucu ticaretiyle uğraşan zenginler ve alın teri ile çalışıp evine ekmek götürmenin peşinde olan, fakirlikle boğuşan halk olarak ikiye ayrılış şeklinde betimlenmiştir. Uyuşturucu ticaretini durdurmaya çalışan kişi ise bu döngüyü bozmaya çalışan hayatı boyunca namusu ile çalışmış bir başçavuştur. Ana kahramanımız mesleğini bir kenara bırakmak zorunda kalmasına rağmen halkı ve gençleri uyuşturucudan korumak için kendini feda eder. Burada bir parantez açmakta fayda var. Ana kahramanımız alelade seçilmiş biri değildir. Kendini halkına adanması bu uğurda mesleğinden olması, onca cefa çekmesi, durmadan başka yerlere sürülmesi ve dini bir rolü olmasıyla devrimin lideri Humeyni'ye benzemektedir. Hatta film, başçavuşun senatörü vurmasıyla son bulur. Buradaki benzetmede senatör, temsil ettiği yönetim itibarıyla Şah ve başçavuş da Humeyni ise devrimin Şahı alaşağı ettiği anlamı çıkarılabilir.

Film, ne kadar Şah dönemini bize anlatmayı amaçlasa da filmde devrimden sonraki dönemin de toplumsal yapısının yansımaları vardır. Bu yansımaları biraz örnekleyecek olursak ilk olarak; filmin başında bir sempozyum yapılmaktadır ve sempozyumun yapıldığı salonda hiç kadın yoktur. Salonda sadece erkekler yer almaktadır. Başka bir örnek ise; suçlunun suçsuz olduğunu karşındakilere anlatmaya çalışması için Kuran'a el basmaya çalışmasıdır. Dini hayatın toplum için önemi filmde de işlenmiştir.

Filme bakıldığında yorumu yapılabilecek iki temel nokta karşımıza çıkar. İlki; filmin yapılış amacının propaganda olması, ikincisi ise; insanlara tekrardan sinemayı sevdirmek için aksiyon tarzı bir film ile halkın sinemaya olan ilgisinin yeniden canlandırılmak istenmiş olmasıdır.

3.2. 1984-1989 Yılları Arasında İran Sineması

İran sineması, devrimden sonra belli bir süre kendine yön verecek bir akım aramıştır. Bu arayışın sonunda bulunan cevabın, İtalya'da yeşermiş olan "Yeni Gerçekçilik" akımı olduğu görülmektedir. Bu akımın seçilmesindeki temel etkenin, iki ülkenin arasında dönemselsel olarak ortaya çıkan benzerlikler olduğu söylenebilir. Bu benzerlikler; başta yönetim değişikliği ve iki ülkenin içinde bulunduğu buhranlardır. Ancak, bu benzerlikler iki ülkede de farklı dönemlerde gerçekleşmiştir. İranlı sinemacıların bu yeni akımı tercih etmelerinin bir diğer sebebinin de sinemaya yeniden eleştirel bir boyut katmak istemeleri olduğu söylenebilir. Bu dönemde, Şah döneminde gerçekleşen refahın sadece yönetim katındakiler nazarında yaşanması ve bu zenginliğin halk ile paylaşılmaması eleştirilmektedir (Teksoy 2005: 750).

İtalyan Yeni Gerçekçiliği, İkinci Dünya Savaşı sonrasında İtalya'daki faşizmin yıkılmasından sonra beyaz perdeye yepyeni bir bakışın gelmesiyle ortaya çıkmıştır. Bu yeni bakış açısının gelişmesinde faşist yönetimin yerine daha demokratik bir yönetimin gelmesi ve daha özgürlükçü bir ortamın oluşmasının etkisi oldukça büyüktür. Bu yeni bakış açısı, toplumsal sorunları ele alan ve beyaz perdeyi sadece zevk veya keyif aracı

olarak değil aynı zamanda düşünsel bir araç olarak görmektedir. Bu akımın isim babası Visconti'dir. Visconti, James Cain'nin "Postacı Kapıyı İki Kere Çalar" adlı romanını beyaz perdeye "Tutku" filmi olarak aktarmıştır ve filmin vizyona girdiği gün, yeni gerçekçilik akımının miladı olarak görülmektedir. İtalya, İkinci Dünya Savaşı'ndan çıktıktan sonra hem maddi olanaklardan hem de oyuncularından dolayı imkânsızlıklar çekmiştir. Profesyonel stüdyo ve oyuncular yerine amatörlerle çalışmak zorunda kalınmıştır ve bu nedenden dolayı filmler genellikle film yerine belgesel niteliği göstermektedir. İran'daki sinema sektörü de İtalya ile aynı durumdadır (Teksoy 2005: 327-328).

1984-1985 yılları arasındaki bir yıllık dönemde, sinema sektöründe film konusunda istenilen adımlar atılmadığı için sinemanın gelişimi yetersiz kalmıştır. Dini yasalar gereği İslam'a uymadığı için yabancı filmler ve diziler yayınlanamadığından dolayı yerli film ihtiyacı ortaya çıkmış ve böylece yerli dizi yapımına ağırlık verilmiştir (Aktaş 2015: 47).

1984 yılında kurulan Farabi Sinema Enstitüsünün amacı; uzman bir ekip ile beraber sinemanın yapılanması konusunda planlamalar üstlenmesi olup devrim sonrası dönemde oldukça etkili olmuştur. Bu ekip, altyapının planlanması bittikten sonra filmlerin konusu ve filmlerin nasıl çekileceği hakkında yol göstermiş ve finansal yardım sağlama konusunda devletin rolünü kendi bünyesine almıştır. Sinemanın kalkınması için üç aşamalı bir plan dâhilinde çalışılmıştır. Birinci aşamada; film çekilirken gerekli olabilecek her türlü alet, araç vb. ve teknik konularda yardımcı olabilecek uzmanlar verilerek filmlerin ilk olarak kalitesi artırılmaya çalışılmıştır. Bu aşama daha çok devletin içinde sinema politikaları üretenler ile sinema sektöründe çalışan insanlara yöneliktir. İkinci aşama; film prodüktörleri ve izleyicilerin üzerine düşen bölümdür. Bu aşamada, daha kaliteli ve sanatsal filmlerin çekilmesi planlanmıştır. Bu uğurda atılan adımlar ise eskisine nazaran daha farklı yeni bir sinema topluluğu kurulması ve bir araya gelerek yapılabilecekler göz atılması planlanmıştır. Bu uğurda devrim ile ters düşmüş sinemacılar dâhil o dönemde sinema konusunda söz sahibi kimler varsa bu topluluğa çağırılmış ve temiz bir sayfa açılmaya çalışılmıştır. Bunun amacı sinemayı, sinemayı bilenlerin eline vermek ve uzun zaman içinde kültürel açıdan verimli ve yerel

bir sinema kurmaktır. Üçüncü aşama ise; niteliksel gelişme dönemi olarak adlandırılmaktadır. Bu aşamanın temel özelliği; içinde bulunulan dönemi estetik tecrübeler, gelişen teknolojiler ve var olan kültürel akımlar bakımından olabilecek en iyi şekilde analiz edilerek özgün bir sinemanın temelleri atılması planlanmıştır. Bu aşamada asıl önemli görülen husus Batı'yı taklit etmeden sadece dini konulara yer vermek demek değildi. Aynı zamanda milli ve özgün bir sinema oluşturulmasıydı (Aktaş 2015: 47-48-49).

“Sinemada kadınların varlığı artmaya başladı. Sunumları basit veya tek boyutu değildi; karmaşık teolojik, ideolojik, siyasal ve estetik düşüncelerle doluydu. Çekim kompozisyonu, oyunculuk, dokunma ve erkek ile kadın oyuncular arasındaki bakışların aktarılmasıyla ilgili yeni bir film çekme grameri gelişti. Özünde bu gramer, bir “bakma ve oynama terbiyesini teşvik etti ve doğrudan, özellikle cinsel arzuya dolu bakış yerine bir “ilgisiz bakış” başlattı” (Nowell ve Smith 2003: 770).

1987 yılında, elli kişilik bir ekip toplanarak filmlere kalitesine göre derece vermeye başlamışlardır. Bu elli kişilik ekip, sinema sektöründe çalışan çeşitli mesleklerden oluşan karma bir topluluktan oluşmaktaydı. Filmlere harfler üzerinden derece veren grup, en iyi film gruplarına a ve b, en kötü film gruplarına c ve d adını vermekteydiler. Toplam bu dört grup arasında belli ayrımlara gidilerek hem kaliteyi hem de iyi filmlerin gelirlerini arttırmayı amaçlamışlardır. A ve b grubundaki filmler fazlasıyla kar ederken, c ve d grubundaki filmler ise kar edememiştir. Çünkü a ve b grubundaki filmlerin tanıtımı, salonları ve sinemaya girme tarihleri bile özel olarak ayarlanırken, c ve d grubundaki filmlere bu olanaklar verilmemiştir. Hatta bilet fiyatları bakımından a ve b grubundaki filmler ile c ve d grubundaki filmlerin bilet fiyatları farklıydı; çünkü kalite artıkça bilet fiyatı da artıyordu. Ayrıca son iki gruptaki filmleri yapan yönetmenler mali açıdan tehlike içindeydiler. Çünkü c grubunda bir film yaparlarsa iki yıl destek alamıyorlardı. D grubundaki tüm film şirketleri de genellikle taşrada gösterime girdikleri için zarar ediyorlardı (Aktaş 2015: 51).

Belli bir aşamadan sonra daha kaliteli filmlerin çekilmeye başlanmasının nedeni bankalardan borç alınmaya başlanması ve sektörün yavaş yavaş olsa da seyirciden

beklenen mali geri dönütler alınmasıyla açıklanmaktadır. Bu konuda Kültür ve İslami Rehberlik Bakanlığı, film derecesi yüksek olan filmlere ayrıcalık tanımakta ve bu filmlerin kar etmesi için elinden geleni yapmaktadır (Nowell ve Smith 2003: 770).

3.2.1. O'na Sığınyorum - 1984

Film, 1984 yılında Muhsin Mahmelbaf tarafından yönetilmiştir. Filmin konusuna bakıldığında filmde söylenildiği şekliyle lanetlenmiş olan şeytanın şerrinden kaçmak için küçük bir grup insan toplumdandan kaçarak kendilerini inzivaya çekmek amacıyla bir sandala binerek oldukları yerden uzaklaşırlar. Bu küçük grup gidecekleri yer hakkında daha önce herhangi bir anlaşmaya varmadan yola koyulurlar. Amaçları şeytandan olabildikçe uzakta olmaktır. Ancak, daha sandala biner binmez aralarında tartışmalara başlamışlardır. Bu küçük grup bir kara parçasına varırlar ancak aralarındaki tartışmalar bir yere varamaz çünkü onların şeytan diye kaçmaya çalıştıkları aslında kendi nefisleridir. Çünkü şeytan film boyunca bu gruptaki kişileri teker teker nefisleri üzerinden kışkırtarak grubu parçalamış ve onları birbirine düşürmüştür. Fakat gruptaki bireyler bunun farkında olamamış ve kendi aralarında çatışma oluşturup birbirlerini öldürmeye başlamışlardır. Grubun hayatta kalan son üyesi durumun farkına varsa da işler artık geri dönülmez bir hale gelmiştir. Filmin ismini aldığı ve en can alıcı noktası filmin sonunda, gruptaki son kişi şeytanla karşılaşır ve şeytanla girdiği tartışmaya son vermeye çalışırken “Senin şerrinden Allah’a sığınırım” demesiyle şeytan uzaklaşır ve film biter.

Filme bakıldığında, İran İslam Devriminin pek bir etkisi yoktur. Devrim unsurlarında ya da yönetim ile ilgili bir eleştiride bulunulmamıştır. Devrim etki etme konusunda sadece konu seçiminde etkili olmuş diyebiliriz. Halkın dini duygularını diriltmek amacı güdülmüş ve dönemin mistik havası sayesinde halkı sinemaya çekmiştir.

3.2.2. Boykot – 1985

Film, solcu olarak adlandırabileceğimiz bir örgütün çökertilmesini anlatıyor. Ancak bunu bize tek bir kişi üzerinden ve onun yaşadığı iç buhranlarının yarattığı “şüphe” nin onu nasıl yalnız bıraktığını ve hamile karısını hastanede terk edip gidecek derecede bu ideolojiye bağlı olduğunu ama şüphesi ile bu ideolojiye nasıl yabancılaştığını bize anlatır.

Film, komünizm ideolojisi üzerine kurulmuştur. İlk kareden son kareye kadar ideolojiyi tartışan ve ideolojinin mi yoksa insanın mı daha değerli olduğunu sorgulayan bir film karşımıza çıkıyor. Bu noktada ilk ikilemi yaşayan başkahramanımız Valeh'dir. Çünkü idam edileceğini anlayınca artık sahip olduğu ideolojiye yabancılaşarak hayatta kalmanın ne kadar önemli olduğunu anlamış ama bu noktada yapacağı bir şey kalmamıştır. Çünkü düzmece bir mahkeme kurularak, sadece mahkemede yargılandığı edası verebilmek için yapılan bu mahkemede Valeh'in idamı oylama ile kararlaştırılmaktadır. Bu idam kararından sonra, arkadaşları ile ilk yol ayrımına girmektedir. Valeh idam kararını duyunca ideolojisinden şüphe etmeye başlar; çünkü kendi yaşamından daha değerli bir olgunun olmadığını ve öldükten sonra bu ideolojinin ona bir şey katmayacağını ya da bu ideolojinin onu idamdan kurtarmayacağını farkına varmıştır. Hatta Valeh'deki şüphe o kadar güçlüdür ki, hapisane arkadaşlarına da bu şüphe bulaşır ve hapisanedeki örgüt yönetimi şüphenin onlar için bir tehdit, bir isyan demek olduğunu çok iyi bildikleri için Valeh gibi ideolojiye şüphe ile bakanları sessizce infaz ediyorlar. Valeh idama birkaç gün kala tek kişilik koğuşa alınca örgüt yönetimi, onun aklını çelebilmek ve idam edilmeden önceki ideolojisini devam ettirebilmek için aklını çelmeye çalışıyor fakat yeterli olmuyor. Bu çaba, Valeh'in şüpheleri ile kurşuna diziliyor fakat hapisanedeki örgüt yönetimi Valeh'nin ideolojiden şüphe etmeden bu uğurda kahramanca öldüğünü aksettirerek olası bir isyanın önüne geçmiş bulunuyor.

Filmin önemli bir noktası da; konusundan bağımsız olarak artık kadınların sinemada yer alabilmeleridir. Bu dönemde yapılan filmlere bakıldığında hem kadın oyuncu sayısında bir artış yaşanmış hem de aldıkları roller değişmeye başlamıştır. Sönük ve basit roller yerine daha girift ve önemli roller almaya başlanmıştır. Ama tabi

ki erkek oyuncular ile karşılaştırmak mümkün değilse de yine de bu durum kadın oyuncular için oldukça güzel bir ilerleme olmuştur.

Filme tez kapsamında baktığımızda, karşımıza genel bir anlam çıkmaktadır. Bu anlam, hem devrimden öncesi hem de devrimden sonraki İran'a hatta tüm dünyaya bir mesajdır. Bu mesaj: hiçbir ideolojinin insan yaşamından daha önemli olmadığıdır.

3.2.3. Ölüm Zamanı – 1985

Bu film konusu itibariyle ilginç bir film olmakla beraber o dönemdeki filmlere nazaran sıra dışıdır. Çünkü filmin konusu, çekilme tarzı ve karakter tipleri daha çok Batılı olup bu dönemdeki filmlerden ayrılmaktadır. Filmin konusu, bir katil tarafından insanlara telefon aracılığıyla öleceği söylendikten sonra bu insanların bilinmeyen bir şekilde ölmesidir.

Filme bakıldığında, katil hiçbir zaman ortada görünmüyor, sadece telefonla birini aradığı zaman kendini belli ediyor. İşin ilginç yanı ise; telefonla ölümlerin toplumun ilgisini son derece cezbediyor oluşudur. Toplum ne katili merak ediyor ne de ne zaman yakalanacağını, tek merak ettikleri ise kimin öleceği ve ne zaman öleceğidir. Bu konuda toplum tamamen bir çözülme yaşamaktadır. İnsani değerler yerle bir olmuş durumdadır. Olayların bir diğer ilginç tarafı ise; insanların artık bu ölümleri bir para kazanma ve eğlence yolu haline getirmesidir. Hatta başkahramanımız olan gazetecinin, olayların devam etmesinin ve tirajların yüksek olmasını istemesinin sebebi yeni aldığı lüks aracın taksitlerini ödeyebilmesidir. Çünkü tirajlar ne kadar yüksek olursa maaşı o kadar yükselecektir. Bu uğurda, film boyunca ilginç röportajlar ve fotoğraflarla halkın bu duruma ilgisini sıcak tutmaya çalışmaktadır. Ancak filmin başka bir ilginç noktası ise katilin insanları öldürmek için bir şey yapmıyor oluşudur. Hatta tam tersine toplum o kadar katilin aranan kişiyi öldüreceğine inanmış ki katil bir şey yapmasa da aranan kişi o saatte ölmüş olmaktadır. Bu durum bir nevi kendini gerçekleştiren kehanet olarak görülebilir.

3.2.4. Anahtar - 1985

Film, annesi tarafından evde küçük kardeşiyle yalnız bırakılan beş yaşındaki Amir'in başına gelenleri anlatmaktadır. Amir'in annesi iki kardeşi evde yalnız bırakarak dışarı çıkar ve dış kapıyı kitler. Amir tam uyandığında annesi ona kardeşine dikkat etmesini ve uyandığında kardeşinin biberonunu vererek onu beslemesini söyler ve evden çıkar. Olaylar bu dakikan sonra başlar, Amir sanki annesiymiş gibi kardeşine bakmaya hatta evlerindeki kuşa bile su vermeye çalışır. Ama küçük bedeni bazı şeylere izin vermez. Kardeşini yedirdikten su vermesi gerektiğini anlar, fakat evdeki musluklar sökülmüş olduğu için kardeşine su veremez hatta, bu sırada mutfak dolabında duran bir kavanozu kırarak kardeşinin üstünün ıslanmasına neden olur. Sesi duyan bir komşu iki kardeşe kapıdan yardım etmeye çalışır, ama kapı kitli olduğu için elinden bir şey gelmez. Daha sonra komşu, çocukların annesini aramaya başlar fakat bu arada yaşlı bir komşusuna çocukların durumunu anlatır ve yardımcı olmasını ister. Amir bu sırada mutfakta kırılan kavanoz parçalarını toplarken kardeşi zarar görmesin diye onu diğer odaya kitler. Üst kat komşuları sepetle Amir'e su yollar ve bu sayede Amir kardeşine su içirir. Evdeki yedek anahtar komşunun aklına gelir ve Amir'den onu almasını ve kapıyı açmasını ister ama burada da problem Amir'in boyunun portmantodaki asılı olan anahtara yetişmiyor oluşudur. Amir, anahtarı almak için boyunun yetmediğini fark edince evde bulduğu her eşyayı portmantonun altına sürükleyerek anahtarı almaya çalışır. Tam aldığı anda anahtar bu seferde kitli olan odanın kapısının altında kalır biraz uğraşla anahtarı oradan alıp kapıyı açar ve film biter.

Filme bakıldığında, İran İslam Devriminden sonra sinema kendine devam edebileceği bir yol aramış ve bunu İtalyan Yeni gerçekçiliğinde bulmuştu. Bu filmde tam bu özelliği taşıyan bir filmidir. Bu akım, genellikle gündelik hayatta başımıza gelebilecek durumları sinemaya aktarmayı tercih eder. Burada da yönetmen İbrahim Firuzeş ve senarist Abbas Kiyarüstemi tam olarak bunu yapmışlar ve seyircilerin beğenisine sunmuşlardır.

3.2.5. Taş Aslan – 1986

Film, İran'ın Bahtiyar Bölgesinde bir İngiliz askerin öldürülmesiyle birlikte iki ülke arasındaki gerilimin tırmanması ile başlıyor. Askerin cesedini bulan kişi askeri insanlık namına gömer. Fakat bu bölgenin diğer bölgelerden farkı ise baskı ve şiddete karşı dirençli ve ayaklanma yapabilecek bir yapılarının olmasından dolayı direk olarak yönetim cezalandırmaya gitmeyip sadece suçluyu aramaktadır. Bölgedeki lider durumda bulunan Handar Han'ın aşireti soruşturma başlatarak suçluyu aramaktadır. İngiliz askerin postallarını alan yaşlı bir adam bulunur ve o da askerin kendi öldüğünü ama Kuhriyar'ın bu askeri gömüp ona askerin postallarını verdiğini söylemektedir.

İngilizler tarafından görevlendirilen Amari, Handar Han'ı Kuhriyar'ın aşiret lideri olan Ağa Aliyar'a karşı kışkırtır; çünkü Ağa Aliyar devletin o dönemdeki yönetimi ile ters düşmektedir ve daha önceden yönetim ile savaşmıştır. Ancak, bu savaşı ağır bir şekilde kaybetmiştir. Kuhriyar, aile meclisine çıkarak Kuran'a el basmış ve cinayeti işlemediğine yemin etmiştir ama bazı kesimler bu yeminin yeterli olmadığını düşünmektedir. İngilizler Kuran'a el basmanın yeterli olmayacağını, yasaların daha yüksek merci olduğunu bu yüzden yasaların gereğinin yapılması gerektiğini savunur ve Handar Han'ı kışkırtır. Bunun sonucunda, Handar Han ile Ağa Aliyar'ın arası açılır. Ama şöyle bir durum vardır ki Handar Han'ın kız kardeşi Ağa Aliyar'ın eşidir. Bu durumda iki aile Amari yüzünden birbirine düşer. Kuhriyar, Ağa Aliyar zor durumda kalmasın diye teslim olur çünkü kendisi hakkında idam emri çıkmıştır ve Ağa Aliyar biraz daha onu saklarsa onun da başına dert olacaktır. Bunu duyan Ağa Aliyar kendi adamlarını toplayarak Kuhriyarı kurtarmak için harekete geçer. Ağa Aliyar bu kurtarma çabasında vurularak ölür ve Handar Han Amari tarafından kandırıldığının farkına varmış olmasına rağmen işler geri dönülmez hale gelmiştir. Sadece Handar Han bu durumdan sonra Ağa Aliyar'ı yüceltmek için mezarına taş aslan yaptıracağını söylemektedir.

Filme bakıldığında, İngiliz-İran arasındaki gerilimi yansıtmaktadır. Tamamen İngilizleri kötülemek ve karalamak üzere yapılmış bir filmidir. Ağa Aliyar burada devrimci görünmesiyle aslında vatanının iyiliği için mücadele ederken, Handar Han ise

kendi ailesinin iyiliği için çabalamaktadır. Tek sorun İngilizlere çalışan Amari'nin Handar Han'ı kışkırtması sonucu iki ailenin birbirine girmesidir. Burada ne Ağa Aliyar ne de Handar Han kazanıyor, çünkü Ağa Aliyar hayatını verirken, Handar Han'da oğlunu bu uğurda kurban vermektedir. Ama filmde verilmek istenen temel mesaj: ülkedeki dış güçlere karşı beraber bir bütün olmak ve kendi halkına hiçbir zaman sırt çevirmemektir.

3.2.6. Bisikletçi – 1987

Filmde başkahramanımız Nasim'in karısı hastadır ve hastanede tedavi edilmesi gerekir. Ancak, Nasim'in parası bu durumu karşılamaya yetecek güçte değildir. Nasim eski bir bisiklet sürme şampiyonudur ve bu yüzden bir sirk sahibine gidip tek meziyeti olan uzun süre bisiklet sürebilme yeteneğini satar yani kendini, yeteneğini bir mal haline getirip satar. Bu esnada, Nasim'in bisiklet üzerinde kaldığı süreyle doğru orantılı olarak Nasim'in üzerine oynanan bahisler de artmaktadır. Bu durum, başlarda pek ilgi görmese de daha sonralarda epey ilgi görmeye başlar. İnsanlar sirkin etrafında toplanıp iddialara girmeye, hatta sirkin etrafında yatıp kalmaya başlarlar çünkü Nasim'in düşüp düşmeyeceğine karşı neredeyse herkes iddiaya girmiş ve herkes Nasim'in düşüşünü ilk olarak kendi gözleri ile görmek istemektedir. Afgan olan Nasim, Afgan olan insanlar tarafından ayrıca desteklenmektedir çünkü Afganların Nasim'in bisiklet sürmesinden önce aldıkları maaşlar düşükken Nasim' den sonra talep ettikleri maaşlar artmıştır. Bu olayın halk tarafından böylesine büyük bir ilgiyle karşılanması ve takip edilmesi sonucunda belli bir kesim, Nasim'in ajan olarak nitelendirerek onu bisikletinden indirmeye çalışmalara başlamış ve olay siyasi bir boyut kazanmıştır. Fakat Nasim bisikletinden inmedikçe karşılaşırsa iddialar o kadar artmaktadır. Bu durumda da, aynı oranda kazandığı para artıkça Nasim'in karısına hastanede o kadar iyi bakılmaktadır. Zaman geçtikçe iddialar o kadar artmıştır ki iş Nasim'e bisikletten inmesi veya bisikletin üstünde kalması için rüşvet vermeye kadar ilerlemiştir.

Filme baktığımızda yönetmen, bize bir insanın ne kadar aciz ve çaresiz kalabileceğini gösteriyor. Bu çaresizlik ve acizlik bize Nasim'in çektikleri üzerinden

anlatılmaktadır ama Nasim, karısı için bu çaresizlik ve acizliği hiç umursamadan karısı için pedalları çevirmeyi göze almıştır.

Filmde anlatılmak istenen direk olarak verilmemektedir. Anlatılmak istenen mesaj metaforların arkasında gizlidir. Bize anlatılmak istenen mesaj: o dönemdeki İran'ın açlık, sefalet ve işsizlik üçgeninde ne durumda olduğunu gözler önüne sermektedir. Filmde değinilmesi gereken başka bir nokta ise Nasim'e karşı sergilenen davranışların ne kadar ahlaklı olduğudur. Nasim, sirkteki bir hayvan gibi sadece para kazandırdığı sürece iyidir. Nasim bu yarışta karısı için kazanmış görünebilir ama kendisi bakımından kaybetmiştir. Nasim'in kazanmadığının kanıtı olarak iddia boyunca daireler çizmesi gösterilebilir. Nasim bisikletin üzerinde ne kadar durursa dursun her zaman başladığı yerde bitirecektir yarışı. Yönetmen Muhsin Malkmalbaf İtalyan Yeni Gerçekçiliği akımından etkilenmiş ve filmde bu akımı başarıyla uygulayarak seyirciler ile buluşturmuştur.

3.2.7. Arkadaşımın Evi Nerde? – 1987

Film okulda başlar ve ödevini yapmayan Muhammed Rıza, öğretmeninden son uyarısını alır. Fakat gün sonunda arkadaşı olan Ahmet yanlışlıkla Muhammed Rıza'nın defterini alır ve eve gider. Ahmet, bu durumun farkına varınca arkadaşına defterini vermek için yola düşer çünkü öğretmenin Muhammed Rıza'ya son uyarısını verdiği görmüştür ve arkadaşının kendi hatası yüzünden ceza almasını istemez. Defteri ne olursa olsun arkadaşına ulaştırmaya çalışır ve bu sorumluluk bilincine sahip Ahmet çalmadık kapı bırakmaz ama arkadaşının evini bir türlü bulamaz. Bu yüzden kendini suçlu hisseder ve eve geldiğinde kendi ödevini yaparken bir yandan da arkadaşı Muhammed Rıza'nın ödevini yapar. Ertesi gün öğretmen ödevlere tam bakarken defteri yetiştirip arkadaşına vererek onun ceza almasını engeller.

Bu filmde, karşımıza çıkan temel düşünce sorumluluk bilincidir. Büyüklerin bile bu sorumluluk bilinci bu kadar gelişmemişken bu davranışın bir çocuktan gelmesi izleyiciyi şaşırtmaktadır. Filmde, hiçbir ebeveyni Ahmet'e yardım etmez ve onu birey olarak görmez. Bunun sonucunda karşımızda Ahmet'i anlamaya çalışan kimse çıkmaz

tam tersine Ahmet'i yolundan çevirmek için herkes neredeyse görünmez iş birliği içindedir. Ahmet'in dedesi, bir diyalogda çocukları disipline edilip eğitilmesi gereken varlıklar olarak gördüğünü ifadeetmiştir. Ancak, bu disiplin ve eğitime işlemi Ahmet'in dedesine göre dayak ile gerçekleştirilmektedir. Yönetmek burada bize İran toplumunda çocuklara karşı edinilen bakış açısını yansıtmaktadır. Filmdeki öğretmene de değinmek gerekir; çünkü öğretmen öğrencileri tarafından sorgulanamayan bir otoritedir. Bu o zaman ki yönetim şeklinin yansımasıdır.

3.3. 1990-1995 Yılları Arasında İran Sineması

90'lı yıllara gelindiğinde, toplumda pek olmasa da İran Sinemasında İran İslam Devrimi'nin etkileri eskisi gibi hüküm sürmemekteydi. 90'lar İran Sineması için önemli noktalardan biridir. Abbas Kiyarüstemi Köker üçlemesiyle bilinen Arkadaşımın Evi Nerede? , Hayat Devam Ediyor ve Zeytin Ağaçları Arasında adlı filmleriyle hem İran Sinemasında bir sıçrama meydana getirmiş, hem de dünya sinemasına önemli bir açılım getirmiştir. Hatta çekmiş olduğu Yakın Plan filmi ile Oscar ödüllerinde aday gösterilmiştir. 90'lar ile birlikte İran Sineması bir üst seviyeye çıkarak, dünya sinemasında hem kendi tarzıyla hem de geldiği nokta itibariyle yer edinmiştir (Berber 2011: 87).

Siyasi iktidarın, 1980–1988 yılları arasındaki İran–Irak savaşının sonuçlanmasıyla mevcut siyasi iktidar, daha önce yaptığı gibi sosyal ve kültürel hayata tekrardan dâhil olmaya başlamıştır. Fakat bu tekrardan dâhil olma sinemayı da etkilemiş ve yeni bir ifade biçimini geliştirmiş oldu. Birkaç yıl geçtikten sonra yani ılımlı bir yönetim yanlısı olan Hatemi'nin başında bulunduğu Kültür ve İslami İrşad Bakanlığına İslami cephe taraftarları durmadan eleştirel ile yeni oluşturulmaya çalışılan ifade biçimi istemediklerini beyan etmektedirler. Bu şikâyetler sonucunda Hatemi görevini bırakmak zorunda kalmıştır. Bunun sonucu olarak İslami cephe güç kazanmıştır (Güler 2006: 81).

İran Sineması, 1980'de başlayan İran–Irak savaşının ve 1990 yılında patlak veren Körfez savaşının olumsuz sonuçlarından etkilenmiştir. Ekonominin bu iki savaş

yüzünden gerilemesi sinemaya da yansımıştır. Hükümet tarafından filmlere verilen maddi destekler geri çekilmiş ve yurtdışından getirilen teçhizatlara uygulanan döviz indirimi de kaldırılmıştır. Ekonominin bu duruma gelmesinde bir etken de, Amerika tarafından uygulanan ambargonun hem savaş yıllarında hem de savaş sonrasında devam etmesidir (Batur 2007: 140).

90'larda İran sinemasında, sistem eleştirisi yapılmaya başlanmıştır. Hamid Dabaşı, kendi kitabında bahsettiğine göre, 1970 yılında Doktor Hesabi Lisesinden mezun olurken toplam yüz bin mezundan on bini üniversiteye başvuruda bulunmuştur. Fakat 1990'lara gelindiğinde, bu oran üç milyonda iki yüz elli bine düşmüştür. Kiyarüstemi, "Ev Ödevi" adlı filmi ile daha önceki dönemin eğitim anlayışına eleştirilerde bulunmuştur (Dabaşı 2013: 12).

İran sineması, kendine özgün bir yol çizmesiyle ve yurt dışına açılmasıyla beraber bazı engeller ile karşılaşmıştır. Bu engellerin en büyüğü Amerikan ambargosu olmuştur. ABD'nin uyguladığı ambargo ile kâğıt üzerinde anlaşılan ambargo aynı değildir. Kâğıt üstünde kültürel ambargo uygulanmayacağına karar verilse de, pratikte pek de böyle olmamıştır. 1992 yılında ABD Dışişleri Bakanlığı New York'ta yapılması planlanan İran Film Festivali'nin iptali için gözle görülür bir baskı yapmıştır (Aktaş 2015: 58).

1987-1993 yılları arasında İran sinemasında kadınlar hem oyunculuk hem de yönetmenlik bağlamında son derece özgür bir ortam yaratılmıştır. Fakat bu dönem pek uzun sürmemiştir. 1993 yılında iktidarın, ılımlı yönetim yerine muhafazakâr yönetime doğru geçmesiyle belli sınırlamalar getirilmiştir ancak bu sınırlamalar uygulamada kendine pek yer bulamamıştır (Güler 2006: 93).

Kadınların 90'lı yıllarda sinemaya dönmesinde önemli rol oynayan kişi Daryuş Mehrucui'dir. Mehrucui 90'lı yıllarda itibaren kadınların ön planda olduğu beş film çekmiştir. Bu filmler 1992 yılında Banu, 1993 yılında Sara, 1995 yılında Pari, 1997 yılında Leyla ve 2002 yılında Sağ Kal'dır. Filmlerin konularına kısaca değinecek olursak; Banu, kocasından ayrılmış ve ayakta kalmaya çalışan bir kadının hikâyesini;

Sara, daha önce hiç çalışmamış olan ama kocasına yardım etmek için çalışmaya başlayan ve ayakları üzerinde duran bir kadının hikâyesini; Pari, dinsel eğitim almış ve içsel buhranlarını anlatan bir kadının hikâyesini; Leyla, kısır olan bir kadının hikâyesini ve Sağ Kal ise, ataerkil bir bölgede kadınların intiharını anlatmaktadır (Kanat 2007: 58).

1993 yılında yönetimin daha fazla muhafazakârlaşmasıyla beraber sinema, propaganda amacıyla Farabi Sinema Kurumu'nu kullanmışlardır. Farabi Kurumu, başta sinemanın köklenmesi için her film projesine izin verirken, bu dönemde ise dini ve toplum tarafından destek görececek konulara izin vermekteydi. Aynı yıllarda Dini filmlerin desteklenmesi amacıyla Tahran'da "Dini Sinema Festivali" organize edilmiştir. Ancak, bu kadar çabalamaya karşın film sayısı istenilen boyuta ulaşmamıştır. Buna sebep olarak İslami sinema diye bir kavramın olmayışı gösterilir. Bu durum ise İslami rejim boyunca tartışma konusu olmuştur (Batur 2007: 141-142).

3.3.1. Hamoun – 1990

Film, bir ailenin dramını anlatmaktadır. Hamoun ile Mahshid'in evlilikleri başta mutlu ve iyi gitmektedir. Fakat bu durum fazla uzun sürmez; çünkü Mahshid zengin bir aileden gelir ve bolluğa, şaşalı bir hayata ve en önemlisi de ne isterse onu yapmakta özgür olmaya, kısıtlanmamaya alışmıştır. Aile yaşamı başlarda çekici gelse de sonraları bu hayatı bir esir hayatından farksız olarak görmektedir. Hamoun ise, Hz. İbrahim'in imanını üzerine doktora tezi yapan ve bir yandan da laboratuvar aletleri satan bir firmada halkla ilişkiler müdürlüğü yapan entelektüel bir birey imajı çizmektedir.

Mahshid, Hamoun ile tanıştığı ilk zamanlarda onun bu entelektüel düşünce sisteminden çok etkilenmiştir. Hatta bu yüzden ailesinin tüm uyarılarına rağmen Hamoun ile evlenmiştir. Fakat evliliklerinden yedi yıl sonra artık Mahshid eski Mahshid değildir. Bu yedi yıl boyunca çeşitli meslekler denemiş ama hiç birinde başarılı olamamıştır. Bunun faturasını da kocasına çıkarmıştır. Daha fazla dayanamayınca Hamoun'u evden kovar. Hamoun evden kovulmasına neyin neden olduğunu bir türlü anlamaz çünkü kendini doktora tezine öylesine kaptırmış bir durumdadır ki gözünün önünde duranı bile görmeyecek kadar kördür. Evden atılmasından sonra da işini ihmal

etmeye başlar ancak zaman geçtikçe sadece işini değil tüm hayatını ihmal etmeye başlamıştır.

Marshid boşanmak için mahkemeye müracaat edemez, çünkü kadınların boşanma hakkı yoktur o yüzden başvuracağı tek kapı kalmıştır. Bu da Hamoun'un yani kocasının deli olduğu, kendisine ve çocuğuna şiddet uyguladığı gibi iftiralar ile mahkeme açılmadan evliliğinin düşürülmesi için uğraşmaktır. Bunu yapmasının bir nedeni de kendine zengin bir talip bulması ve Marshid'in annesinin de bu zengin talip ile kızının evlenmesi için çabalamasıdır. Cinnet geçiren Hamoun dede yadigârı tüfek ile karısının öldürmek ister ama yapamaz. Polislerin peşine düştüğünü görünce iyice çıkmaza girmiş hisseder. Bu yüzden son çare olarak intihar etmeyi görür ve intihar eder ama ölmez, son anda denizden Hamoun'u balıkçılar çıkararak hayatını kurtarır.

Film, İran'ın aile hayatı açısından bizlere önemli bilgiler vermektedir. Devrimden sonraki süreçte kadın, hala ikinci vatandaş durumunda görülmektedir ve kendi ailesi dahil birçok konuda söz sahibi değildir. Söz sahibi olabilmesi için bir erkeğin iznine veya filmdeki gibi boşanmak için yasalar gereği erkeğin rızasına ihtiyacı vardır. Filmde ne kadar modern bir kadın çizilse de, toplumdaki kadın algısı hala modernleşmemiştir. Filmde, aile hayatına bakıldığında kadın için, erkeğin arkasında ve erkeğe hizmetkâr olarak var olan bir varlık imajı çizilmeye çalışılırken bir yandan da bu durumun eleştirisi yapılmıştır.

3.3.2. Bashu – 1990

Film, İran – Irak savaşı sırasında ailesi feci şekilde öldürülen baş karakter Bashu'nun başından geçenleri konu almaktadır. Rastgele bulduğu ilk arabanın arkasına atlayıp kaçmaya çalışan Bashu, bindiği arabanın başka bir ülkeye gittiğinden habersizdir.

Bashu, dilini bilmediği bir yerde hatta nerde olduğunu bile bilmediği bir yerdedir. Ne yapacağını bilmez bir halde arabadan iner ve duyduğu patlama sesleriyle korkup kaçarak bir tarlaya saklanmaya çalışır. Burada onu Naii adlı bir kadın bulur ama

Bashu'nun nereden geldiğini ne amaçla orada olduğunu bilmemektedir. Fakat durumuna acır ve ona yardım eder. Naii iki çocuk annesidir. Naii'nin, Bashu'ya yardım etmesi köylüler tarafından pek hoş karşılanmaz. Naii'nin evinde toplanan köylü Naii'ye akıl vermeye çalışır ama asıl anlatılmak istenen köylünün Bashu'yu istemediğidir. Bunun üzerine Naii herkesi evinden kovar. Akabinde Bashu hastalanır ve Naii ne yapacağını bilemez ve komşularından yardım ister. Fakat kovulan komşulardan kimse yardım etmez, sadece köyün doktoru yardımcı olur ve bir ilaç verir.

Naii evde tek ebeveyndir. Naii'nin kocası geçim sıkıntısından dolayı uzakta bir yere iş bulmak amacıyla gitmiştir. Naii, kocası ile mektuplaşarak haberleşmektedir ama Naii'nin okuma yazması yoktur. Bu yüzden mektuplarını köyün doktoruna yazdırmaktadır. Naii son mektubunda kocasına Bashu'dan bahsetmektedir. Naii mektubu gönderdikten sonra Bashu evdeki işlere yardım etmeye başlamıştır. Naii ve köylüler yetiştirdikleri ürünleri pazarda satmaktadır Bashu, pazarın sonunda Naii'ye ve ailesine yük olduğunu düşünerek kaçar. Bunu fırsat bilen köylüler, Naii'nin evinde tekrar toplanarak Naii'ye hata yaptığını itiraf ettirmeye çalışır ama tam bu sırada Bashu dayanamayıp geriye döner. Tek fark bu dönüşten sonra Naii'yi annesi yerine koymuştur. Bashu'nun bu süre zarfında psikolojisi pek yerinde değildir. Çünkü ailesi gözleri önünde ölmüştür ve hiç bilmediği bir yerde hayatını devam ettirmeye çalışmakta ve bazı zamanlar annesinin silüetini Naii'nin arkasında görerek Naii ile annesi arasında bağ kurmuştur.

Naii'nin kocasından beklenen cevap gelmiştir. Bashu'nun onlar ile yaşamamasını söyler buna neden olarak kendilerini geçindirecek maddi olanağın yeterli olmadığını bundan dolayı ek olarak bir kişiye daha yetemeyeceklerini iletir. Bashu mektubu alır, okur ve istenmediğini düşünerek evden tekrar kaçar. Bu durumun farkına varan Naii Bashu'yu arar, bulur ama bu sırada yağmur altında kaldığı için hastalanır. Bashu bu sırada hem Naii ile hem de evin işleriyle ilgilenir. Naii iyileşince Bashu'nun elinden kocasına mektup yazdırır. Bu mektupta kocasına, Bashu'dan bahseder ve onu oğlu olarak gördüğünü bu yüzden hiçbir yere bırakmayacağını iletir. Bashu mektuptan sonra ev işleri ile daha alakalı olmuştur. Belli bir süre sonra Naii'nin kocası eve dönmüştür ancak sağ kolunu çalıştığı işte kaybetmiştir. Naii ile kocası tam Bashu

hakkında kavga ederken, Bashu eline sopa alarak Naii'yi korumak amacıyla kendini Naii'nin önüne atar. Bunu gören kocası çok etkilenir ve o da Bashu'yu oğlu olarak görür.

Film, tamamen toplumsal bir travma olarak savaşın etkilerinden ve bir annenin ne kadar merhametli olabileceğinden bahseder. Ailelerin yıkılması, savaşın verebileceği en büyük zararlar arasındadır. Bu etkileri en çok çocuklar yaşar, filmde de bu yansıtılmak istenmiştir.

3.3.3. Yakın Plan – 1990

Film, yaşanmış bir öyküden etkilenen Abbas Kiyarüstemi tarafından çekilmiştir. Bir dolandırıcı, herkese kendini ünlü yönetmen Muhsin Mahmelbaf olarak tanıtır. Aile ünlü yönetmen ile tanışınca çok etkilenir ama zaman içinde onun gerçek Mahmelbaf olmadığını anlarlar ve polise dolandırıcı ihbarı yaparak adamı yakalattır. Bu haberi okuyan Kiyarüstemi, olaydan etkilenerek olayın kahramanları ile teker teker görüşerek durumu anlamaya çalışır ve bir yandan da canlandırma yaparak olanları beyaz perdeye aktarır.

Dolandırıcı olarak nitelendirilen Sebziyan, olanları ve kendi hakkındaki iddiaları kabul eder. Bu dolandırıcılığı yapma nedeninin sinema tutkusu olduğunu anlatır. Mahkemede bile çekimlere devam eden Kiyarüstemi, sorular sorarak Sebziyan'ı anlamaya çalışmaktadır. Mahkemedeki tavrı ve anlattıklarından dolayı mahkeme ve aile tarafından suçsuz bulunmuştur ve kırk günlük tutukluluğunun üzerine serbest bırakılır. Serbest bırakıldığında ise Muhsin Mahmelbaf tarafından alınır, dolandırdığı aileye giderek özür diler ve film biter.

Filme bakıldığında, devrimden sonraki İran'ın toplumsal bir sorunu olan işsizlik konu alınmıştır. Sebziyan ve dolandırılan ailenin büyük oğlu, film boyunca işsizliğin olduğu bir toplumda bunların olabileceği gibi söylemlerde bulunmaktadır. Film, aslında sinemanın toplum açısından ne kadar önemli bir yere geldiğini göstermeye çalışmakta, bu esnada alt metinlerde de işsizlik olgusunu işlemektedir. Devrimden sonra sinema ve

sinemacılar toplumu etkileyen ve yön veren bir konuma sahiptir. Ailenin dolandırıcılığı fark edene kadar her istediğini yapmaları buna örnektir. Sinema sonradan da olsa İran toplumunda önemli bir yer tutmaktadır.

3.3.4. Ve Yaşam Sürüyor – 1992

Film, 1990 yılında İran’da gerçekleşen depremin sonrasında yaşananları bizlere anlatmaktadır. Ülkenin kuzey bölümüne oldukça hasar veren depremden sonra yönetmen ve oğlu, Ahmet Babekpoor’u aramak üzere Köker Köyü’ne doğru yola çıkarlar. Yola çıktıklarında bir doğal felaketin ne kadar yıkıcı olabileceği hem kendileri görünürken hem de bizlere gösterirler. Filmde bizlere farklı olaylarla hem kabullenmişliği hem de yaşamın her şeye rağmen devam ettiği gösterilmektedir. Depremden hemen sonra düğünün yapılması, Dünya Kupası maçlarını izlemek için harcanan o kadar çaba bizlere hayatın devam ettiğini ve başımıza ne gelirse gelsin geçmişte kaldığını, her daim önümüze bakmamız gerektiğini gösterir. Oyuncuların amatör olması, duyguların izleyiciye daha kolay geçmesini ve yapaylığın olmadığını bizlere aktarır.

3.3.5. Kaçakçı – 1992

Film, çorak bir köyde su çıkarmaya çalışan Haydar’ın göçük altında kalması ve bunun sonucunda iki çocuğunun başına gelenleri anlatmaktadır. Babaları göçük altında kalınca Cafer ve Cemile köyde yalnız kalırlar. Çünkü köyden herkes kente göç etmiştir. İki kardeş köyü terk ederken, yolda bir araba durur ve onları kente götürerek onları satar. Cafer, kaçakçılık yapan Abdullah Efendiye satılır ve Cemile’nin durumu hakkında bir bilgi alamadan götürülür. Cafer ile Cemile’nin nasıl bir sistemin içine düştüklerinden haberleri yoktur. O dönemde, küçük yaştaki erkek çocuklar büyüdüklerinde kaçakçı olsunlar diye kaçakçılara; kız çocukları ise petrol şeyhlerine eş olarak satılmaktaydı.

Cafer, sınırda bir yandan kaçakçılık yaparken bir yandan da kardeşini aramaktadır. Cafer kardeşini ararken tesadüf eseri köylüsü Gaffur ile karşılaşır. Gaffur’da Cafer gibi Abdullah Efendiye çalışmaktadır. Gaffur ile Cafer, Cemile’yi

birlikte aramaya karar verirler. Bu arada Cafer, Abdullah Efendi'nin dükkânından kaçar ama kaçarken hem Abdullah Efendi'nin kasasından para alır hem de yanlışlıkla dükkânda yangın çıkarır. Cafer ile Gaffur'un yolları, çıktıkları yolda bazı nedenlerden dolayı ayrılır ve Cafer sınır devriyelerine yakalandıktan sonra nezarete atılır. Nezarete bazı insanlarla tanışır ve bazı kaçakçıların ismini alır. Cafer serbest kaldıktan hemen sonra, ismini aldığı kaçakçıların peşine düşer ve onu sınırın karşısına Pakistan'a geçirmelerini ister çünkü Cemile'nin Pakistan'daki bir kız okulunu işleten müdüre satıldığını öğrenir. Fakat anlaştığı kaçakçı onu yarı yolda bırakıp gider. Yarı yolda kalan Cafer, sınırdaki dikenli tellerin altından sürünerek sınırı geçer. Sınırı geçtikten sonra kaçakçılık yaptığı arkadaşı ile buluşur ve kardeşinin tutulduğunu düşündüğü yere yol alır ama burada kaçakçıların tuzağına düşer. Cemile beklediği yerde değildir. Bu arada, filmin son sahnesinde Abdullah Efendi'nin Cemile ile konuşması gösterilir, yani film boyunca Cafer kardeşini yanlış yerde aramaktadır.

Film, İran İslam Devriminden sonra Batılı güçlerin İran üzerinde uyguladığı ambargo yüzünden insanların kaçakçılık ile geçinmeye çalıştığını; kadınların ise alınıp satılan bir mal gibi petrol şeyhlerine satıldığını konu alır. Filmde vurgulanmak istenen temel mesaj; çocuk yaştaki erkek ve kadınların haklarıdır. Dolaylı bir şekilde ambargo da eleştiri unsuru olarak kullanılmıştır.

3.3.6. Çizme- 1993

Film, geçim sıkıntısı yaşayan bir anne ve küçük kızının yaşamını bizlere anlatmaktadır. Annesi küçük kızına ihtiyacı olduğu için kırmızı bir çizme alır. Fakat kız çizmesinin sağ tekini otobüste düşürür. Samane'nin annesi durumu eve geldiklerinde anlar, etrafa bakınır ama bulamaz çünkü çizme ayağından otobüsteyken çıkmıştır. Otobüsün şoförü çizmeyi bulur ve kayıp eşyaların arasına koyar. Küçük kız Samane çizmesinin kayıp olduğunu anlayınca arkadaşı ile beraber sokak sokak çizmeyi ararlar ama bulamazlar, hatta bulmadıkları gibi kaybolurlar. Geri döndüklerinde ise büyükleri tarafından azarlanırlar.

Samane daha sonra mahallelerinde yaşayan Ali'nin kapısını çalar. Ali, Samane'nin yaşlarında sağ ayağını kaybetmiş bir çocuktur. Samane elinde olan tek botunu Ali'ye verir çünkü elinde sadece çizmenin sol teki vardır ve yeni çizmenin çöpe atılmasını israf olarak görür. Ali, başta çizmeyi kabul etmez ama Samane'nin annesinin ikna etmesi üzerine kabul eder. Samane ve annesi evin önünden gittikten hemen sonra Ali elindeki çizmeyi kapıdan geçen eskiciye vermek ister. Eskici çizmenin tekini gördüğünü söyleyince Ali oraya gitmek ister ama eskici Ali'yi oraya götürmez. Bunun üzerine Ali tek ayağı ile yavaş yavaş gider. Ali'nin gittiği yer geri dönüşüm merkezidir.

Koca dükkânda ayakkabının eşini arar ve bulur. Daha sonra Ali çizmeyi Samane'ye götürür.

Film tamamen sıradan günlük olayları konu almıştır. Ancak bu filmi diğer filmlerden ayıran önemli nokta İran toplumunda kadın karakterinin bu filmle birlikte özel alanlardan kamusal alanlara çıkabilmeye başladığını göstermesidir. Kadının görünürlüğü, toplumsal alanda ve çalışma hayatında artmıştır. Toplumsal açıdan bu görünürlüğün arttığını filmdeki karelerden anlayabiliyoruz. Filmde dikkat edilmesi gereken bir diğer nokta; konunun çocukların üzerinden anlatılmış olmasıdır. Sansüre uğramaktan çekinildiği için hikaye çocukların üzerinden anlatılmıştır. Çünkü kadın – erkek arasındaki ilişki sinemada sansür niteliği taşımaktadır.

3.3.7. Kербela Şahidi – 1994

Film, bizlere Kербela Olayını farklı bir şekilde yani Abdullah'ın yaşadıkları üzerinden anlatmaktadır. Abdullah, Hristiyan doğmuş ama sevdiği kız için Müslümanlığa geçmiştir. Rahile ile evlenebilmek için otuz yedi kere Rahile'nin ailesinden rıza istemiş olmasına rağmen her seferinde olumsuz yanıt almıştır. Rahile'nin ailesi ne zaman tam olarak Abdullah'ın Müslüman olduğuna inanırlarsa o zaman kızlarını vereceklerdir. En sonunda Abdullah'ın Müslüman olduğuna inanmaları ile kızları Rahile'yi Abdullah'a vermeye ikna olurlar. Abdullah tam Rahile ile evleneceği gün gaip ten sesler duymaya başlar ama bu sesleri sadece kendisi duymaktadır ve Abdullah'ın kendilerine ne anlatmak istediğini kimse anlamamaktadır. Sesler

Abdullah'a çöle gitmesini ve oradaki insanlara yardım etmesi gerektiğini söyler ve Abdullah düğün gecesi düğününü bırakıp yola koyulur. Rahile'nin ailesi bu duruma kızarlar, çünkü kendileri ile alay edildiğini düşünürler. Rahile'nin abileri yola çıkıp ya Abdullah'ı geri getirecekler ya da onun canını orada alacaklardır. Rahile Abdullah'ı dinleyince ona hak verir ve erzak ile silah vererek Abdullah'ı çöle gönderir. Abdullah çıktığı yolda epey zorluklar ile karşılaşır ve hepsinin üstesinden gelir, ama bu zorlukların üstesinden gelirken bir sürü mucize ile karşılaşır. En sonunda Kerbela'ya varan Abdullah çok geç kaldığını anlar ve sancağı alıp geri döner.

3.3.8. Zeytin Ağacı Altında – 1994

Film, daha önce denenmemiş bir şekilde çekilmiştir. Bir önceki filminin kamera arkasında olan olayları ve neler yaşandığını bizlere anlatmaktadır. Bir önceki filminde farklı olarak aşk konusu eklenmiştir. Kiyarüstemi, her zaman filmlerin sonunu izleyiciye tamamlatmayı tercih etmiştir. Bu nedenle, bu filminin sonunu da izleyiciye bırakmıştır. Hossein ile Tahereh'in sonlarını bizim belirlememizi ister. Seyirci ister Hossein'in aşkına karşılık veren bir Tahereh; isterse reddeden bir Tahereh düşünsün önemli olan filme kendini katarak kendi umutlarına ve duygularına göre bir son vermesidir.

3.3.9. Filistin'e Veda - 1995

Film, 1948 yılında Filistin'de bir Yahudi devletinin kurulmaya çalışılması esnasında Hayfa kentinde yaşayan Müslümanların gördükleri eziyet ve işkenceleri anlatmaktadır. Filmin ana olayı, Dr. Said ve karısının bombalı saldırıya şahit olmalarıdır. Fakat bu saldırıyı yapan Şimon, Dr. Said'in çocukluk arkadaşıdır ve İsrail Devleti'nin kurulması için çalışmaktadır. Daha sonra Dr. Said ve karısının öldürülmesiyle küçük çocukları Ferman evde aç kalmış ve Yahudi bir aileye evlatlık olarak verilmiştir. Bu durum babaannesini olan Safiye Hanımı derinden etkiler ve torununu Yahudi aileden almak için çabalamaktadır. En sonunda çocuğu zorla alır ve trende Şimon tarafından sıkıştırılır son çare olarak trenden atlar. Safiye Hanım oracıkta ölür ve film biter. Film, metaforlar üzerinden bizlere anlatılmaktadır. Ferman, filmde

Filistin'i temsil etmektedir. Müslüman taraf ile Yahudi taraf da Filistin için mücadele etmektedir.

3.3.10. Selam Sinema – 1995

Film, sinemanın yüzüncü yılı şerefine gazeteye “filmde oynamak üzere oyuncu aranıyor” ilanı verilmesi ve bu ilana beklenenden fazla talebin olmasıyla kameraya alınmıştır. Filmin önemine bakıldığında, sinema sektörünün toplum açısından önemli bir yere sahip olduğu göstermektedir. Devrimin sinemaya yansması bakımından bakıldığında pek bir veri yoktur ama toplumdaki sinema oyuncusu algısını bizlere vermektedir.

3.3.11. İkiz Kardeşler – 1995

Nergis ile Nesrin bir okul müsamesinde karşılaşır ancak önemli olan bu karşılaşma değil, birbirlerine ikiz kardeşler derecesinde benzemeleridir. Nergis, okullarda söylenen çocuk şarkılarının bestecisi olan müzisyen bir profesörün kızıdır; Nesrin ise kadın terziliği yapan bir kadının kızıdır.

Nergis'in annesi ortada yoktur. Babası Mansur ise kızına annelik yapabileceğini düşündüğü Süreyya Hanım ile görüşmektedir. Mansur ile annesinin arası pek iyi değildir. Mansur'un annesi, oğlunun bir an önce Süreyya Hanım ile evlenmesini istemektedir. Nergis ile Nesrin'in benzer bir durumu da ikisine de aynı yalanın söylendiğidir. Nesrin'e babasının yurtdışına gittiği, Nergis'e de annesinin yurtdışına gittiği söylenmiştir. Nesrin, yanlışlıkla Nergis'in defterini aldığı öğretmene bildirir ve onu geri vermek için Nergis'in okuluna gider. Bu arada Süreyya Hanım ile Mansur Nergis yüzünden kavga ederler.

Nesrin ile Nergis buluşunca kardeş oldukları ortaya çıkar. Nesrin babasını, Nergis ise annesini merak etmektedir. Bu yüzden yer değiştirirler. Bu değişimin bir nedeni de, babalarının Süreyya Hanım ile evlenmesini engellemektir. Eve gittiklerinde

Nesrin babası ile Nergis de annesi hasret gidermektedir. Bir sonraki gün Nesrin ve Nergis, Süreyya Hanım ile konuşarak babaları ile evlenmemesi için ikna etmeye çalışırlar. Süreyya Hanım ikna olmayınca Nergis ve Nesrin plan yaparak ortadan kaybolurlar.

Kızlarının ortadan kaybolduğunu anlayan Nurgül hemen Mansur'un annesinin evine gider orada Mansur ile karşılaşır ve kızları beraber aramaya başlarlar. Kızların tüm arkadaşlarına ve gidebilecekleri her yere baktıktan sonra Nurgül kızların onlara oyun oynadığının farkına varır. Tüm gece Mansur ve Nurgül arama sırasında geçmişten konuşurlar ve gecenin sonunda birbirleri ile yakınlaşmışlardır. Kızlar, babaanneleriyle beraber Nurgül ile Mansur'un gelmesini beklerler. Mansur ve Nurgül eve gediklerin kızları görünce şaşırırlar. Hepsinin sarılmasıyla film biter.

3.3.12. Beyaz Balon – 1995

Film, yeni yıl hazırlıları zamanı bir kızın başına gelenleri bizlere anlatmaktadır. İlk sahnede bir kadın, kaybolan kızını aramaktadır ve biraz aradıktan sonra kızını bulmuştur. Küçük kız ve annesi eve gelince küçük kız, annesinden yılbaşı için balık ister ancak annesi kabul, etmez çünkü aynı balıklardan kendi havuzlarında da vardır. Fakat kız pazarda gördüğü balıklardan ister çünkü pazardaki balıklar daha büyüktür. Annesini ikna edemeyen küçük kız abisini ikna etmeye çalışır. Abisi parayı annesinden alır ve küçük kıza verir. Küçük kız balık almaya giderken parasını elinden zorla alırlar ve sonra geri verirler. Parasını geri alınca bu seferde koşarken parasını bir dükkânın mazgalına düşürür. Uzun süre parasını almaya çalışır ama alamaz, etraftakilerde yardım etmeyince bu sefer abisi onu merak edip peşinden gelmiş ve parayı kurtarmak için o da çabalamaya başlamıştır. Etraftaki dükkânlardan paranın düşmüş olduğu dükkânın sahibinin evin öğrenir ve oraya gidip gelmesi için ikna eder. Dükkânın sahibi gelene kadar abinin aklına bir fikir gelir; orada balon satan çocuğun balonlarının bağlı olduğu sopa ile parayı almaya çalışır fakat ilk denemelerinde alamazlar. Daha sonra sopanın ucuna sakız yapıştırıp parayı alırlar ve dükkân sahibi tam bu anda gelir. Parayı alan abi ve kardeş gidip balığı alırlar ve film biter.

3.4. 1996-2000 Yılları Arasında İran Sineması

Bu dönemde filmlere sansür uygulanması hala devam etmekteydi. Yönetmenler, bazı filmlerin anlatım şekillerinde ve konularında değişime gitme eğilimi göstermişlerdir. Bu değişimi sağlarken sadece kendi istekleri doğrultusunda değil, dönemin politik etkilerinin evrilmesini de göz önünde bulundurmuşlardır. Ancak bu değişim bile filmlerin Kültür ve İslami İrşad Bakanlığı'ndan gösterim izni almasına yetmemiştir. Filmler belli bir süre için tozlu raflarda beklemek zorunda kalmıştır. Bu konuya örnek vermek gerekirse “Didiar” yapımı verilebilir. Bu yapım 1995 yılında bitmesine rağmen, filmde bulunan karakterlerin huyları, görünümü ve filmin konusu itibarıyla bakanlık filme gösterim izni vermemiş ve film izleyici ile üç yıl sonra yani 1998 yılında buluşabilmiştir (Aktaş 2015: 71).

Devrimden sonra 1983 yılında sinemanın kalkınması amacıyla “Farabi Sinema Kurumu” kurulmuştur. Buna ek olarak 1995 yılında Sinema Evi'nin kurulmasıyla beraber devlet bu konuda kendi üstüne düşen görevi yapmaya çalıştığını göstermeye çalışmaktadır. Bu tarz kurum ve kuruluşların hem ülke içinde hem de ülke dışında destekler vermesi İran sinemasına olumlu bir etki sağlamıştır. Bu tarz yardımların olması film sayısını ve filmlerin kalitesini arttırmıştır (Berber 2011: 95).

1996 yılından sonra “Sinema Gözüyle Din Sempozyumu” düzenlenmeye başlanmıştır. Bu sempozyuma önyak olan kişi Hüccetüislam Efsahi'dir. Sempozyum için toplanılan yer ise Tahran'dır. Bu sempozyumun yapılış amacına bakacak olursak, din adamları ve sinema ile uğraşan kişileri yani yönetmen, senarist ve yapımcıları bir çatı altında toplayarak sinemanın ileriki yıllarda nasıl bir yol alması gerektiğine karar vermek ve bu uğurda çalışmalar yapmak için insanları tanıştırmak ve kaynaştırma görevi görmektir (Batur 2007: 143).

Efsahi'nin temel kavramlarına baktığımızda “İslam sineması” karşımıza çıkmaktadır. Fakat yönetim, filmlerin “dini film” şeklinde ayrımının yapılmasına pek sıcak bakmamaktadır. Çünkü bu tarz ayrımlar İslami bir rejimde tehlikeli bir sonuca varabilir. Efsahi'nin “İslam sineması” kavramına karşı bir alternatif olarak Seyyid

Murtaza Avayni başka bir kavramla bu tartışmanın içinde yer alır. Bu kavram ise “İslam’ın hizmetindeki sinema” olarak karşımıza çıkar. Fakat devrimden günümüze kadar hala hangi kavram kullanılacağına dair ne yönetim çevresinden ne de entelektüel çevreden bir nokta koyulamamıştır (Batur 2007: 144).

1997 yılında yapılan seçimleri Hatemi kazanmıştır. Bu durumun elbette sinemaya yansması olmuştur. Hatemi’nin cumhurbaşkanı seçilmesi sinemaya olumlu olarak sirayet etmiştir. İlk olarak sansürün sınırları genişletilmiştir. Bir yapım çevrilecekse, bu çevirinin öncelikle yönetimin beğenisine sunulması gerekmektedir. Film sürelerine müdahale edilmeyecek ve her konuda sınırsız film çekilebilecektir. Atılan en önemli adım ise; yöneticiler ile sinemacıların ortak çalışmasının sağlanması olmuştur. Bunların yanında Sinema Daire Müdürlüğüne yönetmen Seyfullah Dad getirilmiştir (Aktaş 2015: 73). Bunun anlamı sinemayı sinemanın içinden gelen ve bilenlerin eline bırakmak olarak yorumlanabilir. Hatemi’nin başkan olması ile beraber film afişlerinde de bir değişme olmuştur. Artık filmlerde olduğu gibi afişlerde de kadınlar ön planda olmaya başlamışlardır (Güler 2006: 86).

Hatemin’nin cumhurbaşkanlığını kazanması, siyasi dengelerde de değişmelere neden olmuştur. Eskiden muhafazakâr kesimin yönetiminde bulunan Kültür Bakanlığı, el değiştirerek reformcuların yönetiminde bulunmaya başlamıştır. Hatemi, duruşundan dolayı sanat dünyasındaki insanların neredeyse hepsinden destek görmüştür. Hatemi’nin özgür bir düşünce yapısının olması hem ülkede hem de sanat çevrelerince hissedilmiş özgürlükçü bir ortam oluşmasını sağlamıştır (Batur 2007: 146).

Yirminci yüzyılın sonlarına gelindiğinde, İran’da büyük bir ulusal kimlik tartışması hâkimdir. Ulusal kimlik problemi, Dünya’nın her bir köşesine yayılan İranlıların temel problemidir. Çünkü yaşadıkları ülkelerdeki kültürleri benimsemeleri ile birlikte, İran kültürünün devamı problemi baş göstermeye başlamıştır. Bu İran ulusal kimliği için “İraniyat” kavramı kullanılmaktadır ve bu İraniyat tartışması kendine her platformda yer bulmuştur (Tapper 2007: 27).

3.4.1. Kum Fırtınası – 1996

Film, Amerika'nın İran Devrimi'nden sonraki "Pirinç Kâsesi" operasyonunu anlatarak başlamaktadır. Amerikan konsoloslukunda çalışan herkes ajan olarak görülmektedir. Bir film ekibi Amerikan Konsolosluğu'nu en ince ayrıntısına kadar filme almaktadır. Bu film ekibi, Amerikan Gizli Servisi'ne çalışmakta ve filmci adı altında bilgi toplamaktadır.

İran yönetimi Afro-Amerikalıları ve kadınları serbest bırakmaktadır. Çünkü bu iki grubun Amerika'da ezildiğini ve daha fazla eziyet çekmemeleri gerektiğini düşünerek düşünülmektedir. Amerikan üst düzey generali İran'a askeri bir operasyon planlamaktadır. Bu operasyonun amacı, hem rehineleri kurtarmak hem de İran rejimini devirmektir. Bu operasyonda sadece Amerikalılar değil İran ordusunda çalışan üst düzey komutanlar da yer almaktadır. Kızıl Haç örgütü, Amerikan ajanları ile dolu bir örgüt ve Amerika lehinde çalışan bir örgüt olarak lanse edilmektedir. Amerikan askerlerinin iniş yaptığı bölgeden geçen insanları rehin almaktadırlar. Olumsuz hava koşulları yüzünden helikopterler düşmektedir. Helikopterlerin düşmesi nedeniyle Amerikan askerleri geri dönmek zorunda kalmaktadır. İran bu operasyonda tek bir kurşun atmadan galip gelmiştir.

Filmin asıl önemli noktası İmam Humeyni'nin yaptığı açıklamadır. Açıklamasında, devrimin ne kadar haklı olarak yapıldığını ve Allah'ın İran'ın başına kötü bir olayın gelmemesi için Amerikan ordusunu başarısız kıldığını belirtir. İran'ın imanının tam olmasından dolayı başlarına bir şey gelmeyeceğini ve Amerikan ordusunun imansızlığına dem vurmaktadır.

3.4.2. Nene Lala ve Çocukları – 1996

Film, yaşlı bir kadın olan Nene Lala'nın evine istatistik için gelen bir kadının sorular sormasıyla başlamaktadır. Nene Lala, tek başına yaşayan yaşlı bir kadındır. Nene Lala'nın tam sekiz çocuğu vardır ama hiçbir annelerinin yanında kalmamaktadır. En küçük çocuğu olan Ali, arabasını satarak Japonya'ya çalışmaya gitmiştir. Nene Lala

çocuklarının ilgisizliğine rağmen yaşamaya çalışmaktadır ve tek yardımcısı bir komşusudur. Belediye, Nene Lala'nın evini yıkmak istemektedir çünkü yolda genişleme çalışması yapılmaktadır. Nene Lala, başına gelen tüm olumsuzluklara ve evlatlarının ilgisizliğine rağmen hayatını sürdürmeye çalışmaktadır.

Filmde değinilmeye çalışılan temel konu, hem geçim sıkıntısı hem de aile yapısının giderek bozulmaya başlamasıdır. İnsanlar, geçim sıkıntısından dolayı ülke dışına çıkmak zorunda kalmaktadır. Aile yapısına bakıldığında ise, ekonomik temeller ailenin önüne konulmuş, bu nedenle de her birey kendi çıkarları doğrultusunda yaşamaya çalışmaktadır. Fakat mahalledeki çocukların davranışları bu tutumun tam tersini göstermektedir. Mesela Emir'in sınava çalışması gerekirken ya da diğer çocukların kendi işleri varken Nene Lala'ya yardım etmeleri o dönemdeki bozulmanın topluma tamamen sirayet etmediğini gösterir.

3.4.3. Ekmek ve Çiçek – 1996

Film, devrim zamanı Mahmelbaf tarafından silahı alınmaya çalışılan polis, 20 yıl sonra oyuncu olmak için Mahmelbaf'ın evinin önüne gelmesiyle başlar. 20 yıl önce ünlü yönetmen, Şah'a karşı bir militanken bu polis ile karşılaşır ve silahını almak ister amacına ulaşamayınca polisi bıçaklar. 20 yıl sonra da bu iki insan karşılaşınca başlarından geçenleri filme aktarmak istemiştir. Polis kendi gençliğini oynayacak oyuncu ile Mahmelbaf'ta kendi gençliğini oynayacak oyuncu ile ilgilenmektedir. Polis oyuncu ile çalışırken dönem hakkında bilgiler verir. Sadece kapıda Şah'ı güzel bir şekilde karşılasa general olabileceğinden bahseder. Mahmelbaf'ın gençliği, insanlığı kurtarmaya çalışan ve bu uğurda bir polisi bile bıçaklayacak kadar kararlıyken, polisin gençliği ise, emirleri uygulamaya çalışan ve görevinde yükselme arzusu ile dolup taşman bir profil çizmektedir. Polis bir kapıda nöbet tuttuğu bir ay boyunca ona sorular soran kıza âşık olur. Fakat bilmediği şey ise bu kızın Mahmelbaf ile beraber çalıştığıdır. Film tam polis bıçaklanacakken Mahmelbaf'ın kıza ekmek, polisin de çiçek uzatmasıyla biter.

Filmde vurgulanan iki nokta vardır. Birincisi; devrimden önce Şah'a olan karşı düşünce o kadar derinlemesine toplumun içine sinmiştir ki bu algı, polisi Şah'ın bir uzantısı olarak görüp polisi bıçaklamaya kadar gidilebilmektedir. İkinci nokta ise; insanlığı şiddet yerine sevgi gibi güzel duyguların kurtaracağını bizlere göstermeye çalışır.

3.4.4. Gabbeh - 1996

Film, yaşlı bir çiftin dere kenarına gelerek Gabbeh'i (kilim) kimin yıkayacağını tartışması ile başlar. Tam bu tartışma sırasında kilimin üzerinde bir kız belirir. Bu kız aslında göçebe kültürünün kilim üzerine dokunmuş tarihini anlatan figürlerin yansımasıdır yani gerçekte böyle bir kız yoktur. Yaşlı çift, Gabbeh ile sohbet ederken göçebe kültürü hakkında bilgiler verilmektedir. Daha sonra renklerin nasıl oluştuğundan ve nerden geldiklerinden ve anlamlarından bahsedilir. Mesela; ağaç figürünün aslında aile demek olduğundan bahsediliyor. Gabbeh'deki her figürün bir anlamı vardır.

Filmin amacı kilimin üstünden figürlerle İran'daki göçebe kültür hakkında bilgi vermektedir. Kilimlere işlenen figürler, insanların hayatlarının bir bölümünde olan olayları anlatmaktadır. Aslında göçebe kültürdeki insanlar arasında bu şekilde bir dil gelişmiştir. Bu yüzden her bir figürün hem bireysel hem de toplumsal bir anlamı vardır.

3.4.5. Baba - 1996

Film, Mehrullah'ın alışveriş yapmasıyla başlar. Mehrullah, babasını bir kazada kaybettikten sonra gurbete giderek çalışmaya gitmiştir. Belli bir süre sonra ailesini ziyarete gider. Ama köyüne vardığında ilk aldığı haber annesinin evlendiğidir. Annesi, kocasını kaybettikten sonra mahallelinin yaptığı baskılara dayanamayarak evlenir. Artık tek gayesi ise kardeşini alıp oradan gitmektir. Mehrullah bir yerden düşüp kendini sakatlamıştır annesi ve üvey babası Mehrullah'ı alıp evlerinde tedavi etmeye çalışırlar. Fakat üvey baba, Mehrullah'ın evde kendi daha iyi hissetmesi için evden uzaklaşmıştır.

Bu karşılık Mehrullah, üvey babasının silahını alarak arkadaşıyla kaçar ama yakalanırlar. Çölde kaldıkları zaman boyunca üvey baba ve Mehrullah birbirleri ile kaynaşırlar.

Filmde anlatılan konu, ailede erkeğin ölmesiyle beraber onun yerine otomatik olarak evde en büyük olan erkeğin onu yerine geçerek aile yapısının devam ettirmeye çalışılmasını ve buna ek olarak dul kalan kadınlara yapılan baskıyı gözler önüne sermektedir.

3.4.6. Cennet'in Çocukları – 1997

Filmin olay örgüsüne bakarsak; Ali kız kardeşinin ayakkabılarını tamir ettirir ama eve gelirken kız kardeşinin ayakkabısının tekini kaybeder. Ali bu duruma çok üzülür, çünkü ailesinin kardeşi Zehra'ya yeni bir ayakkabı alacak durumu yoktur. Bu nedenle Ali ve Zehra aynı ayakkabıyı dönüşümlü kullanarak okula gitmişlerdir. Bu yüzden Ali derslerine hep geç kalmaktadır. Ali bu duruma çözüm olarak okulda yapılacak olan yarışta görmektedir. Çünkü eğer yarışta üçüncü olursa hem kampa gidebilecek hem de yeni bir spor ayakkabı kazanacak ve bu şekilde problemi çözülecektir. Ali yarışa başlarken üçüncü olmayı planlar ama işler istediği gibi gitmemektedir. Yarış boyunca kendini üçüncü olarak ayarlar ama son anda yarışmayı birinci olarak bitirir. Bu durumda ayakkabıyı kazanamaz ve dolayısıyla bu duruma çok üzülür.

Filmde, İran toplumunun genelinde olan sefaletten bahsedilmektedir. Bu durum bize, yeni bir ayakkabı alamayacak güçte olan bir aile ve babasıyla para kazanmak için işe giden bir evlat ile gösterilmektedir.

3.4.7. Kirazın Tadı - 1997

Abbas Kiyarüstemi, filminde intihar olgusunu ele almaktadır. Bedii Bey intihar etmeye çalışırken aslında yapmaya çalıştığı gerçekten intihar etmek midir yoksa ona bunu yapmasına engellemeye çalışacak birini mi aramaktadır? Bu aradaki muamma

film boyunca devam etmektedir. Bedii Bey film boyunca kendisini gömmek için birini aramaktadır. Bu aradığı kişi onu para karşılığında bir ağacın dibine gömecektir.

İntihar sebebi olarak hayatın bir anlamının kalmadığını ve kendisi için yaşamın ya da ölmenin bir anlamının olmadığını ifade etmektedir. Bu ifadeyi Camus'nun “dekorların yıkılması” kavramı ile özdeşleştirebiliriz. Camus, dünya ile insan arasında bir gerilimin olduğundan bahseder. “Dekorların yıkılması” nı bize bir tiyatro sahnesi üzerinde anlatır. Sahnedeki dekorların ortadan kalması ya da yıkılmasıyla beraber oyundaki anlamın yıkılmasıyla eş değer olarak, gerçek hayattaki anlamın da aynı şekilde yıkılmadığından bahseder. Bu anlamın yıkılışı ile beraber insan ile dünya arasındaki gerilim görünür hale gelir. Bu gerilimi yıkmamanın yolu, ya insanın mücadele etmesi ya da intihar edip bu gerilimden kurtulmasıdır. Burada da Bedii Bey tam olarak bu ikilemi yaşamaktadır. Bir yandan intihar edip bu gerilimi ortadan kaldırmak ister diğer bir yandan ise onu gömmesini istediği kişiden medet ummaktadır (Camus 2010: 23-24).

Filmde işlenen ana tema dört kişi üzerine kuruludur. Bu karakterler Bedii Bey, asker, ilahiyatçı ve müze görevlisidir. Bedii Bey'in hayatın ona verdiği gerilimden kurtulmak amacıyla çıktığı yolda bu üç karakter kendisine farklı yer ve zamanlarda refakat edecektir. Bedii Bey'in bu yolculuğunda karşına ilk çıkan karakter askerdir. Genel olarak bir asker karakterinden beklenen, emir komuta zincirine sorgulamadan riayet etmesi olduğundan Bedii Bey bu karakterin kendi yola çıkma amacına uygun olarak intiharına yardım edeceğine umar; ancak işler beklediği gibi gitmez. Asker Bedii Bey'in beklediğinin aksine, karakterinden beklenen emir komuta riayetini sorgulama yetisiyle yıkarak böyle bir yükün altına giremeyeceği yargısına varır ve Bedii Bey'den kaçır. Yoluna devam eden Bedii Bey'e refakat edecek ikinci kişi ise bir ilahiyatçıdır. Bedii Bey yola çıkış amacını ilahiyatçıya açtığında ilahiyatçı, düşünce düsturu doğrultusunda yola çıkış amacının çok büyük bir günah olduğu ve yola çıkış amacının temelinde yatan intihar olgusunun Allah tarafından yasaklandığını Kuran'ı dayanak göstererek ifade eder. Sonuç olarak; ilahiyatçı da bu amacı ve bu amacın getireceği manevi yükü kabul etmez, Bedii Bey'i vaz geçirmeye çalışır ama gösterdiği sebepler Bedii Bey'e yeterli gelmez. Bedii Bey, yeniden yoluna devam ettiğinde üçüncü ve son

olacak refakatçisi olan müze görevlisi ile karşılaşır. Müze çalışanı olan Bakari Bey hasta olan çocuğu için para arayan bir karakteri canlandırmaktadır. Yolculuk sırasında Bedii Bey önceki refakatçilerine olduğu gibi Bakari Bey'e de yola çıkış amacını anlatır. Bakari Bey ve Bedii Bey arasında hayatın güzelliği ve anlamı üzerine bir konuşma geçer. Bakari Bey'in anlatmak istediklerini sade bir şekilde değil de alışılmışın dışında şiirle ifade etmesi Bedii Bey'i derinden etkiler. Bu konuşmadan sonra Bedii Bey'in düşünceleri değişmeye başlar. Bakari Bey para karşılığında bu işi gönülsüz olarak yapmayı kabul etmektedir, çünkü hasta çocuğunun iyileşmesi için bu paraya ihtiyacı vardır. Bu konuşmadan sonra Bedii Bey'in görüşlerinin değişmeye başlamasıyla isteklerinde de değişme olmaktadır. Bakari Bey'den onu gömmeden önce kendisinin öldüğünden tam olarak emin olmasını istemektedir. Hala yaşıyorsa mezardan çıkarmasını istemektedir. Yani yavaş yavaş ölümden kaçmakta ve hayata tutunmaya çalışmaktadır. Bu konuşmadan sonra hayattan zevk alamaya çalışmaktadır. Bedii Bey güneşin doğuşu izlerken film aniden biter.

Filmin sonunda yönetmeni görürüz. Burada yönetmenin seyirciye asıl vermek istediği mesaj; Bedii Bey'in sonu değil, o sona giderken onu bu duruma neyin ittiğini, daha sonradan kararlarını değiştirip değiştirmeyeceğinin yarattığı ikilemi göstermektir. Sonuç odaklı olsaydı, Bedii Bey'in intihar şeklinin başkalarından yardım istemek yerine onu direkt olarak sonuca götürebilecek yöntemlerden biri olması gerekirdi.

3.4.8. Seyyar Satıcı - 1997

Çocukların sokakta top oynarken topları bir anda komşunun çatısına gider ve çocukların aralarında topu kim alacak kavgası başlar. Topu çatıya atan çocuğun bir düdüğü vardır bu düdük karşılığında Ali Rıza'yı çatıya çıkarırlar. Ali Rıza, çok yaramaz ve hiçbir ebeveynini dinlemeyen bir çocuktur. Ali Rıza tam topu alacakken evin sahibi gelir. Ali Rıza'yı çatısında görünce düşmesinden ve olayın kendi üstüne kalmasından korkar ve gidip Ali Rıza'yı annesine şikâyet eder. Ali Rıza'nın annesi ceza olarak oğlunu babasının yanına getirir ve oğluyla ilgilenmesini ister. Ali Rıza, babası Murtaza ile seyyar satıcılık yapmaktadır. Dükkân sahiplerinden biri Ali Rıza'yı kendi dükkânına oğluyla ders çalışması için yollar ama Ali Rıza ders çalışmaz tam tersine dükkânı alt üst

eder. Bunun üzerine Murtaza, oğlunu seyyar arabanın altındaki bölmeye ceza olarak kapatır. Murtaza bütün gün seyyar arabasındaki narları satmaya çalışır. Günün sonuna doğru Murtaza'nın seyyar arabası bir anda yokuş aşağı düşmeye başlar ve Ali Rıza arabanın altındaki bölmenin içindeyken araba duvara çarpar, ancak Ali Rıza arabanın içinden yara almadan çıkar.

Filmde, o dönemde çocuğa bakış acısı gözler önüne serilmektedir. Çocuklar büyüklerinin sözlerini dinlediği sürece iyi ama onların sözünden çıkıp kendi başlarına bir şey yaptıklarında işe yaramaz ve haylaz olarak bakılmaktadır. Çocuklar uysallaşsın diye yaramazlık yaptıktan sonra ceza olarak dövülmektedir. Çocuklara ceza olarak genellikle şiddet uygulanmaktadır.

3.4.9. Anne Şefkati – 1997

Film, ıslahevinde başlamaktadır. İslahevinde kalan tüm çocukların suçu hırsızlıktır. Mine adlı öğretmenleri onlara eğitim vermektedir ve çocuklarla çok yakından ilgilenmektedir. Başkahramanımız Mehti'nin annesi o küçükken ölmüş ve babası da daha sonra bir kazada ölmüştür. Methi, Mine öğretmeni görür görmez onu annesi zanneder. Çünkü elinde bir kadının resmi vardır ve resimdeki kadın Mine'ye çok benzemektedir. Bundan sonra Mehti ıslahevinden kaçır ve Mine'yi bulur. Bu saatten sonra Mine nereye giderse Mehti'de oraya gitmektedir. Mine, Mehti'nin durumuna üzülür ve onu eve alır ama Mehti durmadan yaramazlık yaparak Mine'yi zor durumda bırakır. En son ise Mine ıslahevini arar ve Mehti'yi geri götürürler ama Mehti yine kaçır ve kayıplara karışır. Mine bu durumdan kendini sorumlu tutar.

Filmde, hem ıslahevinde yetişen çocukların hem de aileleri tarafından sahip çıkılmayan çocukların sonu anlatılmaktadır. İslahevindeki çocukların durumuna bakıldığında; çocuklara eğitim vermek yerine daha çok onları hapisanede tutmaya çalışılmaktadır. Diğer yandan aileler çocuklarına sahip çıkmamaktadır. Çocuklar başıboş şekilde dolaşmakta ve hepsinin yolu hırsızlıktan ya da ıslahevinden geçmektedir.

3.4.10. Leyla – 1997

Film, bir düğün için verilen yemekte Leyla ve Rıza'nın tanışmasıyla başlar. Daha sonra Leyla ile Rıza evlenirler ve başlarda evlilikleri çok iyi geçmektedir. Rıza'nın ailesi Leyla'yı çok beğenirler. Rıza'nın annesinin bu evlilikten tek beklediği bir erkek torundur. Bir süre çocukları olmadığı için doktora giderler ve Leyla'nın kısır olduğu anlaşılır. Doktor aşamasında Rıza'nın annesi kendi oğlunda bir sıkıntının olmadığını ve tüm sıkıntının Leyla'da olduğunu söyler ve bu şekilde Leyla'ya baskı yapar. Rıza ve Leyla çiftinin çocuğu olmayacağını duyan Rıza'nın annesi ilk olarak Leyla'nın yanına giderek Rıza'nın başka bir kadınla evlenmesini ister. Fakat Rıza, hem çocuk hem de başka biri ile evlenmek istememektedir. Ancak bir süre sonra hem Leyla'nın hem de annesinin baskısından bunalıp isteklerini kabul eder ve buldukları bir kızla evlenir. Fakat bu durumu Leyla kaldıramaz ve annesinin evine döner. Bu saatten sonra da kimse ile konuşmaz içine kapanır.

Film, çocuğu olmayan kadınlara toplumsal bakışın ne ölçüde olduğunu anlatmaktadır. Rıza'nın annesinin verdiği tepkiler vasıtasıyla bu konuda toplumun kadına bakış açısının hem nedenlerini hem de sonuçlarını görürüz.

3.4.11. Kâğıt Uçaklar – 1997

Rıza ve babası bir yolculuğa çıkmaktadır. Bu yolculuğun sebebi ise Rıza'nın babasının işinden dolayıdır. Çünkü babasının işi, şehre uzak kırsal bölgelerde, köylerde film oynatıcılığı yapmaktır. Kırsaldaki insanlar o kadar eğitimsiz kalmışlardır ki sinemanın ne olduğunu bilmemektedirler. Rıza ve babasının gittikleri köy göçebe olduğu için çocuklar okula gitmemektedir. Onları aileleri eğitmekte ve sadece belli şeyleri öğrenmektedirler; bunlar genellikle göçebe kültürün devamı için gerekli olan bilgilerdir. Rıza oradaki çocuklara kitap okur, beraber kâğıttan uçak yaparlar. Çocuklar ilk defa böyle bir şey ile karşılaştıkları için çok mutlu olmuşlardır. Bir de gece film izleyince mutlulukları katlanarak artmıştır. Sinemayı o kadar çok severler ki, Rıza ile babası dönüş yoluna çıktıklarında çocuklar da bir daha ne zaman film izleyebileceklerini öğrenmek adına onları takip ederler.

Film, hem göçebe kültüründeki eğitimsizliği hem de sinemanın insanları nasıl etkilediği ve sinemanın bir eğitim aracı olarak kullanılabilceğini göstermektedir. Göçebe kültürde, sadece yaşamını idame ettirebilmek ve kendi kültürünün devamını sağlayabilmek için önemli olan bilgiler verilmektedir. Ama bireyler okuma ve yazma gibi bilgilerden mahrum kalmaktadır. Filmde yönetmen, göçebe kültürüne dikkat çekmek istemiştir.

3.4.12. Ayneh – 1997

Film, okulun dağılmasıyla başlamaktadır. Küçük bir kız olan Mina annesini beklemektedir ama Mina'nın annesi okulun çıkışına yetişememiştir. General lakaplı birisi Mina'ya yardım ederek onu otobüs durağına bırakır. Mina gitmek istediği duraktan önceki bir durakta iner. İndiği durakta başka bir otobüse binerek yoluna devam eder. Fakat otobüste kadın ve erkekler farklı yerlerde oturmaktadır. Son durağa kadar gider ama ineceği yeri kaçırmıştır. Bunu fark eden şoför onu başka bir otobüse bindirir. Burada hesaplanmamış bir nokta vardır. O da Mina'nın ikinci kez otobüse bindikten sonra filmde oynamaktan vazgeçip film setini terk etmesidir. Bu yüzden filmin asıl amacını pek bilinmemektedir, ama yönetmen burada risk alarak Mina'yı uzaktan izleyip filme başka bir yön vermektedir. Mina, o saatten sonra tek başına sora sora evini bulmaktadır.

Film yarıda kesildiği için tam bir anlam çıkarılmamaktadır. Fakat devrimden sonra kadın ve erkek arasında mekânsal bir ayrımın olduğunu otobüs sahnesinde görmekteyiz. Mina otobüse önden binmeye çalışınca şoför, onu uyararak kadınların arkadan binmesi gerektiğini söyler. Ayrıca, filmin plansız çekilen kısmında doğaçlama yapıldığı için oyunculuk daha inandırıcı olmuştur.

3.4.13. Şeyda - 1999

Şeyda, cephe gerisinde bir hastanede hemşiredir ve yaralı gaziler ile ilgilenmektedir. Savaş gazilerinden bir hasta diğerlerinden farklıdır. Ne kadar ağrı kesici verilirse verilsin ağrıları dinmemektedir. Ağrıları sadece birisi yanında yavaşça

Kuran okuduğu zaman dinmektedir ve bunu öğrenen Şeyda hemşire, yaralı olan Ferhat'ın başında Kuran okumaya başlar. Ferhat'ın hem gözlerinde hem de vücudunda yaraları vardır. Gözleri bağlı olduğu için Şeyda'yı hiç görmemiştir ama onunla yakından ilgilenmesi ve Kuran okumasından dolayı Şeyda hemşireye âşık olmuştur. Ferhat, iyileşip eve dönerken Şeyda'yı göremez ve eve döndüğü günlerde aklında yalnızca Şeyda hemşireyi yeniden görebilme arzusu vardır. Bu yüzden hastaneye geri döner ancak, hastane dağıtılmıştır. Fakat Ferhat kararlıdır Şeyda'yı bulmalıdır. Aramalara başlar ama hiçbir yerde aradığını bulamaz. Eve dönmek zorunda kalır. Bu sefer de ailesinin durumu ekonomik olarak iyi olmadığı için Ferhat'ı beşik kertmesi olan Sima ile evlendirmek isterler. Çünkü Sima'nın babası zengindir. Ferhat'ın annesi, oğlunun Şeyda'yı aradığı bilmemekle beraber Şeyda'nın annesi ile yakın arkadaştır ve Şeyda'ya davetiye verir. Düğünde Ferhat'ı gören Şeyda bir şey demeden oradan uzaklaşır. Sima durmadan Ferhat'a Kanada'ya gitme hayalini söyler çünkü devrim sonrası İran'da özgürlüklerinin kısıtlandığını düşünmektedir. Ferhat kabul etmez ve fenalaşır. Savaş zamanında aldığı yaralar tam olarak iyileşmemiştir ve iyileşmeyen yaraları Ferhat'ı ölüme götürür. Bunu öğrenen Şeyda son anında Ferhat'ın başına gelip başında Kuran okur ve Ferhat ölür.

Filmde anlatılmak istenen konu; Ferhat'ın hiç görmediği bir insana duyduğu aşktır. Fakat arka planda Sima karakteri de bizlere devrim sonrasında İran'dan kaçmaya çalışan insanları temsil etmektedir. Devrim sonrasında oluşan ortamdan rahatsız olan insanların ilk yapmaya çalıştığı şey ülkenden kaçmak olmuştur.

3.4.14. Rüzgâr Bizi Sürükleyecek - 1999

Bu film, köyde yaşayan yatalak ve ölmek üzere olan bir kadının ölümünün yani cenaze töreninin Behzad ve arkadaşlarından oluşan bir ekip tarafından fotoğraflanmak amacıyla köye gelmelerini ve kadının ölümünü beklerken geçirdikleri süreci anlatmaktadır. Bu esnada köylüler Behzad'ı mühendis zannetmiş ve köye ne için geldiklerini anlamamışlardır. Bu durum Behzad'ın işini kolaylaştırmış ve köylülerin onlara önyargıyla yaklaşmalarını önlemiştir. Günler yaşlı kadının ölmesini bekleyerek geçerken beklenenin aksine kadın çalışma için Behzad ve ekibine verilen süre zarfında

ölmediği için çalışma iptal edilir ve ekipten geri dönmeleri istenir. Behzad hariç herkes dner ve ekip döndükten hemen sonra kadın ölür. Behzad ise kadının ölümünün sonrasında gerçekleşen töreni fotoğraflar ve film burada biter.

Filmin ana teması hayatın sürprizlerle dolu olduğu yani her zaman beklenenin gerçekleşmeyeceği düşüncesidir.

3.4.15. Cennetin Rengi – 1999

Film, küçük yaşta annesini kaybeden ve doğuştan görme engelli olan Muhammed'in yaşadıklarını konu almaktadır. Muhammed, görme engelli olduğundan dolayı eğitimini yaşadığı köyde değil, Tahran'da görme engellilere özel olarak eğitim veren bir okulda yatılı olarak eğitim almaktadır. Muhammed'in babası Haşim ise oğlu Muhammed'i görme engelli olduğundan dolayı omuzlarına yüklenmiş bir yük olarak görmekte ve yanında istememektedir. Yaz tatili dönemi geldiğinde de oğlunun yatılı okulda kalması için okulla görüşmüş ancak olumlu sonuç alamadığından yaz tatilinde oğlunu yatılı okuldan alıp yaşadıkları köye dönmek zorunda kalmıştır. Oğlunun görme engelli olmasından dolayı onu hor görüp sürekli isyan eden Haşim gelecekte yalnız kalmaktan korktuğu için yeniden evlenmek istemekte ancak oğlunu bir engel olarak gördüğü için her fırsatta oğlundan kurtulmak istemektedir. Bir gün, Muhammed babası ile at üstünde bir yere giderken üzerinden geçtikleri köprü yıkılır ve Muhammed suya düşer. Bir müddet oğlunun arkasından bakan Haşim suya atlayıp dalgaların arasında sürüklenen oğlunu kurtarıp kurtarmama konusunda ikilemde kalır ve suya atlamaya karar verir. Ancak Muhammed için artık çok geçtir.

Filmde, Muhammed ile babası Haşim'in karakterleri taban tabana zıt olarak ele alınmıştır. Muhammed'in kanaatkâr, sabırlı ve inanlı karakterine karşın Haşim bir o kadar doyumsuz, memnuniyetsiz, sabırsız ve inançsızdır. Oğlunun görme engelli olarak doğması nedeniyle sürekli isyan etmektedir. Ayrıca film zaman zaman kameraların oyuncularını tepeden çekmesi ile Allah'ın onları izlediği izlenimi verilmek adına hakim bakış açısı ile çekilmiştir.

3.4.16. Şaka - 1999

Filmin ana karakteri Rıza, İbrahim Darabadi adında biriyle ev arkadaşı olarak aynı evde yaşamaktadır. Karısı vefat etmiştir ve bir oğlu vardır. Ancak genellikle işsiz olduğundan dolayı vefat eden eşinin kardeşi Rıza'dan oğlunun velayetini almak istemektedir. Rıza pek çok suçtan sabıkalıdır, aynı zamanda geleceğini düşünerek değil günü kurtararak yaşamaktadır. Günlerden bir gün yine kaçakçılık yaptığı sırada bir uçağın düşüşüne şahit olur. Uçağın düştüğü arazi ıssızdır ve düşüş esnasında arazinin çevresinde Rıza'dan başka hiç kimse yoktur. Yardım edip etmeme konusunda bir müddet kararsız kaldıktan sonra uçağın enkazına girmeye karar verir. Enkaza girdiğinde yolcuların çok büyük bir kısmının yaşamakta ama yaralanmış olduklarını görür ve yolcuları teker teker uçağın dışına taşımaya başlar. Bu sayede pek çok kişinin hayatını kurtarır. Yolcuların büyük bir bölümünü uçağın dışına taşıdığı sırada polisin olay yerine geldiğini fark eden Rıza sabıkalı olduğundan ve o esnada kaçakçılık yapıyor olduğundan dolayı polisler görünmeden kaza yerinden kaçır. Ancak kaçmaya çalıştığı esnada yolculardan biri ayakkabısını tutup kendisini de dışarı çıkarması için Rıza'yı çekiştirmeye başlar. Rıza ise vakti olmadığı için adamdan kurtulmaya çalıştığı sırada ayakkabısını uçağın içinde düşürür. Saatler sonra evine giden Rıza başından geçenleri ev arkadaşı İbrahim'e anlatır. Bu olayın ertesi günü Rıza başka bir suçtan dolayı hapse girer ancak ortalık uçak kazası haberiyle çalkalanmaktadır ve gündemde uçağa girip yolcuları kurtaran kişi vardır. Bu kişi halk tarafından kahraman ilan edilmiştir ve herkes tarafından aranmaktadır. Rıza'nın ev arkadaşı İbrahim ise, Rıza'nın hapiste olmasından faydalanarak onun yerine geçer ve Rıza'nın olayın olduğu gün uçakta düşürdüğü ayakkabının diğer tekini kanıt olarak göstererek herkesin aradığı kahramanın kendisi olduğuna halkı inandırır. Gösterdiği cesareten dolayı ödüllendirilen İbrahim artık zengindir. Ancak Rıza çok geçmeden hapisten çıkar ve İbrahim'e hayatı dar etmeye başlar. Rıza'nın hapisten çıkmasıyla hayatı zindana dönen İbrahim daha fazla dayanamayarak yalan söylediğini itiraf eder.

3.4.17. Yağmur Köşelerinden - 2000

Bu film, geçimini halı dokuyarak sağlayan Salihi adlı yaşlı bir kadının hacca gitme isteğini ve bu isteği doğrultusunda gerçekleşen olaylar silsilesini konu almaktadır. Salihi hanım son dokuduğu halıyı kızı Betül ile birlikte hacca gidebilmek için satar ancak, parayı hac için bankara yatırmaya gitmeden önce karşısına bu paraya kendisinden daha fazla ihtiyacı olan biri çıkar ve Salihi hanım hac için biriktirdiği parayı ona verir. Bu fedakarlığı sayesinde tesadüfler birbirini kovalar ve niyeti oğlunun bir çekilişten kazandığı Meşhed ziyaretine katılmak iken kendini tesadüf eseri bir hac kafilesinin içinde bulur.

Filmin ana temasını İslam inancının temelinde yer alan “yapılan iyiliğin kişiye kat be kat iyilik ve güzellikle geri döneceği” inancı oluşturmaktadır.

3.4.18. Kara Tahta – 2000

Irak-İran sınırında seyyar olarak sırtlarında kara tahta taşıyan ve geçimini sağlamak için öğrenci arayan öğretmenler vardır. Sınır hattı güvenli olmadığı için durmadan saklanarak ilerlemektedirler. Bir yandan öğrenci bulup bir şeyler öğretmek isterken bir yandan da öğrettikleri karşılığında para veya yemek alarak hayatlarını devam ettirirler. Film, temel olarak iki öğretmenin üzerinden bizlere gösterilir.

Öğretmenlerden bir tanesi kaçakçı çocukları görür ve onları hem bu yoldan geri çevirmeye hem de onlara bir şeyler öğretmeye çalışır. Diğer öğretmen de savaştan kaçan yaşlı bir kafilenin içinden genç bir kıza ders vermeye çalışır. Aslında iki öğretmenin de sorunu geçim sıkıntısıdır.

Filmde, devrimden sonra oluşan açlık, yoksulluk ve savaş ortamını bizlere özetlenmektedir. Hem İran'dan hem de Irak'tan kaçan insanlar vardır. Çünkü güvenli bir yer kalmamıştır ve insanların oldukları bölgeden kaçmaktan başka çareleri kalmamıştır. Bazı kaçakçılar için bu tarz bölgeler bir fırsat olarak görülmektedir. Çünkü terk edilmiş oldukları için askerden arındırılmıştır ve istedikleri gibi kaçakçılık

yapmaktadırlar. Bu konuda da çocukların normal bir insandan daha ufak olmaları nedeniyle sınırdan fark edilmeden geçmeleri daha kolay olduğu için çocuklar kullanılmaktadır.

3.4.19. Söğüt ve Rüzgâr- 2000

Okula yeni gelen Erdekani dersi dinlemek yerine daha önce çok az görmüş olduğu yağmur yağmasını izlemektedir. Sınıftaki öğrenciler bu duruma şaşırmıştır. Çünkü Erdekani'nin geldiği bölgede yağmur neredeyse hiç yağmamaktadır. Ama asıl problem camdan damlayan yağmur damlalarıdır. Cam Kuçekpur tarafından iki hafta önce kırılmıştır ve hem durumları olmadığı için hem de babasının cam almaya gitmemesinden dolayı bu süre boyunca cam takılamamış ve okul yönetimi cam takılmadığı için Kuçekpur'u derslere almamıştır. Erdekani ve Kuçekpur kısa sürede arkadaş olurlar ve Erdekani ödünç para vermek için Kuçekpur ile kendi evlerine giderler ama annesini evde bulamadığı için para veremez. Bu sefer babasının yanına gidip borç para alıp arkadaşına verir. Parayı alan Kuçekpur hemen camı almak için camcıya gider. Camı alıp okula giderken rüzgâr ve yağmur Kuçekpur'a zorluk çıkarır. Fakat bir şekilde okula varır. Bu seferde camı kendi takmak zorunda kalır. Tam camı takmaya başladığı sırada rüzgâr tekrar şiddetlenir ve cam yer düşüp kırılır. Erdekani arkadaşına iki cam parası verdiği için hemen geri dönüp tekrar cam almaya gider. Çünkü eğer ertesi gün cam takılmazsa Kuçekpur okuldan atılacaktır.

Filmde eğitim sistemi, öğrenciye bakış ve sorumluluk konusu işlenmiştir. Devrimden sonraki dönemde eğitim sistemi öğrenci odaklı değildir. Okul kendi ihtiyaçlarını karşılamak yerine öğrencileri suçlu bulur ve ceza olarak öğrenciden yaptığı hatayı telafi etmesi beklenir. Okullar da bu durumda mecburi olarak böyle davranmak zorundadır. Çünkü okulların bütçeleri bu tarz durumları karşılamaya yetmemektedir.

3.4.20. Sanam – 2000

At hırsızlığı iddiasıyla babası öldürülen Issa ve annesi, Issa'nın halasının yanına taşınır. Issa, babasının yerine geçerek eve para getirecek kişi konumuna gelmiştir. Fakat

çalıştığı çiftlikteki çocuklar Issa'ya babasının hırsız olduğuna dair ithamlarda bulunarak Issa'yı kışkırtır ve onunla kavga ederler. Delaver'in karısı hem çalışırken hem de iftiralara temizleye çalışmaktadır. Polise gidip şikâyetle bulunur ama polisin araştırmasından pek bir sonuç çıkmaz. Çünkü atın sahibi olarak hiçbir yerde Delaver gözükmemektedir. Bu yüzden soruşturma kapatılır. Bir süre sonra Issa babasına ait olduğunu düşündüğü atı kaçıtır. Annesi, atın sahibine gidip yalvarır ama pek bir şey ifade etmez ve kocasının vurulduğu yerde bu sefer oğlu da vurulur.

Filmde işlenen temalara bakıldığında, dönem hakkında bizlere bilgi vermektedir. Okuryazarlık toplumda yok derecededir ve işsizlik toplumun genelinin bir problemi haline gelmiştir. Ayrıca hukukun zayıflığı da göze çarpan detaylar arasındadır. Hırsızlık sonucunda da olsa bir cinayet işlenmiştir, ama polis cinayeti araştırmak yerine sadece hırsızlığı araştırmaktadır. Bir nevi kısasa kısas mantığı güdülmektedir.

3.4.21. Çocuk ve Cıvciv – 2000

Zehra'nın annesi ve babası çalıştığı için küçük kızlarını evde yalnız bırakmak zorunda kalırlar. Zehra'nın babası hasta bakıcılık yapmakta ve annesi ise öğretmenlik yapmaktadır. Zehra evde canı sıkıldığı zaman telefonla babası ve annesini arar. Tam bu sırada dışarıdan cıvciv satan birisi geçmektedir. Zehra dedesinin Meşhed'deki oğlunun mezarını ziyaret etmek için biriktirdiği paradan izinsiz olarak aldığı para ile kendine bir cıvciv alır. Annesi bu davranışın doğru olmadığını söyler ve bir daha yapmaması için kızını uyarır. Zehra cıvciviyle sokakta oynarken cıvcivin bacağını kırarlar. Bu durumda Zehra çok üzülür. Zehra ile dedesinin cıvcivi iyileştirmek yapmadığı şey, çalmadıkları kapı kalmamıştır. Bu uğurda Zehra'nın dedesi, Meşhed'deki oğlu için biriktirdiği para da bitmiştir ama cıvciv iyileşmemiştir.

Film, devrimden sonra aile yapısı hakkında bizlere bilgi vermektedir. Ama daha çok günlük hayattaki olayların konu alındığı bir film olarak karşımıza çıkmaktadır.

3.4.22. Sarhoş Atlar Zamanı – 2000

Bu film, İran – Irak – Türkiye sınırında yaşayan ve kaçakçılık ile geçinen yedi kişilik bir ailenin trajik hikâyesini anlatmaktadır. Anne, en küçük kardeşi doğururken ölmüştür. Baba ise, bir gün sınırdan mal kaçırırken mayına basarak ölmüştür. Annenin ardından babanın da kaybedilmesi ile birlikte ailenin geri kalan fertlerinin yükü 12 yaşındaki ortanca kardeş Eyüp'ün omuzlarına yıkılmıştır. Eyüp, geçim derdinin yanı sıra engelli kardeşinin de bakımını ve tedavi masraflarını da tek başına karşılamaya çalışmaktadır ancak, kazandığı para hem kardeşlerine bakmaya hem de engelli kardeşlerinin masraflarını karşılamaya yetmemektedir. Bu nedenle ablası Rojin engelli kardeşinin tedavi masraflarını karşılamak için kendisinden yaşça büyük ve zengin bir adamla istemeyerek de olsa evlenmek zorunda kalır. Öte yandan sınırda yer alan köylerde yaşayan insanlar çoğunlukla kaçakçılık yaparak geçinmektedirler. Bu nedenle de insanlar için en önemli olan şey, taşımacılıkta kullandıkları atlar ve katırlardır. Filmin konu aldığı dönemde insanların sefalet içinde yaşamalarına rağmen zarar görmemeleri gereken temel geçim kaynağı olan atların ve katırların donmaması için alkol içirilmektedir. Yani insana ayrılamayan para atların ısınması amacıyla alkole ayrılmaktadır. Filme adını veren olay da buradan gelmektedir.

Filmin genel hatlarına bakıldığında, çocuk işçilere yapılan vurgu göze çarpmaktadır. Ayrıca film boyunca, sınırda yer alan köylerde yaşayan halkın geçim kaynağının genellikle kaçakçılık olduğu gösterilmiştir.

3.5. 2001-2005 Yılları Arasında İran Sineması

1997 – 2006 yılları arasına bakıldığında bu dönem, cumhurbaşkanı Hatemi'nin başta olduğu dönemdir. Bu dönemde bağımsız olarak çalışan, devletle hiçbir bağı olmayan yönetmenler toplumda gördükleri problemleri sinemaya yansıtarak insanların ilgisini bu yöne çekmeyi tercih etmişlerdir (Berber 2011: 133).

İran sinemasının önemli yönetmenlerinden biri olan Abbas Kiyarüstemi, 2000 yılından sonra İran sinemasının ne kadar önemli olduğunu belirtmek için İran’da fıstık, petrol, halı ve sinemanın yurtdışına satıldığını belirtmiştir. Bu belirtmede görüleceği gibi, İran sineması artık dışarıdan film almak yerine artık dışarıya film satacak kadar kendini geliştirmiştir (Arpacı ve Özen 2018: 249). 2000’li yıllardan sonra oluşan İran sinemasının bir özelliği de; kimliği oturmuş, içerik ve estetik kaygıları olan ve dünyaca bilinen bir sinema haline gelmiş olmasıdır (Awla ve Kasap 2015: 1420).

Devrimden sonraki İran sinemasına baktığımızda karşımıza çıkacak olan ilk unsur sansürdür. Yönetmenlerin de sansürden geçebilmenin yöntemlerini aramaktan başka bir seçenekleri kalmamıştır. Buna örnek olarak; sansürden geçebilmek için sinemada çocuk oyuncuların baş göstererek çocukların üzerinden büyüklere çıkarımlar yapılması sağlanmıştır. Bu filmlere bakıldığında örnek olarak 2004 yapımı “Kaplumbağalar da Uçar” filmi örnek gösterilebilir (Çağlayan 2011: 65-66).

Mania Akbari, 2004 yapımı olan “20 Parmak” filminin gösterim izni alamamasından sonra İran’daki sansür merkezinin keyfi olarak çalıştığını ve sansürü uygulayanların hangi kurallara göre filmlere gösterim izni verilmediğinin belli olmadığını söylemiştir (Güler 2006: 86).

2005 yılındaki cumhurbaşkanlığı seçimini kazanan Ahmedinejad, sinema ile ilgili olarak toplumun ahlaki değerlerini bozabilecek konuları işleyen filmlerin ülkede yasaklanmasına dair söylemlerde bulunmuştur (Güler 2006: 95).

2001 yılında yapılan filmlere ve konularına bakacak olursak şu şekilde sıralayabiliriz:

“Petrolün Çocukları” adlı yapım, İran’da petrol çıkarmaya çalışan on bir yaşındaki yoksul bir ailenin evladı olan İsmail’in yaşadıklarını anlatmaktadır. İsmail’in ailesinin durumu pek iyi değildir. Bu yüzden petrol bölgesinde çalışmaktan başka bir çaresi kalmamıştır. Tüm yükün İsmail’in üstünde olmasının sebebi, babasının çalışmak için başka bir yere gidip daha sonrada ne haber ne de para göndermesinden dolayıdır (<http://iranfilmleri.net/petrolun-cocuklari.html>, 30 Mayıs 2018’de erişildi).

“Delbaran” adlı yapım İran-Afganistan sınırında çekilmiştir. Film, Kaim’in üzerinden anlatılmaktadır. Kaim’in annesi bir saldırıda öldürülmüştür. Kaim’in babası ise Taliban’a karşı savaşmaktadır. Fakat Kaim ise kaçıp kendini kurtarmak istemektedir ve bundan dolayı İran’ın Delbaran bölgesine kaçar. Kaim’in kalacak bir yeri yoktur. Kamyonculara hizmet veren bir işletmenin sahibi Kaim’ yardım eder. Kaim’in çalıştığı yer sınıra yakın olduğu için bomba ve patlama sesleri ile durmadan tedirgin bir hayat yaşamaktadır (<https://fredrikonfilm.blogspot.com.tr/2017/04/delbaran-2001.html>, 30 Mayıs 2018’de erişildi).

“Şehrin Derisi Altında” adlı yapım İran’da kadınların çektiklerini bizlere anlatmaktadır. Tuba’nın hayatı pekte yolunda gitmemektedir. Çünkü çocuklarının hepsi ayrı bir şekilde hayatına etki etmektedir. Kızı, hem hamile hem de kocasından dayak yemektedir. Oğullarından biri siyasi olaylara karışırken diğeri, Japonya’ya mühendis olarak gitmek için çabalamaktadır. Tuba tüm bu gerilimlerin ortasında ailesinin dağılmaması için uğraşmaktadır. Sabahları tekstil firmasında çalışırken akşamları da ailesi ile uğraşmaktadır (<https://www.politikfilm.org/film/1099zir-e-poost-e-shahr-sehrin-derisi-altinda-2001-filmi-izle.html>, 30 Mayıs 2018’de erişildi).

“Sen Özgürsün” adlı yapım bir grup çocuğun ıslahevinden atılmasını anlatmaktadır. Fakat bazı çocuklar, aileleri tarafından kabul edilmezler ve ortada kalırlar. Muhsin ve Sohrab aynı kaderi paylaşmaktadır. Biri ailesi tarafından istenmezken, diğeri ise ıslahevi tarafından kabul edilmemektedir. Film, ortak kaderlerinden dolayı Muhsin ve Sohrab’ın hayatta kalma mücadelesini anlatmaktadır (<http://www.yenikaynak.com/sen-ozgursun.html>, 30 Mayıs 2018’de erişildi).

“Baran” adlı yapım, kaçak işçi olarak İran’da bir inşaatta çalışan Latif’in öyküsüdür. Latif on yedi yaşında bir gençtir ve onun gibi inşaatta başka kaçaklar ile çalışmaktadır. Latif’in bir arkadaşı sakatlanınca onun yerine oğlu Rahmat işe gelir. Latif ile Rahmat’ın arası pekiyi değildir. Çünkü Latif’in işini Rahmat’a verilmesi Latif’in kıskanmasına neden olur. Fakat Rahmat’ta bir terslik var gibidir. Bu terslik ise Rahmat’ın kadın olmasıdır. Bunu öğrenince Latif ile Rahmat arasında saf bir aşk

başlamıştır. Bu aşk yaşamlarını zora sokmaktadır (<https://mumince.com/baran-iran-filmi-turkce-dublaj/>, 30 Mayıs 2018’de erişildi).

“Kandahar’a Yolculuk” adlı yapım, Taliban’ın yaptıklarından dolayı kaçan Nafas’ın hikâyesidir. Nafas Afgan asıllı bir gazetecidir. Nafas Taliban’dan yani ülkesinden kaçarak Kanada’ya yerleşir. Fakat geride bıraktığı kardeşinin intihar mektubunu alınca kardeşini arayıp bulmak için İran üzerinden Afganistan’a geçmeye çalışır. Film, Afganistan’daki savaşı en ince ayrıntıları ile anlatmaktadır (<https://www.sinemalar.com/film/2625/kandahara-yolculuk>, 30 Mayıs 2018’de erişildi).

2002 yılında yapılan filmlere ve konularına bakacak olursak şu şekilde sıralayabiliriz:

“Albüm” adlı yapım, sınıf arkadaşı olan Ferhat’ı kıskanan Amir’in hikâyesidir. Amir hem haylazdır hem de Ferhat kadar zengin bir aileye sahip değildir. Ferhat, sınıf arkadaşlarıyla kaynaşmak amacıyla arkadaşlarını doğum gününe davete eder. Burada arkadaşlarına aile albümünü gösterir. Bunu kıskanan Amir kendi aile albümünü yapmak için çeşitli kurnazlıklara başvurarak kendi aile albümünü kurmaya çalışır (<http://www.yenikaynak.com/album.htm>, 30 Mayıs 2018’de erişildi).

“Kanarya” adlı yapımın başkahramanı olan Faris, kekemelik problemi yaşayan bir gençtir. Bu duruma üzülen arkadaşı ona bir kanarya alır. Fakat bu kanaryanın problemi ise hiç ötmemektedir ve ötebilmesinin de tek imkânı vardır. Bu imkân ise sessiz ve sakin bir ortamda yaşamasıdır. Faris, tam olarak Filistin’de savaşın ortasında yaşamaktadır. Artık tek gayesi kanaryası için sessiz ve sakin bir ortam bulmaktır (<http://iranfilmleri.net/kanarya-2003-iran-filmi-izle.html>, 30 Mayıs 2018’de erişildi).

“Nüra” adlı yapım, sekiz yaşında bir genç kızın hikâyesidir. Nüra, ailesi ile beraber kırsal bir yerde yaşamaktadır veyahatı boyunca hiç tren görmemiştir. Tren istasyonuna gidebilmek için abisine ısrar etmektedir. Fakat istasyona gidince bir kaza sonucu kör olur. Abisi Niyazi bu durumdan kendini sorumlu tutmaktadır. Film bu iki kardeş ve ailelerinin geçim sıkıntısını anlatmaktadır (<http://www.yenikaynak.com/nura.html>, 30 Mayıs 2018’de erişildi).

“Tozda Dans” adlı yapım, Nazar ile Reyhane’nin evliliğinin bizlere anlatmaktadır. Nazar ile Reyhane birbirini çok sevmektedir. Fakat işler istedikleri gibi gitmemektedir. Nazar’ın kayınvalidesinin sürdürdüğü yaşam düsturundan dolayı etraftan baskılar yapılmaya başlanır. Nazar başlarda bu baskılara dayanır ama sonraları bu baskılara boyun eğer. Bu noktada da Nazar, boşanmak için mehir ödemek için elinden geleni yapmaktadır. Sırf bu mehiri ödeyebilmek için ek işe girmek zorunda kalır (<http://www.yenikaynak.com/kumda-dans.html>, 30 Mayıs 2018’de erişildi).

“Daire”, adlı yapım İran’da kadın olarak var olmaya çalışan birbirinden farklı kadınların hayatlarını bizlere göstererek Tahran’da kadın olma nasıl bir şey olduğunu anlatmaktadır. Tahran’da kadınların tek başına sokakta gezmeye bile çıkmalarına izin verilmemektedir. Filmin bir başka noktası da İran’da yasaklanmış olmasıdır (<https://www.intersinema.com/daire-filmi/>, 30 Mayıs 2018’de erişildi).

“Annemin Ülkesinin Şarkıları” adlı bu yapım, İran’da yaşayan Kürt asıllı şarkıcı Mirza’nın yıllar önce boşadığı eski karısı Hanareh’ten haber almasıyla başlayan olaylar silsilesini anlatır. Hanareh, Mirza ile görüşmek istediğini iletir. Bunun üzerine Mirza ve iki oğlu yollara düşerler. Bu üçlünün başına gelmedik olay kalmaz (<http://www.vizyonfilmizle.tv/28141-annemin-ulkesinin-sarkilari-marooned-in-iraqizle.html>, 30 Mayıs 2018’de erişildi).

“Beş” adlı yapım, beş adet film den oluşmaktadır. Bu filmlerin her biri on altı dakikadır. Bu filmin özelliği, Japon yönetmen Yasujiro Ozu adına yapılmış ve ona saygılarını sunmak amacıyla çekilmiştir (<https://www.intersinema.com/bes-filmi/>, 30 Mayıs 2018’de erişildi).

“Öğleden Sonra Beş” adlı yapımı, tutucu bir babayla yaşayan Noqreh’in Taliban’ın toplum üzerindeki etkisinin azalmasıyla beraber istediği gibi yaşamak istemesini anlatmaktadır. Noqreh’in babası, kızını Kuran kursuna gönderir ama Noqreh laik sistemin uygulandığı bir okula gitmektedir. İdealist biri olan Noqreh bir gün başkan olmak ister ama etrafı tarafından yadırganır. Buna rağmen okulun başkanlığını kazanır

(<https://tubanizm.blogspot.com/2017/12/ogleden-sonra-5te.html>, 30 Mayıs 2018’de erişildi).

2003 yılında yapılan filmlere ve konularına bakacak olursak şu şekilde sıralayabiliriz:

“Kaplumbağalar da Uçar” adlı yapım, çocukların savaş yüzünden yaşadıkları üzerinden savaşın kötülüğü bizlere anlatılır. Agrin ve Hengov iki kardeştir. Agrin, tecvüze uğramış ve bir bebeği olmuştur. Fakat bu bebeği hiç benimsememiştir ve istememektedir. Hengov ise mayın satarak kardeşine bakmaya çalışırken bir gün mayın patlar ve elleri kopar. Agrin bebeği nehire atarak öldürür; kendisini de uçurumdan aşağıya atar (https://www.hilalhaber.com/kaplumbagalar-daucar_d59699.html, 30 Mayıs 2018’de erişildi).

“Meryem’e Bir Çiçek” adlı yapım, küçük Meryem’in okulda yaşadığı bir olayı anlatmaktadır. Küçük Meryem herkes tarafından sevilen ve dürüstlüğü ile bilinen birisidir. Okulda da çok başarılı bir öğrencidir. Günün birinde okulda bir arkadaşının parası kaybolur ve tüm öğrenciler parayı aramanın peşine düşer. Daha sonra ise parayı bulunamayınca Meryem’in parayı çaldığı iftirası atılır (<http://iranfilmleri.net/meryeme-bir-cicek.html>, 30 Mayıs 2018’de erişildi).

“Savaşın Çocukları” adlı yapım, Ali’nin dramını bizlere anlatmaktadır. Ali on iki yaşındadır ve Amerika’nın Irak’a saldırısında annesi ile babası feci şekilde can vermiş ve kardeşi de bu saldırıda kaybolmuştur. Ali’nin bu saatten sonra tek gayesi vardır, o da kardeşini bulmaktır. Bu uğurda da savaş alanında oradan oraya dolaşır (<http://iranfilmleri.net/savasin-cocuklari.html>, 30 Mayıs 2018’de erişildi).

“Güzel Şehir” adlı yapım, çocukken cinayet işlemiş olan Akbar’ın başından geçenler anlatılmaktadır. Akbar’ın yaşı on sekiz olunca yetişkinler koğuşuna alınır ve idam edileceği günü beklemekten başka caresi kalmamıştır. Fakat dışarıda kardeşi Firuze ve arkadaşı Ala, Akbar’ın kurtulması için öldürülen kızın ailesi bile görüşerek durumu değiştirip Akbar’ı kurtarmaya çalışmışlardır. Fakat öldürülen kızın babası

Akbar'ın idam edilmesini istemektedir (<http://www.sinematopya.com/2013/10/guzel-sehir-shah-re-ziba.html>, 30 Mayıs 2018'de erişildi).

2004 yılında yapılan filmlere ve konularına bakacak olursak şu şekilde sıralayabiliriz:

“Biletler” adlı 2005 yapımı film, üç farklı yönetmenin bir tren yolculuğu boyunca yaşanan üç farklı hikâyelerini anlatmaktadır. İlk hikâyeye; uçakla seyahat edemeyince trenle yolculuk yapmak zorunda kalan bir öğretmeni, ikinci hikâyeye askerlik yerine kamu hizmeti yapan bir adamı ve üçüncü olarak üç arkadaşın Roma’da yapılacak olan bir futbol maçını izlemek için trenle yaptıkları seyahattir. Bu üç hikâyeye birbirinden bağımsız olarak gelişir ve ortak noktaları ise trendir (<http://filmarti.com.tr/biletler/>, 30 Mayıs 2018'de erişildi).

“Sınır Kafe” adlı yapım, dul kalan Reyhan’ın başından geçenler anlatmaktadır. Reyhan kocasının ölümünden sonra kendisine kalan kafeyi işletmeye başlar. Fakat bu sırada toplumun baskılarına da direnmek zorunda kalır. Bu kafe kamyoncuların uğradığı bir yerdir. Reyhan, yaptığı güzel yemekler sayesinde ismini duyurmaya başlar. Bu raddeden sonra hem evlenmesi hem de çalışmaması gerektiği yönünde baskılar artmaktadır (<https://www.politikfilm.org/film/309-sinir-kafecafe-transit-2005-filmi-izle.html>, 30 Mayıs 2018'de erişildi).

“Gilane” adlı yapım, İran – Irak savaşını konu almaktadır. Gilane yaşlı bir kadındır. Gilane'nin kızı hamiledir ve kocası Tahran’da onu beklemektedir. Gilane ve kızı bu uzun yola çıkmak zorunda kalırlar. Yol boyunca her yerde savaşın izlerini taşıdığını görmekte dirler. En sonunda Tahran’a vardıklarında gördükleri manzara pekte hoşlarına gitmemiştir. Filmin ileri ki sahnelerinde, Irak işgali bu sefer yine Gilane'nin gözünden bizlere aktarılmaktadır (<http://iranfilmleri.net/gilane.html>, 30.05.2018'de erişildi).

“Söğüt Ağacı” adlı yapımda, sekiz yaşında bir kaza sonucu kör olan Yusuf’un dramı anlatılmaktadır. Yusuf, büyüyüp Edebiyat profesörü olur. Fakat Paris’te ameliyat olup gözleri açılana kadar durmadan tekrardan görmek için dua eder. Gözleri ameliyat

sonucunda açılır lakin Yusuf eski Yusuf değildir. Gözlerinin açılmasına rağmen bu sefer de kalp gözü kapanmıştır. Etrafındaki herkes ile arası bozulur özellikle de karısı ile (<http://www.dunyabizim.com/sinema/1384/sogut-agacindaki-gozu-gor>, 30.05.2018’de erişildi).

“Hayat” adlı yapım, küçük bir kızın sınava girmek için ki çabasını bizlere anlatmaktadır. Hayat okulda çok başarılı bir öğrencidir. Fakat okulda kalabilmesinin tek şartı sınavlarda başarılı olmasıdır. Asıl problem ise, sınav günü kardeşi bakması için ona bırakılmıştır. Hayat ise sınava girmek için elinden geleni yapmıştır. Başına gelen tüm zorlukları ise okulda öğrendiği derslerin yardımıyla alt etmiştir (<https://matemkar.wordpress.com/2012/07/10/hayat-iran-filmi-2005-turkce-altyazili/>, 30 Mayıs 2018’de erişildi).

“Kız Yurdu” adlı yapım, Şirin ve Rüya’nın üniversiteye gitme hikâyesini anlatmaktadır. Filmde Şirin ve Rüya, üniversiteyi kazanınca okula gitmek için uzunca bir çaba harcamaktadırlar. Okula gitmek için izin almaları tüm problemlerini çözmemektedir. Çünkü kalacakları yurt o anda tadilattadır ve öğrenci kabul etmemektedir. Bu yüzden Şirin ve Rüya yıkık dökük bir binada hem okulla gitmeye hem de yaşamaya çalışmaktadırlar (<http://iranfilmleri.net/kiz-yurdu-iran-filmiizle.html>, 30 Mayıs 2018’de erişildi).

3.5.1. Gizli Oy – 2001

Film, İran’daki seçim gününü anlatmaktadır. Seçim günü gelince, iki askerden biri sandığın başında dururken diğeri uyumaktadır. Sabah olduğunda, nöbet değişimi ile beraber sandığın güvenliğini de diğere askere vermektedir. Bir süre bekleyişten sonra sandık memuru sandalla adaya gelir. Fakat bir problem vardır; o da sandık memurunun kadın olmasıdır. Çünkü asker, bir kadınla beraber çalışmak istemez ama ne kadar direktse de emri uygulamak zorunda kalır. İki beraber uzakta olan insanlardan oy toplamaya gider. Çölde buldukları ilk kişi koşmaktadır ve yanına gittiklerinde askerden korkar. Kadın memur oy kullanması gerektiğini söylediğinde adam silâh altında oy kullanmak istemediğini belirterek askerin uzaklaşmasını istemektedir. Asker ve memur

yola devam ederken bu ikili tartışmaya başlarlar. Asker bir kadının memur olmasından, memur ise seçim için askerde silah olmasından şikâyet etmektedir. Bu tartışmanın sonucunda asker arabayı terk eder ve arabayı memur kullanmak zorunda kalır. Fakat tedirgin olarak arabayı kullanmaktadır. Çünkü o bölgede bir kadının araba kullanması yasak olabilir. Bu ikili tartışmaya devam ederken yolda bir kamyon ile karşılaşırlar. Bu kamyonunda oy kullanmak isteyen birçok kadın ve bir erkek vardır. Fakat buradaki problem ise içlerindeki tek erkeğin tüm kadınlar adına oy kullanmak istemesi ve kadınlardan bazılarının on altı yaşından küçük olduğu için oy kullanamamalarıdır. Başka bir grup insanla karşılaştıklarında memurla aralarında bu sefer de kendi adaylarının onay alamadığı için seçimlere girememesi yüzünden bir tartışma çıkmıştır. Bunun nedeni de, belli bir kurulun adayların uyguladığını denetleyip belli kişilerin adaylığına izin vermemesidir. Bazı kadınlar ise yanlarında kocaları olmadığı için onlardan izinsiz oy kullanmak istememektedir. En son bir defin işlemi yapan bir grupla karşılaşırlar ama burada da sıkıntılar yaşanır. Bu sıkıntılar ilk olarak bir kadının mezarlığa girmesinin yasak olması ve diğer bir sıkıntı ise oradaki insanların oy kullanmasının yasak olmasıdır. Mezarlıktaki erkekler oy kullandıkları takdirde kendileri için iyi olmayacağını belirtir ve oy kullanmazlar. Akşam beş olunca oy kullanımı biter. Memuru almaya bir uçak gelir ve film sonlanır.

Filmde vurgulanan, aslında seçim uygulamasıdır. Fakat arka planda çok daha derin bir anlam vardır. Seçimlerde askerin olması, insanlar üzerinde baskı unsuru olarak adlandırılmakta ve mevcut hükümetin yansıması olarak görülmekte ve özgür bir ortam olmadığını bizlere aktarmaktadır. Bir başka konu da kadın erkek ilişkisinde yatmaktadır. Kadınlar erkeklerden bağımsız olarak oy kullanamadıkları gibi erkeklerin istedikleri kişilere oy kullanmaları beklenmektedir. Ayrıca özgür bir seçim ortamı yoktur. Her aday seçime katılamamaktadır.

3.5.2 Saklı Yarı – 2001

Film, bir ailenin yaşadığı evin gösterimi ile başlanmaktadır. Bu aile anne, baba ve iki çocuktan oluşmaktadır. Feriştah hanımın kocası cumhurbaşkanlığında çalışmaktadır ve iş için Şiraz'a gitmesi gerekir. Feriştah, kızını yedirirken kocasının

dava dosyasını göz ucuyla okur. Bunun üzerine Feriştah kocasının çantasına kendi gerçek hayatını anlatmaya başlar. Bunun nedeni Şiraz'da görüşeceği kadının hayatta kalması kocasına bağlı olduğu için o kadına yardımcı olmaktır. Çünkü kendisi de zamanında siyasi olaylara bulaşmıştır. Feriştah, hikâyeye devrimden önce üniversiteyi kazanmasıyla başlar. O yıllarda Feriştah komünist bir örgütün üyesidir. O dönemde pek çok öğrencide aynı yolu paylaşmaktadır sadece farklı örgütler ve farklı yollarla. Örgüt üyeleri ile her zaman bir kafeterya da buluşup siyasi ve entelektüel tartışmalar yapmaktadırlar. Fakat Feriştah kafeteryadaki Javid'e uzaktan ilgi duymaktaydı. Feriştah örgütün dergisini satarken bir grup tarafından tartaklanır ve kovalanırken Javid'in ofisine sığınır. Feriştah ve Javid'in aralarında bir süre sohbet ederler. Ülke zor bir durumdadır her yerde bir ayaklanma hali baş göstermiştir. Üniversiteler de bundan kendine düşen payı almıştır. Bazı kişiler Feriştah'ın resmini çekmiş hatta evinin önüne kadar takip etmişlerdir. Örgüt, baskınlardan dolayı eskisi kadar güçlü değildir ve mekân değiştirmeye başlamışlardır. Eskiden gittikleri hiçbir yere gitmemeye ve sadece örgüt içindekilerle irtibat halinde kalmaya başlamışlardır. Bu noktada Feriştah ile örgüt düşünceleri çatışmaya başlamıştır. Bunun nedeni, Feriştah'ın sorgulamaya başlamasıyla örgütü zor durumda bırakabilecek olmasıdır. Feriştah, Javid'in ofisine gidip onunla örgüt ve yazdığı şiirler hakkında konuşurlar. Bunun akabinde bir derneğin yemeğine giderler. Dönüşte Feriştah'ın evinin önünde askerleri görünce Javid hemen Feriştah'ı alıp başka bir yere bırakır. Daha sonraki günlerde örgütün üst düzey ve bazı üyeleri tutuklanır. Feriştah, Javid'i bekâr sanmaktadır ama karısı ile tanışınca hem örgütü hem de Javid'i bırakmaktan başka bir çaresi kalmaz ve kaçarak hasta bir kadının bakıcılığını yapmaya başlar. Bakıcılığını yaptığı kişi gelecekteki kocasının annesidir. Uzun yıllar sonra eski bir arkadaşının cenazesinde Javid ile Feriştah karşılaşır. Aralarında yirmi yılın hasreti ile iki dost gibi konuşup ayrılırlar. Feriştah yazdıklarını bitirirken kocasına geçmişte yaşadıklarından dolayı şuan bu kadar merhametli ve iyi bir insan olduğunu söyler ve son olarak Şiraz'daki kadını ne olursa olsun son kelimesine kadar dinlemesini ister. Kocasını bu durumdan etkilenir ve karısının isteğini yerine getirir.

Filme bakıldığında, başlarda duygusal bir film tadı verse de başka alt konulara da yer verilmiştir. Birincisi; İran'daki devrimin öncesi ve sonrasındaki durum hakkında bizlere bilgiler vermektedir. Örneğin, üniversiteler tekrardan açıldığında öğrencilere

verilen kayıt formunun insanların devrime olan bakış açılarını ölçüp o şekilde üniversiteye kayıtlarını kabul etmesidir. Devrimden önce Şah'a karşı sadece muhafazakâr kesim yoktur. Onların yanında komünist diye adlandırabileceğimiz sol örgütler de yer almakta ve devrimden bahsedip hazırlık yapmaktadırlar. Hatta yeri geldiğinde miting ve broşür dağıtarak taraftar toplamaya çalışmaktadırlar. İkinci husus ise, aile yapısındaki çarpıklığı gözler önüne sermeye çalışılmıştır. Javid evli olmasına rağmen başka kadınlarla görüşebilmesi buna örnektir. Aile yapısının bozulmaya başladığı söylenebilirken, başka bir yandan da Feriştah'ın aile yapısına bakıldığında da tam tersi unsurlar görünmektedir.

3.5.3 On – 2002

Film, bir takside gerçekleşmektedir. Filmde, mekan olarak yalnızca taksi kullanılmıştır. Taksi şoförünün bir dul kadın olması o dönemdeki zihniyete bakıldığında pek alışıldık bir durum değildir. O yüzden alışıldığın dışında bir film ortaya çıkmıştır. Film, on farklı hikâyeden oluşmaktadır. Taksiye binen her kadın kendi hikâyesini anlatmaktadır. Bu kadınların dışında, taksiye şoförün oğlu da binmektedir. Tüm yolculuk boyunca annesi ile tartışmakta, istediklerini ve düşündüklerini annesine benimsetmeye çalışmaktadır.

Filme ilk bakıldığında, tek sıra dışılık şoförün kadın olması gibi görünse de aslında öyle değildir. Filmde hikâyeleri geçen kadınların hepsi devrimden sonraki hayatta kendilerine yer bulmaya çalışan kadınları temsil etmektedir. Buradaki kadınların hepsi kendilerine açık bir yol bulmaya çalışmaktadır. Biz, bu kadınlardan İran'da kadın olmamanın nasıl bir durum olduğunu anlamaktayız.

3.5.4 Elveda Dost – 2003

Film, üç hikâyeden oluşmaktadır. İlk hikâye, İran-İrak savaşı gazisi Müslim'in hikayesidir. Müslim, savaştan yaralı olarak dönmüş ve karısı ile boşanmıştır. Müslim'in kızı onu görmeye gelir. Bir süre muhabbet ettikten sonra kızı gider ve Müslim ilaçlarını alıp biraz uyuduktan sonra gece yarısı hazırlanıp dışarı çıkmaya çalışır; annesi buna razı

olmaz ama yapacak bir şeyi yoktur. Müslim arkadaşları ile bir parkta buluşur ve hastaneye giderek hastanedeki arkadaşlarını ziyaret ederler. Hasta olan kişiye sırayla direnmemesi ve ölmesi için konuşurlar ve hasta olan kişi orada ölür. Ölümü gerçekleştikten sonra ruhu arkadaşlarına katılır ve burada aslında oradakilerin de ölü olduğunu anlarız. Hastaneden çıkıp şehirde motosikletlerle tur atarlar. Bu grubu belli insanlar görmekte; diğerleri görmemektedir. İlk olarak komutanları ile daha sonra içlerinden birinin eşi ile konuşurlar ve toplandıkları yere geri gelirler. Fakat Müslim'in onlarla gelmesine izin vermezler. Çünkü Müslim'in daha yaşayacak zamanı vardır. Bunu kaldıramayan Müslim ise isyan eder ve yalvarmaya başlar. Hikâyenin sonunda Müslim'de arkadaşlarına katılır. Fakat hikâye biterken bize gösterilen Müslim'in evden hiç çıkmadığı ve bunları rüyasında gördüğüdür.

İkinci hikâyede, İran-Irak savaşının geçtiği cephelerin birinde bir film ekibi çekim yapmaktadır. Tam çekimler bitecekken kameraman ve yönetmenin yanına birden iki genç asker gelir ve onlara bir hikâyeye anlatmak isterler ama ışık kaçacağından dolayı askerlerin hikâyesi çok kısa sürer ve geldikleri gibi kaybolurlar. Ertesi gün, başka bir yere çekime gitmeleri gerekir ancak yolda mayınlar vardır. Bu duruma aldırış etmeden yollarına devam ederler ve yolda bir ağacın altında ölü bedenlerin olduğunu farkına varınca hemen cesetleri çıkarmaya çalışırlar. Cesetleri çıkarıp baktıklarında dün gelen iki askerin olduğunu farkına varan yönetmen ve kameraman kendilerinden geçerler. Film ekibi yollarına devam ederken, bir mayının patlaması sonucu yönetmen ve kameraman orada ölürlürlü.

Üçüncü hikâyede ise, tren garında askerlere çiçek satmaya çalışan bir grup çocuk vardır. Fakat içlerinde bir kız kimseye çiçek satmamakta, seçtiği bir kişiye çiçeklerini vermektedir. Bu işin ilginç tarafı ise, kızın çiçek verdiği kişilerin bir zaman sonra şehit olmasıdır. Bunu bilen askerler şehit olmak için kızıdan çiçeği almak isterler ama yine de o, çiçeklerini isteyen kişilere değil seçtiği kişilere verir. Akşam annesi kızına çiçek satmaması için rica eder. Babasının şehit olduğunu ve cepheden gelemeyeceğini kızına anlatır. Fakat kız annesini dinlemez ve soğuk havada çiçek toplamaya devam eder. Çiçekleri teker teker özenli bir şekilde toplar ve kimsenin yardımını kabul etmez. O gece kız tekrar gara gidebilmek için annesine ısrar eder.

Annesi başta karşı çıksa da daha sonra kızın gidişine engel olamaz. Kız gara gittiğinde gara bir tren yavaş ve trenden inen bir asker kızı birisiyle tanıştırmak ister. Fakat kız babasını görünce direk babasının yanına gider. Bir süre sonra annesi, kar yağdığını görünce hemen koşup kızının yanına gider ama kızının soğuktan donmuş cansız bedeniyle karşılaşır.

Film tamamıyla İran – Irak savaşının sonrasında yaşananları gözler önüne sermekte ve şehitlik makamından söz edilerek halk tarafından savaşta verilen şehitlerin önemine dem vurmaktadır. Aynı zamanda, halkın milli duygularını ateşleme görevi de görmektedir. Bu şekilde insanlar askere giderken gönülsüz değil; tam tersine şehit olmak ya da gazi olmak için, ülkesini savunma amacıyla gidecektir.

3.5.5. Kanlı Altın – 2003

Film bir soygunun başarısız olması ile başlarken aslında bitmektedir. Çünkü filmin ilk sahnesi aslında sonudur. Yönetmen sonucu başta vererek kahramanın o duruma nasıl geldiğini bizlere anlatmaktadır. Hsein ve Ali hem çok yakın arkadaş hem de yakın akraba olmak üzeredir. Hsein, Ali'nin kız kardeşi ile evlenme hazırlığı yapmaktadır. Fakat Hsein ve Ali'nin kötü bir yanı vardır bu kötü yanları hırsızlık yapmalarıdır. Hsein hem evleneceği için hem de fakir yaşamaktan sıkıldığı için soygun yapmaya karar verir. Aslında onun aklına soygun yapmayı Ali sokmuştur. Zaten filmde ilk olarak hırsızlığı Ali yapmış ve bir kadının çantasını çalmıştır. Çaldığı çantanın içindekileri Hsein'e bir kahvehanede gösterir ve bir fiş gözlerine çarpar. Bu fiş yüksek bir miktarda bir kolyenin alındığını göstermektedir. Ali ve Hsein bu kuyumcuyu soymak için plan yapmaktadırlar ama soygunun zamanı hakkında aralarında bir konuşma geçmez, sadece teftiş için bir yüzük bahanesiyle kuyumcuya göz atmaktadırlar. Hsein ve Ali aynı pizzacıda çalışmaktadır ve Hsein herkes tarafından sevilse de bazı psikolojik problemleri olan birisidir. Hsein pizza siparişini getirirken polis apartmanın önünde beklediğini görür ve duraklar. Polisin orada olma sebebi ise ikinci katta yaşayan insanların parti yapmasıdır. Partide içki içildiği ve başka nelerin olduğu tam bilinmediği için baskın yapılmayıp sadece çıkanları gözaltına almaktadırlar. Hsein, Ali ve Ali'nin kız kardeşi son olarak kuyumcudaki mücevherleri görmek ve

fiyatlarını öğrenmek için kuyumcuya giderler. O gece Hsein çok zengin birinin pizza siparişini getirir ama adam kız arkadaşı tarafından terk edildiği için tek yemek istemez ve Hsein'i davet eder. Hsein evde o kadar rahat bir durum sergiler ki hem tıraş olmuş hem de havuza girmiştir ve bunları izin istemeden yapmıştır. Hsein, o gece lüks dairede yaşadıklarının etkisinde kalarak ertesi günün sabahında soyguna gider Ali ile birlikte. Fakat işler istediği gibi gitmemiş ve yakalanmamak için intihar etmek zorunda kalmıştır.

Film, hem çekilme tarzı bakımından hem de konusu itibariyle ilginçtir. Filmin sonunun başta verilmesi insanda merak uyandırmayı ortadan kaldırırsa da Hsein'in o duruma bir anda gelmesi insanı şaşırtmıştır. Konusu açısından bakarsak, İran'da devrimden sonra taban tabana zıt iki ekonomik zemin gösterilmiştir. Bir yanda zengin bir hayat yaşayıp istediğini yaşayan bir kesim varken bir yanda da geçimi sağlaması için ölümüne çalışması gereken bir kesim. Dolayısıyla film bize, yukarı doğru geçiş yapmanın zor olduğu bir toplumda ne tür davranış ve düşüncelerin hâkim olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda, İran'ın toplumsal kurallarından bir kesit olarak filmde bizlere İran devriminden sonra içki ve partinin yasak olduğu gösterilmiştir. Çünkü içki içmek ve parti vermek gibi davranışlar mevcut hükümetin yasakları arasında yer almakta ve toplumun belli bir kesimi ise bu yasakları delmeye çalışmaktadır. Bu durumu hem parti yapan gençlerde hem de Hsein ile pizza yiyen zengin kişide görebiliriz.

3.5.6. Kertenkele – 2004

Film, Mahkûm Rıza'nın etrafındaki herkesi nasıl dolandırdığını ve bir kılık kıyafet değişikliğinin nasıl inandırıcı geldiğini bizlere anlatmaktadır. Mahkûm Rıza'nın hastanede imam Rıza ile karşılaşması tamamen tesadüf olmasına rağmen birbirlerinin yerlerine geçmek ikisinin rızası ile olmuştur. Rıza imamın kıyafetlerini giyerek polislerden kurtulur ve bir köyde imamlık yapmaya başlamıştır. Bu sırada polis durumu fark etmiştir ve Rıza'yı aramaktadır. Rıza'nın din hakkında bilgisinin olmamasına rağmen, sırf büründüğü kılıktan dolayı herkes Rıza'ya itibar etmektedir. Rıza bir yandan imamlık yaparken öte yandan da kaçmak için kaçak yollarla pasaport yaptırmaya

çalışmaktadır. Bu arada köyde yaşayan dul bir kadına âşık olmuştur. Köyden kaçmaya çalıştıkça işler daha da sarpa sarar ve bir türlü kaçamaz. En sonunda polis Rıza'yı yakalar. Rıza, polise karşı koymadan teslim olur.

Filmin asıl amacı, Rıza'nın kılık değiştirmesiyle başlar. Bu raddeden sonra İran Devrimi ile birlikte halkta oluşan cahilliği, kalıp yargılara gösterilen bağlılığı ve biat kültürünü gözler önüne serer. Kısacası devrimle oluşan halk kitlesini ve yönetici kesimi eleştirmektedir.

3.5.7 Demir Ada – 2005

Film, karaya vurmuş bir petrol tankerinde yaşayan bir grup insanın hayatlarını bizlere anlatmaktadır. Burada yaşayan kişilerin başka bir yerde kalma imkânları olmadıkları için böyle bir yol seçmişlerdir. Bu grubun lideri komunda olan kişi kaptandır. Tanker kendisinin olmamasına rağmen, sanki kendisininmiş gibi yaşamaktadır. Kaptan tankerde öyle bir sistem kurmuştur ki, insanların ona itaat etmelerinden başka bir seçenekleri kalmamıştır. İnsanlardan kira almak yerine tankerdeki sisteme ne kadar katkı sağladıkları önemlidir. Bu katkı maddi ya da iş gücü olarak değişmekte ve katkıda bulunamayanlara da borç yazmaktadır. Hatta kaptan herkesin kimliğini toplayarak insanlara yeşil kart sağlamaya çalışmakta ve buradan bile kar sağlama peşindedir. Kaptan bir yandan gemiyi parçalara ayırıp yeni bölmeler açmaya, bir yandan da tankerdeki petrole ulaşmaya çalışmaktadır ve hem petrolü hem de geminin parçalarını satarak para kazanmaktadır. Bu arada tankerin yeni sahibi insanları oradan çıkararak tankeri kendi kullanımına almak istemekte ama kaptan buna karşı gelmektedir. Tankerdeki öğretmen, her daim kaptanı battıklarına dair uyarmakta ama kaptan buna kulak asmamaktadır. Ancak bir süre sonra hem tankerin batması hem de tankerdeki petrolün bitmesiyle beraber artık kazanacağı bir şey kalmayınca tankerin yeni sahibi ile anlaşmaya varmaya karar verir. Böylece hem para kazanır hem de insanların yaşaması için bir toprak elde etmiştir.

Filmde, İran'da yaşayan halkın küçük bir versiyonu olarak karşımıza tankerde yaşayan insanlar çıkmaktadır. Tanker orada yaşayanlar için vatan olmuştur; çünkü

başka gidecekleri bir yer kalmamıştır. İran’da devrimden sonra her şeyini kaybetmiş olan insanların hayatlarını bir çatı altında birleştirmesini ve beraber yaşamasını konu almaktadır. Tankerde öyle bir ortam kurulmuştur ki, herkesin ihtiyacı bir şekilde karşılanıyordur. Hatta tankerin içinde çocuklar eğitimsiz kalmasın diye bir okul dahi vardır. Burada insanlar bir komün hayatı yaşamaktadır. Herkes bir işin ucundan tutarak iş bölümüne gidilmiş ve işlerin üstesinden bu şekilde gelinmiştir.

3.6. 2006-2010 Yılları Arasında İran Sineması

2006 yılında yapılan filmlere ve konularına bakacak olursak şu şekilde sıralayabiliriz:

“Anne Demek” adlı yapım, Soheil ve Spideh’in yaşadıkları dramı bizlere anlatmaktadır. Bu çiftin yeni doğacak olan bir bebekleri vardır. Fakat öğrendikleri karşısında pekte mutlu olmazlar. İran – Irak savaşı sırasında yapılan gaz saldırısından dolayı bebeklerinin sakat doğacağını öğrenince çift ikileme düşmektedir. Shoeil bebeği istememekle beraber karısına da bu konuda baskı yaparak bebeğin yaşamına son vermesini istemektedir (<http://www.vizyonfilmizle.tv/20709-anne-gibi-mim-meslemadar-film-izle.html>, 05 Haziran 2018’de erişildi).

“Cenaze İçin Birkaç Kilo Hurma” adlı yapım, Sadry ve Yadi adlı iki arkadaşı temel almaktadır. Bu iki arkadaş ıssız bir yer de benzincide çalışmaktadırlar. Bu iki arkadaşın kendilerine göre problemleri vardır. Mesela Yadi komşu köydeki bir kıza aşık olmuştur ve Sadry ise hava durumunu kendine problem haline getirmiştir (<https://www.sinefil.com/title/jg0rwxg?view=mobile>, 05 Haziran 2018’de erişildi).

“Kızıl Toprak” adlı yapım, Müslüman ve Hıristiyan inanca sahip insanların bir problem olmadan aynı yerde yaşayabileceğini bizlere anlatmaktadır. Aliyar küçük bir çocuktur ve bu küçük yaşında ölümün ne demek olduğunu acı bir şekilde öğrenir. Bu yüzden, Hz.İsa’nın ölülere diriltme mucizesi gibi bir mucize arayıp ölen arkadaşını yaşama döndürmeye çalışmaktadır (<http://iranfilmleri.net/kizil-toprak-izle.html>, 05 Haziran 2018’de erişildi).

“Herkes Uyurken” adlı yapım, Ebe Selime’nin hac tutkusunu anlatmaktadır. Selime nine genç yaşta ebe olmuştur ve her katıldığı doğumdan sonra para almak yerine hacca gidebilmek için dua ister. En sonunda hacca gitmeye hak kazanır lakin bu seferde sağlığı problem çıkarmaktadır. Fakat köylüler, Selime nineye Mekke diye başka bir yere getirip hac yaptığına inandırmaya çalışmaktadırlar (<http://kritik.yenikaynak.com/2017/05/19/herkes-uyurken/>, 05 Haziran 2018’de erişildi)

“Allah Yakındır” adlı yapımda ise, Rıza köyde yaşayan bir gençtir ve köylüler Rıza’yı pek iyi olarak anmazlar. Fakat yol sel yüzünden zarar görünce Rıza insanlara yardım ederek motosiklet ile insanları köye taşımaktadır. Bu taşıma esnasında köyün öğretmenine âşık olur. Film, bu aşkı ruhani yönüyle ele almaktadır (<https://muslimmedya.com/allah-yakindir-god-is-close-iran-filmi-izle/>, 05 Haziran 2018’de erişildi).

“Yarım Ay” adlı yapım, Kako ve Mamo’yu bizlere anlatmaktadır. Filmin işleyiş tarzına bakarsak, olaylar olmadan karakterler olayların olacağını söylemektedirler. Mamo ünlü bir şarkıcıdır ama İran – Irak savaşı yüzünden vatanına hasret yaşamaktadır. Bu özlem, Irak işgali ile biter ve vize alarak Irak’a geçme izni alır. Kako bunu duyunca hemen Mamo’nun oğullarını toplamaya çalışır (<https://www.politikfilm.org/film/594-yarim-ay-niwemang-halfmoon-2006-filmiizle.html>, 05 Haziran 2018’de erişildi).

2007 yılında yapılan filmlere ve konularına bakacak olursak şu şekilde sıralayabiliriz:

“Gece Otobüsü” adlı yapım, İran – Irak savaşını konu almaktadır. Bir otobüs dolusu savaş esiri, onlara refakat eden üç İranlı asker ve bir şoförün hikâyesini bizlere anlatmaktadır. Savaşın dramını gözler önüne seren bir filmidir (<https://www.sinemalar.com/film/189805/gece-otobusu>, 05 Haziran 2018’de erişildi).

“El-nebras” adlı yapım, Hz. Ali’nin hayatını anlatmaktadır. Hz. Ali’nin çocukları ile Hz. Muhammed’in arasındaki ilişkiden, halife seçimindeki meclis hakkında bilgilere kadar izleyiciye pek çok şey aktarılmaktadır (<http://iranfilmleri.net/el-nebras.html>, 05 Haziran 2018’de erişildi).

“Süprizler” adlı yapım, Hizbullah’ın 2006 yılının Temmuz ayında İsrail’e karşı yaptığı sürpriz saldırıları konu almaktadır (<http://www.yenikaynak.com/surprizler.html>, 05 Haziran 2018’de erişildi).

“Müzik Kutusu” adlı yapım, fantastik türde bir filmidir. Bu film bir melek ile çocuğun arasında geçen konuşmaları ve akabinde gerçekleşen olayları bizlere anlatmaktadır (<http://iranfilmleri.net/muzik-kutusu-jabeye-moosighi.html>, 05 Haziran 2018’de erişildi).

“Her Gece Yalnızlık” adlı yapım, Atiye ve Hamit’in yıkılmaya başlayan evliliklerini konu almaktadır. Atiye, hasta olduğu için kendisine acındığını düşünmektedir. Bu yüzden Hamit ile arasına mesafe koyar (<http://iranfilmleri.net/hergece-yalnizlik.html>, 05 Haziran 2018’de erişildi).

“Sevgi Zamanı” adlı yapım, sekiz yaşında ve engelli bir birey olan Babek’in hikâyesini anlatmaktadır. Babek’in annesi dışında kimse onu istememektedir. Babek, bir gün babası tarafından yetimhaneye bırakılır ve annesi tarafından geri alınır. Bu günden sonra işler eskisi gibi olmaz ve aile yıkılma noktasına gelir (<http://kritik.yenikaynak.com/2017/05/20/sevgi-zamani/>, 05 Haziran 2018’de erişildi).

2008 yılında yapılan filmlere ve konularına bakacak olursak şu şekilde sıralayabiliriz:

“Azap” adlı yapım, bir aile cinayetini anlatmaktadır. İmad ile karısı arasında çözülmeyen problemler vardır. İmad, karısını öldürerek katil olmuştur ve hakkında idam kararı verilmiştir. Fakat İmad’ın her geçen gün vicdanı daha çok sızlar ve bir an önce idam edilmek istemektedir (<http://iranfilmleri.net/azap-iran-filmi.html>, 05 Haziran 2018’de erişildi).

“Kanarya” adlı yapım, hırsız olan İzzet’in en son soygunundan sonra nasıl başka bir hayata döndüğünü anlatmaktadır. İzzet, Hacı Ali’nin evini gözlemlemektedir. Uzun gözlemler sonucunda evi soymaya karar verir ve evi soyarken evin sahibi ile karşılaşır

ve sıra dışı olaylar gerçekleşir (<http://iranfilmleri.net/kanarya.html>, 05 Haziran 2018’de erişildi).

“Benim Yıldızım” adlı yapım, ailesini bir araya getirmeye çalışan küçük bir kızın hikâyesini anlatmaktadır. Yıldız, annesi ile babasını barıştırmak için elinden gelini yapmaktadır. Fakat bu durum karşısında anne ve baba pek karşılık vermemektedirler (<http://iranfilmleri.net/benimyildizim-izle.html>, 05 Haziran 2018’de erişildi).

“Kalbi Kırık” adlı yapım, bir aşk filmidir. Emir ve Nefes üniversitede aynı sınıfta okumalarına rağmen zıt düşünceleri vardır. Nefes’in bitirme tezini yazmak için bir araya gelirler. Bu bir araya geliş, aşklarının başlangıcı olacaktır (<https://www.sinemalar.com/film/243049/kalbi-kirik>, 05 Haziran 2018’de erişildi).

“Serçelerin Şarkısı” adlı yapım, filmin başkahramanı Kerim’in ailesinin yoksulluğunu gidermek için uğraşını anlatmaktadır. Kerim, çalıştığı Devekuşu çiftliğinden kovulunca kızının bozulan kulaklığının yerine yenisi almaya parası yetmez. Bunun üzerine para kazanmak için elinden geleni yapmaya başlamıştır (<http://kritik.yenikaynak.com/2018/03/11/sercelerin-sarkisi-5/>, 05 Haziran 2018’de erişildi).

“Bir Avuç Gökyüzü” adlı yapım, Muhsin’in yaşadığı ilginç bir olayı anlatmaktadır. Muhsin, çiçek satarak para kazanan küçük bir çocuktur ve bir gece rüyasına bir melek girer. Bu meleğe tüm duygularını anlatır (<http://www.yenikaynak.com/bir-avuc-gokyuzu.html>, 05 Haziran 2018’de erişildi).

“İki Bacaklı At” adlı yapım, Marvais’in yoksulluktan kurtulmak için çektiklerini anlatmaktadır. Marvais, konuşma güçlüğü çeken yoksul bir çocuktur ve işe girmek için yapılan bir mülakatı kazanır. Bu iş, on yaşında bacakları olmayan bir çocuğu hem okula götürmek hem de tüm ihtiyaçlarını karşılanmasıdır. Marvais, para kazanmak uğruna bu işi mecburen kabul eder. Filmde Marvais’in hayatta kalma mücadelesini anlatılmaktadır (<http://www aylakadamiz.com/archives/5719>, 05 Haziran 2018’de erişildi).

“Yapışık Kardeşler” adlı yapım, birbirine yapışık iki kardeşin komik hikâyesini bizlere anlatmaktadır. Bu iki kardeşin tüm özellikleri birbirine zıttır ve komedi burada başlar. Yapışık olmaları onları türlü türlü olayların içine sokar (<http://www.yenikaynak.com/yapisik-kardesler.html>, 05 Haziran 2018’de erişildi).

“Yedinci Günün Sabahı” adlı yapım, hırsız olan Sinan’ın değişme çabasını bizlere gösterir. Sinan hırsızlık suçundan defalarca kez yargılanmış ve hapse atılmıştır. Hapisten son çıkışında bir daha hapse girmeyeceğine dair kendine söz verir. Film, Sinan’ın bu uğurda yaptığı bir haftalık denemeyi ve başına gelenleri anlatır (<http://iranfilmleri.net/yedinci-gunun-sabahi.html>, 05 Haziran 2018’de erişildi).

2009 yılında yapılan filmlere ve konularına bakacak olursak şu şekilde sıralayabiliriz: “Cumartesi Avcısı” adlı yapım, Siyonistler tarafından Filistin’in nasıl işgal edildiği, kendilerini bu ülkeye nasıl yerleştikleri ve tüm yapılan katliamları gözler önüne sermeye çalışmaktadır (<https://matemkar.wordpress.com/2014/08/16/cumartesiavcisi-iran-filmi-turkce-dublaj/>, 05 Haziran 2018’de erişildi).

“Şükürsüzler” adlı yapım, Hz. Musa’nın yaşamını konu almaktadır. Firavun ile olan mücadelesinde İsrail oğullarını nasıl bira arada tuttuğu ve onları savaşa hazırlanmaları için elinden geleni yaptığını izleyiciye aktarmaktadır (<http://iranfilmleri.net/sukursuzler.html>, 05 Haziran 2018’de erişildi).

“Yabancılar” adlı yapım, genç bir hemşire ile yaşlı hastası arasında geçenleri konu almaktadır. Genç hemşire, geçimini hasta bakımından sağlamaktadır ve çalıştığı yerde bulunan yaşlı bir hasta ile arasında bir bağ oluşur (<http://iranfilmleri.net/yabancılar.html>, 05 Haziran 2018’de erişildi).

“Mutluluğun Kanatları” adlı yapım, komşusunun çocuğunun sesinden rahatsız olan yaşlı bir adamın gerçekleri öğrenmesi ile tavrının nasıl değiştiğini bizlere anlatmaktadır (<http://iranfilmleri.net/mutlulugun-kanatlari.html>, 05 Haziran 2018’de erişildi).

“Elly Hakkında” adlı yapım, Elly’nin yaz tatili için arkadaşları ile gittiği yerde kayboluşunu anlatmaktadır. Elly’nin bu garip kayboluşu ile film hareket kazanır ve gizli olan tüm sırlar açığa çıkar (<http://www.celebialper.com/sinema/elly-hakkinda-asghar-farhadiiran.html>, 05 Haziran 2018’de erişildi).

“Süper Star” adlı yapım, çok hızlı bir şekilde ün kazanan bir süper starın hikâyesidir. Çok hızlı bir şekilde ün kazandığı için etrafındaki herkesi küçümseyen ve aşağılayan birisi haline dönüşür (<http://iranfilmleri.net/superstar-hd-izle.html>, 05 Haziran 2018’de erişildi).

2009 yılında yapılan filmlere ve konularına bakacak olursak şu şekilde sıralayabiliriz:

“Son Bekâr” filmi, 43 kez evlendirilmek istenen ama her seferinde reddedilen Veli’nin hikâyesini anlatmaktadır (<https://dinininema.wordpress.com/2014/09/02/son-bekar-iran-komedi-filmi/>, 06 Haziran 2018’de erişildi).

“Davul Dengi Dengine” filmi, Meşhed kentinde yaşayan ve evlenmeye çalışan bir adamın hikâyesidir (<http://islamiwahdet.com/davul-dengidengine-turkce-altyazi/>, 06 Haziran 2018’de erişildi).

“Bilmediğin Şeyler Var” filmi, sessiz bir taksici olan Mohammad’ın bir doktorla tanışıp nasıl değiştiğini anlatmaktadır (<http://iranfilmleri.net/bilmedigin-seyler-var-there-are-things-you-dont-know.html>, 06 Haziran 2018’de erişildi).

“Tahran Tahran” filmi, İran’ın Tahran şehrine gelmiş olan bir grup turistin şehri gezmelerini ve akabinde gerçekleşen bir takım olayı konu alır (<http://www.yenikaynak.com/tahran-tahran.html>, 06 Haziran 2018’de erişildi).

“Yağmur Renginde” filmi, ailesinden miras kalan arazileri satmaya çalışan Azizullah’ın başına gelenler anlatılmaktadır (<http://www.yenikaynak.com/yagmur-renginde.html>, 06 Haziran 2018’de erişildi).

“Aslı Gibidir” filmi, Toskana’da bir kadın ve erkeğin yaşamaya başladıkları aşkı konu almaktadır (<http://www.beyazperde.com/filmler/film128902/>, 06 Haziran 2018’de erişildi).

“Mülk-ü Süleyman” filmi, Hz. Süleyman’ın hayatını bizlere anlatmaktadır (<http://srgz.blogspot.com/2012/03/hz-suleymann-mulkufilmi.html>, 06 Haziran 2018’de erişildi).

“Güneşe Düşen Gölge” filmi, Hz. Hüseyin’in yaşadığı zamanlarda yaşamış olan üç inanç sahibi kadını ve bu kadınların yaşadıklarını konu almaktadır (<http://iranfilmleri.net/gunese-dusen-golge.html>, 06 Haziran 2018’de erişildi).

“33 Gün” filmi, Kuzey Lübnan’ın işgal edilmesini konu almaktadır (<http://www.irankulturevi.com/lang-tr-SiyonistleriKizdiranFilm.cgi>, 06 Haziran 2018’de erişildi).

3.6.1. Çarşamba Ateşi – 2006

Film, bir çiftin motosiklet ile beraber kente gitmesiyle başlamaktadır. Kadın, temizlik şirketine gidip iş almak için beklemektedir. Bir temizlik işi için Murteza şirketten birini istemektedir. Fakat eşi Mojdeh’in bu durumdan haberi yoktur. Mojdeh kışkanç ve takıntılıdır. Kocasının onu komşusu ile aldattığından şüphelenmektedir. Hatta temizlikçi kadını komşusunun evine bilgi toplaması için gönderir. Daha sonra temizlikçi kadını oğlunu okuldan alması için okula gönderince, kendisi temizlikçi kadının çarşafını alıp kocasının iş yerine kontrol etmeye gider. Bundan haberi olan Murteza karısını sokak ortasında döver. Eve geldiklerin de karısı ile tartışır, lakin daha sonra barışırlar. Murteza oğlu ve hizmetçi kadın ile dışarı parka giderler. Murteza bir bahane ile aralarında ayrılır ve karısının tam da şüphelendiği gibi komşusu ile görüşür ama bu son görüşmeleri olur. Sonunda temizlikçi kadın her şeyi ifşa etmeye çalışır; Murteza buna izin vermez ve kadını evine kadar bırakır.

Filme baktığımızda, temizlikçi kadın çarşafı olmadan sokakta yürüyebilmekte ve erkeklerle konuşabilmektedir. Fakat devrimin getirdiği zihniyete bakıldığında, kadının

çalışmasının yanında bu tarz davranışlar içinde yer alması pek de beklenen bir davranış tarzı değildir. Bu da bize, devrimin etkisinin kırılmaya başladığını göstermektedir.

3.6.2 Damar – 2006

Filmin başkahramanı Sera, eroin bağımlılığını bırakmaya pek de niyeti olmayan bir genç kızdır. Sera'nın ruh hali, uyuşturucu bağımlılığından dolayı sürekli değişiklik göstermektedir. Sera, bir gün evlenmek isterken bir diğer gün evlenme lafını duyduğunda çılgına dönmektedir. Annesi, kızının tedavi olması için çareler arar ve onu uyuşturucu bağımlılığını tedavi edebileceğini söyleyen Leyla adında bir kadının evine götürmeye karar verir. Ancak Sera yolda annesiyle tartışır ve arabadan inerek yine uyuşturucu alır. Bir süre sonra Sera, kendi isteği ile tedavi olmaya başlar.

Filmi İran sineması için önemli kılan temel husus, uyuşturucu kullanımını net şekilde ortaya koyuyor olmasıdır. Sera'nın bir uyuşturucu bağımlısı olarak uyuşturucuyu nereden ve ne şekilde temin ettiği çok net bir şekilde gösterilmiştir. Bu filmle birlikte İran'da devrim sonrası dönemin sinema üzerindeki baskıyı azalttığını ve sansürün sinema üzerindeki etkisinin kırılmaya başladığını anlayabiliriz.

3.7. 2011-2018 Yılları Arasında İran Sineması

2011 yılında yapılan filmlere ve konularına bakacak olursak şu şekilde sıralayabiliriz:

“İpek Yolu” adlı film, 11. yüzyılda geçmektedir. Yusuf'un Süleyman Reis'in gemisinde tayfa olarak çalışmasını ve Çin'e yolculuğunu anlatmaktadır (<https://www.sinemalar.com/film/189466/the-maritime-silk-road>, 07 Haziran 2018'de erişildi).

“Cennet Yolu” adlı film, İslamiyet’in ilk yıllarında Mekke’den Medine’ye göç ederken önemli bir rol oynayan Mus’ab bin Umeyr’in hayatı anlatılmaktadır (<http://iranfilmleri.net/cennet-yolu.html>, 07 Haziran 2018’de erişildi).

“Saygınlık Elden Gitti” adlı film, kızını evlendirecek olan Sadıki Bey kızı için hazırlanacak çeyizin kendi saygınlığına yakışır bir şekilde hazırlanmasını istemektedir. İstedığı gibi görkemli bir çeyiz hazırlayabilmek Sadıki Bey’i biraz yoracaktır (<http://www.yenikaynak.com/sayginlik-elden-gitti.html>, 07 Haziran 2018’de erişildi).

“Küp Şeker” adlı filmde, Pasandide’nin evlenmesi nedeniyle tüm kardeşlerin bir araya gelmesi ve beraberce yardımlaşmaları anlatılmaktadır (<http://islamivahdet.com/bir-kupseker-turkce-altyazi/>, 07 Haziran 2018’de erişildi).

“Yusuf Ağa” adlı film, eşini kaybettikten sonra tüm hayatını kızına ayıran Yusuf’un, kızına iyi bir gelecek hazırlamaya yönelik çabasını anlatmaktadır (<http://iranfilmleri.net/yusuf-aga.html>, 07 Haziran 2018’de erişildi).

“Kelebekler” adlı film, başkahraman Nigin’in yönetim tarafından belirlenen yasaklara ve yasalara uymadığı için ailesinden bir süre uzakta yaşamak zorunda kalmasıyla birlikte verdiği yaşam mücadelesini anlatmaktadır (<https://www.sinemalar.com/film/233274/kelebekler>, 07 Haziran 2018’de erişildi).

“Burada Bensez” adlı film, ailesinin geçimini sağlamak için bir annenin fabrikada çalışmasını ve ailesinin ihtiyaçlarını karşılama çabasını konu almıştır (<http://iranfilmleri.net/burada-bensez-iran-filmi-izle.html>, 07 Haziran 2018’de erişildi).

“Altın ve Bakır” adlı film, başkahraman Seyyid Rıza’nın karısının hastalanmasıyla birlikte, bütün sorumluluğun kendisi üzerine kalmasını ve böylece içine düştüğü yaşam mücadelesini anlatmaktadır (<https://www.sinemalar.com/film/188813/tala-va-mes>, 07 Haziran 2018’de erişildi).

“Bir Ayrılık” adlı film, Nadir ve Simin adlı bir çiftin boşanma sürecinde yaşadıkları problemlere, Nadir’in babasına bakmaya gelen bakıcı kadının merdivenden düşüp bebeğini kaybetmesiyle birlikte eklenen diğer problemleri anlatır (<http://www.beyazperde.com/filmler/film-189616/>, 07 Haziran 2018’de erişildi).

2012 yılında yapılan filmlere ve konularına bakacak olursak şu şekilde sıralayabiliriz:

“Aşıkane Özlemler” adlı film, Fereşte ve Menuçehr birbirlerini çok seven bir çifttir ve Irak askerlerinin yaptıkları katliamı görüp hayatı sorgulamaya başlarlar (<http://iranfilmleri.net/asikane-ozlemler.html>, 07 Haziran 2018’de erişildi).

“Toprak ve Mercan” adlı film, Afganistan’da yaşanan bir aşk hikayesidir ve Taliban’ın yaptıklarına karşı yöneltilen eleştiriler ele alınmıştır (<http://iranfilmleri.net/toprak-ve-mercan.html>, 07 Haziran 2018’de erişildi).

“Son Adım” adlı film, başkahraman Emin’in İran’a dönmesini ve ardından arkadaşının ölümüyle beraber gelişen olayları konu almaktadır (<http://www.yenikaynak.com/son-adim.html>, 07 Haziran 2018’de erişildi).

“Birisi Seninle Konuşmak İstiyor” adlı film, hayatı boyunca babasını görmemiş olan Yasemin’in bir kaza geçirmesini ve kazadan sonra gelişen olayları konu almaktadır (<http://www.divx720pfilmizle.com/biri-seninle-konusmak-istiyor-2012-izle.html>, 07 Haziran 2018’de erişildi).

“İade” adlı film, 1955 yılında gerçekleşmiş olan tarihi bir olayı anlatmaktadır (<http://www.yenikaynak.com/iade.html>, 07 Haziran 2018’de erişildi). “Yaşam Günleri” adlı film, İran – Irak savaşında gönüllü olarak yer alan bir doktorun yaşadıklarını anlatmaktadır (<http://iranfilmleri.net/yasam-gunleri.html>, 07 Haziran 2018’de erişildi).

“Anne İçin Bir Beşik” adlı film, Moskova Üniversitesi’nde Rus edebiyatını bitirdikten sonra ülkesine dönen Nergis’in Müslümanlığı yaymak için tekrardan

Rusya'ya dönmek istemesini (<https://muslimmedya.com/anne-icin-bir-besikiran-filmi-izle/>, 07 Haziran 2018'de erişildi).

“Ay Yüzünü Öpmek” adlı film, iki yaşlı komşu olan İhtiram ve Furuğ'un ortak kaderlerini anlatmaktadır. Bu komşuların ortak kaderi de çocuklarını yirmi yıl görmemiş olmalarıdır (<https://www.politikfilm.org/film/1710-ay-yuzunu-opmek-2012-filmi-izle.html>, 07 Haziran 2018'de erişildi).

“Özgür Yol” adlı film, genç bir din adamının bir cinayete karışması ve bu duruma karşı nasıl tepki verdiğini anlatmaktadır (<http://www.yenikaynak.com/ozgur-yol.html>, 07 Haziran 2018'de erişildi).

2013 yılında yapılan filmlere ve konularına bakacak olursak şu şekilde sıralayabiliriz:

“Balık ve Kedi” adlı film, bir grup üniversite öğrencisinin kamp sırasında bir restoranda insan eti verildiğini öğrenmesi ile karışan olayların anlatıldığı bir korku filmidir (<https://www.politikfilm.org/film/1283-mahi-va-gorbeh-balik-vekedi-2013-filmi-izle.html>, 07 Haziran 2018'de erişildi).

“Mühürlü Sır” adlı film, gün içinde yaptıklarını bloğunda yayınlayan bir kızın evlenmek üzere olduğu kişiden bazı şeyleri saklayıp, açılmamasını anlatmaktadır (<http://www.yenikaynak.com/muhurlusir.html>, 07 Haziran 2018'de erişildi).

“Dördüncü Çocuk” adlı film, yeni fotoğrafçılığa başlamış bir adamın Somali'ye fotoğrafçı olarak gitmesini ve orada yaşanan dramı görmesini anlatmaktadır (<http://iranfilmleri.net/dorduncu-cocuk-dvd-izle.html>, 07 Haziran 2018'de erişildi).

“Dehliz” adlı film, başkahraman Behzad'ın işlediği bir cinayeti oğlu Ali'nin öğrenmesiyle birlikte işlerin içinden çıkılmaz bir hal almasını anlatmaktadır (<http://www.antivizyon.com/dehliz-2012.html>, 07 Haziran 2018'de erişildi).

“Kararsız Gönül” adlı film, bir deprem sonrası hayatta olan ama dağılan bir ailenin birbirini bulmaya çalışmasını anlatmaktadır (<http://kritik.yenikaynak.com/2018/02/11/kararsiz-gonul/>, 07 Haziran 2018’de erişildi).

“İyi Bir Meslek” adlı filmde, babasının vasiyeti üzerine yönetici olmaya çalışan Arsalan bir yandan da evlenmeye çalışmaktadır. Bu nedenle iyi bir iş bulmak için elinden geleni yapmaya çalışmasını anlatmaktadır (<https://dinininema.wordpress.com/2014/01/19/iyiguzel-bir-meslek-iran-filmi/>, 07 Haziran 2018’de erişildi).

“Resim Havuzu” adlı film, iki engelli gencin hayatlarını birleştirerek hayata karşı ayakta durma çabalarını anlatmaktadır (<http://iranfilmleri.net/resim-havuzu.html>, 07 Haziran 2018’de erişildi).

“Kırk” adlı film, Ferhat’ın para uğruna dağılmaya başlayan ailesini toplamaya çalışmasını anlatmaktadır (<http://iranfilmleri.net/kirk.html>, 07 Haziran 2018’de erişildi).

“Geçmiş” adlı filmde, Ahmad boşandığı eşinin çağırması üzere boşanma işlemleri için Paris’e gider. Paris’te pek de hoş şeylerle karşılaşmaz, boşandığı eşi ile kızının arasını düzeltmek için elinden geleni yapmaktadır (<http://www.beyazperde.com/filmler/film204198/>, 07 Haziran 2018’de erişildi).

“Perde” adlı film, sahil kenarında bir köpeği dışında yalnız yaşayan bir yaşlı bir adamın günün birinde karşılaştığı bir kadına aşık olmasını, devamında gelişen olayları ve adamın hayatında meydana gelen değişimleri konu alır (<http://iranfilmleri.net/closed-curtain-perde.html>, 07 Haziran 2018’de erişildi).

2014 yılında yapılan filmlere ve konularına bakacak olursak şu şekilde sıralayabiliriz:

“Kolay Gelsin” adlı film, İran’a tatile gelen Kanada vatandaşı bir çiftin tahmin ettiklerinden biraz farklı bir tatil geçirmelerini ve bu tatili onlar için farklı kılan olayları anlatır (<http://www.yenikaynak.com/kolay-gelsin.html>, 12 Haziran 2018’de erişildi).

“Miraçtakiler” adlı film, bir baba ve oğlunun ters düşmesini anlatmaktadır. Muhammed savaşa gitmek isterken babası bu duruma karşı çıkmaktadır lakin bu duruma engel olamaz ve Muhammed gizlice kaçarak savaşa gider (<http://iranfilmleri.net/miraçtakiler.html>, 12 Haziran 2018’de erişildi).

“Hayalin Şirin Tadı” adlı film, kendini doğayı korumaya adanmış bir öğretim görevlisi ile bir kız öğrencinin aşkını anlatmaktadır (<http://www.yenikaynak.com/hayalin-sirin-tadi.html>, 12 Haziran 2018’de erişildi).

“Senin Dünyanda Saat Kaç?” adlı film, uzun yıllar sonra İran’a dönen Guli’nin eski arkadaşı olan Ferhat’ın ona olan aşkını öğrenmesi ve ona aşık olmasını konu almaktadır (<https://www.sinemalar.com/film/239573/senindunyanda-saat-kac>, 12 Haziran 2018’de erişildi).

“Ahududu” adlı film, çocukları olmayan bir çift olan Hamit ve Huma’nın taşıyıcı bir anne bulmaları ve akabinde bu çiftin bir kaza geçirip işlerin sarpa sarmasını anlatmaktadır (<https://www.sinemalar.com/film/245958/ahududu>, 12 Haziran 2018’de erişildi).

“Bugün” adlı film, Yunus’un taksisine aldığı kadından sonra gelişen ilginç olayları anlatmaktadır (<http://iranfilmleri.net/bugun-today-izle.html>, 12 Haziran 2018’de erişildi).

“Bulutlarda Bir Ev” adlı film, iki yakın arkadaş olan Mesut ve Emir’in başlarından geçen bir olayı konu almaktadır (<http://kritik.yenikaynak.com/bulutlardabir-ev/>, 12 Haziran 2018’de erişildi).

“Masallar” adlı film, İran’ı yedi küçük hikaye ile farklı insanlar üzerinden anlatmaya çalışmaktadır (<http://www.filmfestankara.org.tr/filmler/masallar-thesesse-ha/>, 12 Haziran 2018’de erişildi).

“Melekler Hep Birlikte İner” adlı film, bir din adamı olan Ahmet’in eşinin hamile olduğunu öğrenmesinin üzerine maddi yetersizliklerden dolayı ikinci bir işte daha çalışmaya başlamasını ve bununla birlikte gelişen olayları konu alır (<http://kritik.yenikaynak.com/2017/08/04/melekler-hep-birlikte-iner/>, 12 Haziran 2018’de erişildi).

“Birkaç Metreküp Aşk” adlı film, bir fabrikada kaçak olarak çalışan Sabir ve Morona’nın birbirlerine hissettikleri aşkı konu almaktadır (<http://kritik.yenikaynak.com/2017/06/07/birkac-metrekup-ask/>, 12 Haziran 2018’de erişildi).

“Künye 143” adlı film, gizlice savaşa giden oğlunun yolunu bekleyen Ülfet’in yaşadığı dramı bizlere anlatmaktadır (<https://www.imdb.com/title/tt3839906/>, 12 Haziran 2018’de erişildi).

“Orta Kat Sakini” adlı film, üretkenliği kalmamış ve depresyona girmiş bir senaristin yaşadıklarını bize anlatmaktadır (<http://www.yenikaynak.com/orta-kat-sakini.html>, 12 Haziran 2018’de erişildi).

2015 yılında yapılan filmlere ve konularına bakacak olursak şu şekilde sıralayabiliriz:

“Deli Yüz” adlı film, sosyal medyadan tanışarak arkadaş olan bir grubun bir araya gelmesini konu almaktadır (<https://www.sinemalar.com/film/253260/deli-yuz>, 12 Haziran 2018’de erişildi).

“Ebu Zeynep” adlı film, İsrail’in 1982 yılında yaptığı Celile operasyonuna karşı halkın verdiği tepkiyi anlatmaktadır (<http://www.yenikaynak.com/ebu-zeynep.html>, 12 Haziran 2018’de erişildi). “Nahid” adlı film, geçmişte çok fazla hata yapmış olan Nahid’in hatalarını düzeltmek istemesi üzerine daha önce incittiği herkesi hatalarını telafi etmek adına teker teker bulmaya çalışmasını ve bu süreçte yaşadıklarını konu alır (<http://www.vizyonfilmizle.tv/39560nahid-2015-iran-filmi-izle.html>, 12 Haziran 2018’de erişildi).

“Roma Prensesi” adlı animasyon, Prenses Melika’nın Roma’dan kaçıp, imam Hasan Askeri ile evlenip Müslüman olmasını konu almaktadır (<http://iranfilmleri.net/roma-prensesi-hd-izle.html>, 12 Haziran 2018’de erişildi).

“Yahya Sessiz Kalmadı” adlı film, ekonomik şartların olumsuzluğundan dolayı oğlunu kız kardeşine bırakıp çalışmaya giden bir babanın oğlu olan Yahya’nın yaşadıklarını anlatmaktadır (<http://iranfilmleri.net/yahya-sessizkalmadi-izle.html>, 12 Haziran 2018’de erişildi).

“Muhammed Resulullah” adlı film, Hz. Muhammed’in çocukluğu ile başlayan üç filmin ilkidir (<http://www.yenikaynak.com/muhammed-resulullah-saa.html>, 12 Haziran 2018’de erişildi).

“Ötekinin Babası” adlı film, beş kişilik bir ailenin altı yaşındaki konuşma engelli oğlu Şahab’ın yanlış anlaşılmasını ve bu yanlış anlaşılma üzerine yaşadıklarını konu anlatmaktadır (<https://www.rehberlikservisi.net/otekinin-babasi-film-inceleme/>, 12 Haziran 2018’de erişildi).

“Yasin” adlı film, küçük yaşta hafız olan bir çocuğu ve onun tam tersi olan bir babanın hikâyesini konu almaktadır (<http://www.yenikaynak.com/haber/yasin-2015-filmi-gosterimde.html>, 12 Haziran 2018’de erişildi).

“Gece Vardiyası” adlı film, kocasını geceleri Tahran sokaklarında takip eden Nahid’in hikâyesini anlatmaktadır (<http://www.yenikaynak.com/haber/gecevardiyasi-2015-filmi-gosterimde.html>, 12 Haziran 2018’de erişildi).

“Balığın Ölümü” adlı film, vefat eden bir annenin bıraktığı ilginç vasiyetin kardeşleri zor durumda bırakması üzerine yaşanan karışıklıkları ve problemleri anlatmaktadır (<https://www.sinemalar.com/film/256899/baligin-olumu>, 12 Haziran 2018’de erişildi).

2016 yılında yapılan filmlere ve konularına bakacak olursak şu şekilde sıralayabiliriz:

“Rüsvai 2” adlı film, Efsane adlı kadının toplumun genelinden çok farklı yaşamasını ve bu yaşantıdan vazgeçerek yüzünü Allah’a dönmesini anlatmaktadır (<http://www.islamianaliz.com/haber/film-kritigi-rusvai-37582#sthash.JOEcuMgo.dpbs>, 13 Haziran 2018’de erişildi).

“Lantouri” adlı film, bir sokak çetesi olarak başlayan ve daha sonradan zenginlerin devleti dolandırdıklarını öğrenip zengin çocukların kaçırmaya kadar yükselen bir çetenin gelişimini anlatmaktadır (<http://iranfilmleri.net/lantouri-2016-izle.html>, 13 Haziran 2018’de erişildi).

“Satıcı” adlı film, evlerini değiştirmek zorunda kalan tiyatrocu bir çiftin saldırıya uğraması sonucu yaşananları konu alır (<https://www.sinemalar.com/film/240211/forushande>, 13 Haziran 2018’de erişildi).

“Yarının Adı Başkadır” adlı film, eski bir bisikletçi olan Nesim’in oğlunun bir düğün arifesinde kaybolması ile oğlunu aramak amacıyla yollara düşmesini ve bu esnada yaşadıklarını konu alır (<http://www.beyazperde.com/filmler/film-249751/>, 13 Haziran 2018’de erişildi).

“Sonsuzluk ve Bir Gün” adlı film, ekonomik durumu iyi olmayan bir ailede yaşayan Sümeyye’nin ailesinden kaçmasıyla birlikte, başka bir yerde yaşamaya çalışması ve başına gelenleri konu almaktadır (<http://iranfilmleri.net/sonsuzluk-ve-bir-gun-eternityand-a-day.html>, 13 Haziran 2018’de erişildi).

“Heyhat” adlı film, dört farklı yönetmenin bir araya gelip, dört farklı senaryoyu bir araya getirerek oluşturdukları bir anlatımdır (<http://www.yenikaynak.com/heyhat.html>, 13 Haziran 2018’de erişildi).

“Nefes” adlı film, Yezd şehrinde yaşamakta olan bir ailenin dramını bizlere anlatılmaktadır (<http://www.yenikaynak.com/haber/iran-filmi-nefes-2016-gosterime-girdi.html>, 13 Haziran 2018’de erişildi).

“Ervend” adlı film, Irak – İran savaşından yıllar sonra filmin başkahramanı Yunus’un onunla beraber savaşan ve şehit olan arkadaşlarının cansız bedenlerini aramasını konu almaktadır (<http://www.yenikaynak.com/ervend.html>, 13 Haziran 2018’de erişildi).

“Salaam Mumbai” adlı film, intihar teşebbüsünde bulunan Karişma’nın kendisini kurtaran Ali ile aralarında başlayan aşkı konu alır (<http://www.yenikaynak.com/haber/salam-bombay-2016-filmi-iranda-gosterimegirdi.html>, 13 Haziran 2018’de erişildi).

“İran Yetimhanesi” adlı film, Birinci Dünya Savaşı’nda İngilizler ve yoksullukla mücadele eden İran halkının başına gelenleri konu almaktadır (<http://www.yenikaynak.com/iran-yetimhanesi.html>, 13 Haziran 2018’de erişildi).

“Kız” adlı film, genç bir kızın ailesinin sözünü dinlemeyerek arkadaşını uğurlamak için Tahran’a gizlice gitmesinin sonucunda başına gelenlerin anlatıldığı bir yapıttır (<http://www.yenikaynak.com/haber/iran-filmi-kiz-evlat-2016-yogun-iltipluyor.html>, 13 Haziran 2018’de erişildi).

“Ben Salvador Değilim” adlı film, İranlı bir öğretmenin yaptığı bir erdemli davranıştan dolayı, Brezilya’ya tatil kazanmasıyla birlikte tüm tatili orada tanıştığı bir kadına kadının eski nişanlısı Salvador olmadığını anlatarak geçirmesini ve bu çerçevede gelişen olayları konu alır (<https://www.sinemalar.com/film/240859/i-am-not-salvador>, 13 Haziran 2018’de erişildi).

“Alışmayacağız” adlı film, kocası tarafından aldatıldığını düşünen Mehtap’ın kocası ile yüzleşmekten başka bir çaresi kalmaması sonucunda yaşanan olayları

anlatmaktadır (<http://www.yenikaynak.com/alismayacagiz.html>, 13 Haziran 2018’de erişildi).

“Mukaddes Fihrist” adlı animasyonda, Kuran-ı Kerim’de geçen Ashab-ı Uhdud hikâyeleri anlatılmaktadır (<http://www.yenikaynak.com/mukaddes-fihrist.html>, 13 Haziran 2018’de erişildi).

“Ayakkabılarım Nerede?” adlı film, Alzheimer hastası olan Habib’in yurtdışındaki düzenini bırakıp, kendi ülkesi olan İran’a dönmesiyle birlikte yaşadıklarını anlatmaktadır (<http://www.yenikaynak.com/haber/ayakkabilarimnerede-2016-filmi-gosterime-girdi.html>, 13 Haziran 2018’de erişildi).

2017 yılında yapılan filmlere ve konularına bakacak olursak şu şekilde sıralayabiliriz:

“Bulutların Ötesinde” adlı film, Hindistan’da bir uyuşturucu satıcısı genç ile cinayet zanlısı kız kardeşinin yollarının kesişmesini anlatmaktadır (<http://www.yenikaynak.com/haber/mecidinin-bulutlarin-otesinde-2017-filmiiranda-gosterime-girecek.html>, 13 Haziran 2018’de erişildi).

“Nigar” adlı film, Nigar ve Ferzat’ın evlenmek istemesi üzerine başlanan nikah hazırlıkları esnasında, Nigar’ın geçmişinden ortaya çıkan anıların yarattığı problemleri konu alır (<https://tr.mehrnews.com/news/1866664/%C4%B0ran-yap%C4%B1m%C4%B1-film%C4%B0sko%C3%A7ya-da-g%C3%B6sterilecek>, 13 Haziran 2018’de erişildi).

“İnziva” adlı film, insanın içine düşen şüphenin neler yaptırabileceğini konu almaktadır (<http://www.yenikaynak.com/inziva.html>, 13 Haziran 2018’de erişildi).

2018 yılında yapılan filmlere ve konularına bakacak olursak şu şekilde sıralayabiliriz:

“Şam Saatine Göre” adlı film, Suriye’de İranlı bir pilot ve pilot yardımcısının esir düşüşünü anlatmaktadır (<http://www.yenikaynak.com/sam-saatinegore.html>, 13 Haziran 2018’de erişildi).

3.7.1. Kimya ve Toprak – 2011

Film, birbirinden bağımsız görünen ama aslında iç içe olan hayatları anlatmaktadır. İki farklı grubun devrim için kendilerince yaptıkları çalışmalarını konu alan film, telefon santralinde çalışmakta olan siyasi mahkûmun eşi olan Rahimi'nin eşinin salıverilmesi haberini almasıyla başlar.

Bu iki gruptan ilkinin amacı, üst düzey bir generale suikast düzenleyip, İmam Humeyni'nin yanında yer alan hem sivil hem de askeri isimlerin yabancıların eline geçmesini engellemektir. İkinci grup ise, İmam Humeyni'ye bağlılıklarını dile getiren imamların imzaladığı Kuran-ı Kerim'i yerine ulaştırmaya çalışmaktadırlar. Rahim'in oğlu Nadir, babası gibi Şah'a karşı çalışmalar yürüten gizli bir örgüte üyedir ve bu örgüt suikast için birtakım hazırlıklar yürütmektedir. Nadir bu suikast planında şoför olarak yer almaktadır. Suikast, Nadir'in babasının hapishaneden çıkacağı gün yapılacaktır. General, evinden çıktıktan hemen sonra yolunu keserek generali rehin alıp onun kılığında askeri kampa sızarlar. Ele geçirmeye çalıştıkları listenin sunulacağı toplantıya sızdıklarında bir terslik çıkar, generalin kılığına giren aktivist yaralanır ve kaçmak zorunda kalır. Nadir ve yaralanan aktivist, yoldan örgütün bir başka elemanı olan Nergis'i alarak kaçmaya çalışırlar. Bu kaçış sırasında yaralanan aktivist ve Nergis askerlerden kaçarken Nadir kendini arkadaşları için feda eder. İkinci grupta ise işler biraz karışmıştır. Suikastın gerçekleştiği gün, imzalı Kuran-ı Kerim'i saklayan kişinin oteline baskın yapılır ve suikastçinin arkadaşı yakalanır. Kendisi tam kaçacağı sırada biletini ve pasaportunu düşürür. Bunu fark edince bir tanıdığının yanına gidip durumu anlatır ve Paris'e gidemeyeceğini söyler. Bu nedenden dolayı, yerine birinin geçmesi gerekir. Bir hacıdan bu görevi yerine getirmesi istenir ve o da bu görevi kabul eder. Paris'e gitmeden önce döviz bürosuna gidip para değişimi yapmak ister. Orada çalışan kişi ile biraz muhabbet edince onun da Paris'e gitmeye çaptığını ama bilet bulamadığını öğrenir ve evinin önüne geldiğinde polislerin baskın yapmaya çalıştığını fark edip kılık değiştirip eve girip Kuran-ı Kerim'i alıp oradan uzaklaşır. Döviz bürosunda çalışan genç, bilet sormak için uçak firmasına gittiğinde bir biletin iptal edilmeye çalışıldığını öğrenince hemen o bileti alıp kendi adına düzenler. Ertesi gün bu iki grubun yolları havalimanında kesişir. Nadir'in annesi ve babası da oğullarını aramak

için oraya gelmiştir. Nergis ve arkadaşı sorunsuz olarak uçağa binerler. Hacı ise tam uçağa bineceği sırada polislerin onu yakalamaya geldiği fark edince Kuran-ı Kerim'i dövizcide tanıştığı gence verip, İmam Humeyni'ye ulaştırmasını ister. Genç, sorunsuz olarak uçağa binip Paris'e gider. Nadir'in annesi ve babası ise, oğullarını bulamadan evlerine dönmektedir.

Filmde anlatılanlara baktığımızda, Şah'ın devrilmesinden önce çok farklı grupların aynı amaç doğrultusunda beraber olmasa da birbirlerinden habersiz çalışmalar yürütebildiklerini anlayabiliyoruz. Amerikan antipatisi bu filmde de işlenmektedir. Ayrıca, devrimden önce başlayan ayaklanmalar sonucunda oluşan istikrarsızlıktan dolayı ekonominin kötüye gidişi anlatılmak istenmektedir.

3.7.2. Gergedan Mevsimi – 2012

Film, genel konusu itibariyle İranlı şair Farzan'ın ve ailesinin devrimden sonra başına gelenleri anlatmaktadır. Film zamansal ilerleyiş açısından hem geçmiş hem de 30 yıl sonrasını bir arada barındırmaktadır. Film Farzan'ın hapisshaneden çıkış hazırlıkları ile başlar. Daha sonra devrimden öncesi gösterilerek Mina ile birbirlerine duydukları aşkları anlatılmaktadır. Fakat Mina'nın yanında çalışmakta olan Rezai, Mina'ya âşık olmuştur ve uzaktan Mina ile Farzan'ı izleyerek onları ayırmanın fırsatını aramaktadır. Mina'nın babası, Şah'ın ordusunda bir albaydır. Farzan hapisshaneden çıktıktan sonra ailesini aramaya başlar; ailesini bulmak amacıyla İstanbul'a doğru yol almaktayken kendisine yapılan işkenceleri hatırlayıp durur. İstanbul'da Kerim adında bir bağlantı bularak ailesi hakkında bilgi almak ister. Kerim'den Mina'nın adresini alır ama uzaktan izlemek dışında başka bir şey yapmaz. Uzaktan evi izlerken, iki kadın arabasına binip bir yere gitmek isterler ve onları istedikleri yere bırakır. Farzan, Kerim'den Rezai'nin devrim muhafızı olduğunu ve altı yıl önce Mina'yı aramaya geldiğini öğrenir ama Rezai'yi tanımaz. Rezai, Mina'nın babası adına çalışırken aşkını itiraf etmiş ve albayın adamları tarafından şiddet görmüştür. Bu olaylardan sonra Rezai devrim muhafızlarına katılmış ve devrimden sonra albayı tutuklayanlar arasında yer alarak intikam almaya başlamıştır. Daha sonra Rezai, Mina ve Farzan'ı tutuklatır. Farzan devrime karşı çalışmaktan ve örgüte üye olmaktan otuz yıl, Mina'da yardım ve yataklık etmekten on

yıl hapse mahkûm edilmiştir. Farzan durmandan Rezai tarafından sorgulanmakta ve işkenceye maruz kalmaktadır. Rezai, Mina'nın karşısına çıkarak onu kurtarmak istediğini söyler ama Mina bunu kabul etmez. Rezai, belli bir süre sonra Farzan'ın yerine geçerek Mina'ya tecavüz eder. Mina iki çocuğu ile serbest bırakılır ve serbest kaldıktan sonra Farzan'ın idam edildiğini öğrenir ve uzaklara gider. Farzan'ın daha önce yardım ettiği kadınlar onu arayıp bir yere gelmesini isterler ama Farzan zamanında orada olamayınca kadınlar şiddet görür. Bunu üzerine Farzan hesap sormaya gittiğinde o şiddet görür ve iki kadın ile Farzan eve giderler. İki kadından biri Farzan ile beraber olur. Sabah olduğunda kadının sırtındaki dövmeyle görünce şok olur çünkü kendi yazdığı bir şiiri fark eder. Kadın, bu dövmenin babasından kendine kalan tek şey olduğunu söyleyince kızı olduğunu fark eder. Bu olayın üzerine Rezai'nin evine gider ve onu alıp araba ile deniz kenarına giderler. Farzan, arabayı içinde Rezai ve kendisi varken denize atıp intihar eder. Tam bu sırada Mina çocukları ile gemiye binip uzaklaşmaktadır.

Film, devrimin aslında bizlere acı ama gerçek olan bir yönünü göstermektedir. Sadece aşk yüzünden ya da genel düşünmek gerekirse, istediğini elde etmek için devrim fikri insanlara muazzam bir güç vermiştir ve bu şekilde devrim kisvesi altında istenildiği gibi davranarak kendi amaçlarına devrimi neden gösterebilmişlerdir.

3.7.3. Kadınlar Bağırmas – 2013

Film, Şirin Naimi ve Emir Ali'nin düğün fotoğraflarını çekilmeleriyle başlamaktadır. Tam bu sırada Şirin, bir cinayet işlemiştir ve kanlar içimde ortaya çıkar. Şirin tüm baskılara rağmen kendini savunmaktan kaçınır. Psikolojik bir bunalım yaşamaktadır. Şirin'in kendisini savunmamasının nedeni filmin ortalarına kadar anlatılmamaktadır. Emir Ali, olanların tam ortasında kalır ve evlenmek istediği kişiyi hiç tanımadığını fark ederek Şirin'in ailesinden bir açıklama beklemektedir. Çünkü Şirin kendinden önce iki kere nişanlanmıştır. Şirin'in ailesi, kızlarının akli dengesinin yerinde olmadığını iddia ederek kızlarını idamdan kurtarmaya çalışmaktadır. Ailesi tarafından tutulan avukat, Şirin'i bir şekilde konuşturmaya başarabilmektedir. Bu çözülmeden sonra Şirin yetkililere olan biteni en başından anlatmaya başlamıştır. Şirin sekiz yaşındayken, annesinin dükkânında çalışmakta olan Murat isimli bir çalışan

tarafından tacize uğramıştır. Şirin defalarca tacize uğramış ve annesi babasına anlatmaya çalışsa da bu durumu pek anlatamamıştır. Anlatmaya her çalıştığında Murat'ın onu tehdit edişi aklına gelmiş, ya susmuş ya da annesi ve babası Şirin'i dinlememiştir. Bu anlatılanların üzerine polis Murat'ı yakalayarak sorgular. Polis, Murat'ın evinde Şirin dışında otuza yakın çocuğun uygunsuz resimlerini bularak suçüstü yapmıştır. Şirin ikinci sorgusunda, ilk nişan gününde sanrılar görüp, telefon kulübesindeki adamı ona tacizde bulunan adam sanıp saldırmasını anlatmaktadır. Daha sonra ikinci nişanlılık döneminde, gelinlik provasında tekrar sanrılar görüp Murat'ı gördüğünü sanıp intihar etmiştir. Daha sonraki sorgusunda ise cinayet gecesini anlatmaktadır. O gece, apartman görevlisinin aynı apartmanda yaşayan küçük bir kızı kendi dairesine götürdüğü görmüş ve küçük kızın çığlıklarını duyunca içeri dalıp eline geçen ilk şeyle apartman görevlisine saldırmıştır. Bu ifadesinden sonra Şirin cinayet işlemiş olduğunu itiraf ettiği için onu kurtarmanın tek yolu kalmıştır, o yol da ölen şahsın ailesinden birine kan parası verilmesidir. Avukat hanım ve Emir Ali, ölen adamın bir yakını bulmaya çalışmaktadır. Tam bir akrabasını bulduklarında ise artık çok geç olmuştur; çünkü Şirin idama götürülmüştür.

Filme baktığımızda ele alabileceğimiz birden fazla konu vardır. Ama ele almamız gereken ana konu, toplumsal cinsiyet açısından kadına bakış açısı ve ailenin çocuklarına ait bakış açılarıdır. Toplumsal cinsiyet açısından kadının konumuna bakıldığında kadının, her türlü aşağılanmaya dayanması, karşı çıkmaması ve bu durumu kabullenmesi beklenmektedir. Kadın ve erkek arasındaki ilişkiye bakıldığında kadın, erkek karşısında ikinci sınıf insan muamelesi görmektedir. Aileye değinecek olursak; modern bir aile yapısı görünümünde, aile bağlarından kopmalar yaşanmakta ve ailedeki bireylerin işlerine verdikleri önem aileden daha öncelikli hale gelmiştir. Aile bireyleri çocukları ilgiden mahrum bırakmaktadırlar.

3.7.4. El Yazmaları Yanmaz – 2013

Film final sahnesini bizlere göstererek başlamaktadır. Film, Murtaza ve Khoswar'ın bir kovalamacadan kaçmasıyla biten olaylar dizisidir. Bu iki adam devlet adına çalışan gizli katillerdir. Khoswar'ın oğlu hastadır ve bir yandan oğlu için

hastanede uğraşırken, bir yandan da devletin gizli birimlerinden gelen emirleri yerine getirmeye çalışmaktadır. Khoswar ve Murtaza'nın görevleri, devletin gizli bir birimi olan sansür bürosunun başındaki kişi ve devletin kasti olarak yaptırmaya çalıştığı otobüs kazası hakkında yazılmış olan kitabın kopya nüshasını Kian'dan alıp onu öldürmeleridir. Sansür bürosunun başında bulunan kişi, zamanında devlete karşı olan yazarlarla beraber çalışmaktayken daha sonra devlet adına çalışmaya başlamıştır. Kitabın yazarı olan Kasra'nın tek istediği, yurtdışına çıkması karşılığında kitabın kopyalarını vermektir ama bu istediği hiçbir zaman karşılık bulmaz. Onun yerine, elinde kopya bulduran Kian yakalanır ve Kian'ın yardımıyla da yakın arkadaşı olan Farouzandeh'in elindeki kopyalar alınarak öldürülmeleri için emir verilmiştir. Farouzandeh ilaç verilerek; Kian ise bıçaklanarak öldürülmüş ve bu ölümlere cinayet süsü verilmiştir.

Filmi incelemeye sansür olgusundan başlanmalıdır. İran'daki sansür olgusunu bilmeden filme bakmak konu hakkında pek bilgi vermemektedir. Fakat filmde anlatılanlar ile gerçekte olanlar arasında paralellik olması, filmin inandırıcılığını arttırmaktadır. Filmde de gerçek hayattakine paralel olarak insanların düşüncelerinden dolayı yargılandığını, işkence gördüğünü ve öldürüldüğünü görmekteyiz. Bunun nedeni olarak da devrimin bekası fikri benimsenmiştir. İnsan hayatının bir önemi yokmuş gibi lanse edilmektedir. Burada anlatılanların gerçeklerle örtüştüğünü şu noktada anlamaktayız; film setinde çalışan insanların isimleri saklı tutulmuştur ve sadece oyuncular ile yönetmenin isimleri bilinmektedir. Set arkasında çalışan insanların isimleri veya bilgileri paylaşılmamıştır.

IV. BÖLÜM

4. SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

İran’da sinemanın gelişimine bakıldığında, bu gelişim sürecinin başlangıcının 1900’lere kadar dayandığı görülmektedir. Sinemanın İran’da ortaya çıkışı, Şah Muzaffereddin’in Fransa seyahati sırasında sinemaya gitmesiyle başlamıştır. Şah’ın el ile çalışan sinematograftan çok etkilenecek ülkesine getirtmesiyle birlikte İran’da sinemanın gelişiminin temelleri atılmıştır. Buradan bakacak olursak sinema İran’a devlet eliyle getirilmiş, belli bir süre sonra halkın beğenisine sunulmuş ve belli zorlukları aşıttan sonra bugünkü dünyaca ünlü İran sineması haline gelmiştir.

İran sinemasının ilk oluşum yıllarına, yani 1900-1920 yılları arasındaki 20 yıllık sürece bakacak olursak sinema, ilk olarak belli bir zümreye hitap etmekteydi. Bu yıllar arasında sinema ile teması olan insanlar saray mensupları ve saray mensuplarının yakınları olmuştur. Halkın sinema ile tanışması ise, saray mensuplarından daha sonra gerçekleşmiştir. Sinemanın İran halkıyla geç buluşmasının sebebinin; din adamlarının sinemaya karşı olan olumsuz tavırları olduğu söylenebilir. Din adamlarının sinemaya karşı olumsuz bir tavır içinde olmalarının nedeni ise, sinemanın Batı’dan getirilmiş olması, yani gayrimüslimlerin kültürünün bir uzantısı olarak kabul edilmiş olmasıdır. Bu olumsuz bakışın temelinde kendi kültürlerine yabancılaşma ve İslamiyet’ten uzaklaşma korkusu yatmaktaydı. Bu karşı çıkışa halktan pek destek bulamaması da yönetimden destek bulmuş ve uzun bir süre yerli sinema sadece gayrimüslimlerin yaptıkları katkılar ile gelişmiştir. Bu dönem İran sinemasının doğması ve emeklemeye çalışması olarak düşünülebilir.

1920-1940 yılları arasına bakıldığında, sinema artık belli bir zümreye hitab etmeyi bırakmış ve halka inmeye başlamıştır. Ayrıca bu dönemde, kadınların film

izleyebilmesi için kadınlara özel salonlar açılmıştır. Bu durum, sinemanın bütün toplumu etkisi altına almaya başladığının göstergesiyken aynı zamanda, İran'ın toplumsal yapısı açısından kadın ve erkeğin ayrıştırıldığının göstergesidir. Yine bu dönemde devlet, gelişen sinema sektöründen kar elde etmek amacıyla birtakım yasal düzenlemeler ile vergiler getirmiştir. Sinema sektöründeki bu gelişmeler rekabet ortamını artırmakla beraber sinemanın gelişimini de hızlandırmıştır. Yeni sinema salonlarının açılması yurtdışından gelen filmlerin çoğalmasını sağlamış, böylelikle sinema İran ekonomisi içerisinde kendine günden güne daha da fazla yer edinmeye başlamıştır.

1940-1960 yılları arasındaki dönemde sinemada yaşanan en önemli olay siyasetin sinemaya etki etmesidir. İran, bu dönemde patlak veren II. Dünya Savaşı ile birlikte siyasi olaylar nedeniyle İngilizler, Ruslar ve Amerikalılar tarafından işgal edilmiştir. Bu işgalin sinemaya etkisi ise işgalci ülkelerin sinema şirketlerinin İran'a kendi filmlerini getirmeleri ile olmuştur yani kendilerine ülkede istedikleri propagandayı halka empoze etme yolunu açmışlardır. İşgalci devletler işgal ettikleri bölgelerde kendi propagandalarını yaparak halkı kendi yanlarına çekmeye, olası bir isyanı engellemeye ve maddi çıkar elde etmeye çalışmışlardır. Fakat bu durum işgalci kuvvetlerin amaçladığının tersine, İran halkının haksız işgali ve işgalcileri benimsemesi yerine işgalci kuvvetlere karşı antipati duymasına neden olmuştur. Bir başka bir siyasi etki ise; Musaddık döneminde milliyetçilik akımının etkisiyle beraber yerel sinemaya ağırlık verilmesi ve yabancı filmlerin girişine engel olunmaya çalışılmasıyla ortaya çıkmıştır.

1960-1978 yılları arasındaki dönemde çekilen filmlerde kadınların oynadığı roller genellikle İslami kurallara aykırıdır. Bu aykırılığın nedeni; o dönemde ülkede çok fazla yabancı filmin oynaması ve yerli filmlerin de bundan etkilenmesidir. Dolayısıyla toplum içinde kadınların sinemada yer almasından ve oynadıkları rollerden rahatsız olan bir kesim oluşmuştur. Din adamlarının da içinde bulunduğu bu kesim İran kültürünün bozulmayan başladığını vurgulamıştır. Bu dönemde sinemada kadının bu şekilde yer alması, İran'ın başında olan Şah'ın Batı yanlısı olması ve İran'ı Batılı bir ülke yapmak için çabalamasının bir sonucu olarak gösterilmektedir. Çünkü Batı özentisi bir yönetim

içinde olması belli bir kesimin reddine neden olsa da bu kesimin dışında kalan burjuvazinin hoşuna giderek bu durumun devamlılığını sağlamak için uygun ortam sağlanmaya çalışılmıştır. Bu gelişmeler sonucunda halkın tepkisi ise olumsuz olmuş ve bu olumsuz tepki sinemanın gelişimine ket vurmuştur. Dönemin en büyük eleştirisini yapan film “Gaav”dır. Film, Şah’ın yeniliklerine ve beyaz devrime karşı yapılmış ağır bir eleştiridir. Bu film, İran sineması için bir ilk sayılabilir çünkü sinemayı eleştiri aracı olarak kullanan ilk filmidir. Bu filmin seyirci ile buluşması devrimden önceki dönemde ifade özgürlüğünün olduğunu kanıtıdır. İfade özgürlüğü ya da eleştirinin olmadığı bir yönetim tarzının bu tarz bir filmin gösterimine izin vermesi beklenemez.

Sinemanın, rejimin değişmesinde önemli bir yeri vardır. Rex sinemasında yaşananlar halktan beklenmedik bir tepkiye neden olmuş ve halkın isyan etmesiyle devam etmiştir. Rejim değişikliğinden önce yaşanan bu elzem olayın faali hala bilinmemektedir. Sinema salonunun bilerek mi yoksa tesadüf eseri mi seçildiği de bilinmemektedir. Eğer bilinçli seçilmiş bir mekânsa bunun üç sebebi olabilir: Birincisi, sinemanın o dönemde halkın pek de hoşuna gitmeyecek şekilde filmler sergilemesi yüzünden protesto amacıyla yakılması. İkincisi, sinemanın halk tarafından bu kadar benimsenmesinden dolayı büyük bir tepkinin toplayacağını düşünülmesi. Üçüncüsü ise, Şah tarafından halka gözdağı verilmeye çalışılmasıdır. Bu üç nedenden hangisinin temel amaç olduğu bilinmemekle beraber bilinen tek şey Rex sinemasında yaşanan olayların devrimin gelişini hızlandırdığıdır.

Devrimin gelmesiyle beraber ülkenin baştan aşağı değişmesi sonucu sinema da kendine düşen payı almıştır. İmam Humeyni’nin başa gelmesiyle birlikte sinema ilk olarak kötülenip bir süre yasaklanmış ve daha sonra propaganda aracı olarak kullanılmak amacıyla benimsenme kararı alınmıştır. Bu durum gayet normal karşılanabilir. Çünkü sinemanın Batı uygarlığından gelmesinden ve Şah’ın İran halkını Batılılaştırmak için sinemayı bir araç olarak görmesinden dolayı dışlanmıştı. Fakat bir yandan da İmam Humeyni’nin kendi propagandasını yapmak ve Batılı güçleri ve bu güçler ile ortaklık yapan herkesi başta Şah olmak üzere kötülemek için en iyi yol olduğunun farkına varmasıyla beraber sinemanın benimsenmesi hızlanmıştı. Rejim değişikliği ile beraber sinemanın yönünde de değişmeler olmuştur. İlk olarak

sinemadaki Batı algısı yıkılmış ve onun yerine öze dönüş ve İslami konuların işlenmesi karar alınmıştır.

Öze dönüş ve İslami değerleri göz önüne alarak film sektörüne yön verilmesi tamamen “sansür” sayesinde olmuştur. Yapılan tüm filmler, yazılan senaryolar ve oynayacak olan oyunculara kadar her olgu denetlenerek ve en ince ayrıntılara kadar dikkat edilerek Farabi Sinema Enstitüsü tarafından sansüre uğratılmıştır. 1983 yılında kurulan bu kurumun amacı; topluma ve İslami değerlere aykırı gelebilecek olan her türlü filmi ve sahneyi sansüre uğratarak film sektörüne yön verilmesidir. Burada değinilmesi gereken temel olgu “sansür”dür. Sansür uygulamasının İran halkını ikiye böldüğü söylenebilir. Bu taraflar, sansürün olması gerektiğini savunanlar ve savunmayanlar olarak düşünülebilir. Sansürün savunulması şu şekilde yapılabilir:

Devrimin gerçekleşmesiyle bir devir kapanmış ve yeni bir devir başlamıştır. Bu yeni devrin yeni doğmuş bir bebek gibi korunması gerektiği düşünüldüğü için sansür uygulanmalıdır. Eğer sansür uygulanmazsa, yeni doğmuş olan bu sistem yaralanıp ölebilir. Otoriteyi elinde bulunduranlar bu yeni sistemi getirenler ile aynı kişiler olduğundan dolayı sansürün uygulanması yürürlüğe girmiştir. Sansür uygulamasına karşı olanlar ise bu durumu özgür düşünceye vurulmuş bir darbe olarak görmektedirler. Sinemada anlatılanlar, yönetmenin kendini ifade etmesinin bir biçimi olduğundan dolayı sansür ifade özgürlüğünü kısıtlamıştır. Bu kısıtlama insan haklarının ihlali olarak da düşünülebilir. Sansür uygulamasının her uygulamada olduğu gibi hem iyi hem de kötü yansımaları olmuştur. Sansürün sinemaya yararına bakacak olursak; yönetmenler filmlerinin sansüre uğramadan vizyona girebilmesi için metaforlar ile anlatım yapmaya başlamışlardır. Metaforlar ile anlatım ise yapılması filmlere sanatsal bir anlatım katmıştır. Bu sanatsal anlatım sayesinde uluslararası düzeyde filmlerin ödül alması ve bugünkü İran sinemasının olduğu yere gelmesinde itici bir güç olmuştur. Zararına değinecek olursak; sansür uygulaması film sektörünü farklı açılardan etkilemiştir. Bu zararlar hem maddi hem de manevi olarak ele alınabilir.

Maddi açıdan bakacak olursak, çekilen filmlerin ya tamamen ya da belli sahnelerinin sansüre uğratılması film yapımcılarının ekstradan para harcamalarına

neden olduğundan dolayı sinema sektöründe maddi imkânsızlıklar oluşturmuştur. Manevi anlamda ise hem zaman kaybı olarak hem de oyuncu seçimlerinde etkili olmuştur. Kadın oyuncuların filmlerde oynamaları konusunda önlerinde engel oluşmuştur. Bu durum, kadın ile erkek arasında ayrıma yol açmıştır. Kadın oyuncuların belli bir süre boyunca sinema sektöründe yer almaları engellenmiştir. Bu durumdan dolayı oyuncu ve konu seçimleri etkilenmiştir. Kadınların sinema sektöründe olamayışından dolayı kadın ile erkek arasında anlatılmak istenen konular, çocukların üzerinden anlatılmaya çalışılarak en azından kendilerince var olan şartların değerlendirilmesi yoluna gidilmiştir.

Devrimden sonra İran'da hayat şartları ve yaşam tarzlarında değişimler meydana gelmiştir. Bu değişimlere baktığımızda sinema sektörü de bu değişimlerden etkilenecek toplumda yaşanan değişimlere ayna tutarak hem kendine konu edinmiş hem de bizlere göstermiştir. Bu değişimleri siyasi, ekonomik ve aile perspektifinden değerlendirmek mümkündür.

Devrimden önceki İran'da çok fazla yerli yapım olmadığı için toplumsal değişimleri anlamak, değerlendirmek ve karşılaştırma yapmak için ek kaynaklar olarak dönemi anlatan belgeseller, makaleler ve filmlerden yararlanılmıştır.

Devrimin olmasıyla beraber ilk önce yönetim şekli ve dayanağı değişmiştir. Daha önce krallık şeklinde bir yönetim varken devrimden sonra İslami demokrasi tarzı benimsenmiştir. Devrim ile beraber siyasi değişmelerin yanı sıra politikalarda da değişimler olmuştur. Bu değişmelerin en göze çarpanı ise dış politikada Batılı güçlere ve özellikle Amerika'ya karşı duyulan antipati ve düşmanlıktır. Bu düşmanlığı hem halk nazarında hem de yönetimde hissetmek mümkündür. Batı karşıtlığı ve Amerikan düşmanlığı neredeyse tüm filmlerde karşımıza çıkmaktadır. Bu karşıtlık, yeri geldiğinde direk olarak anlatılmış yeri geldiğinde de Şah'ın Amerikalılarla aynı düşünce içinde olmasından dolayı dolaylı olarak anlatılmıştır.

Devrimin ilk yıllarında yapılan filmlerde olağan yönetimi eleştirmek amacıyla herhangi bir film yapılmamıştır. Zaten böyle bir filmin yapılmasına izin verilebileceği

de muammadır. Çünkü sansür ofisi diyebileceğimiz Farabi Sinema Enstitüsü tarafından izin alınması beklenen bir olgu değildir. Bu enstitüde çalışanlar devrimi gerçekleştirenler arasından geldiğinden dolayı, devrimi zedeleyecek veya karalayacak bir filme izin verilmesi imkansızdı. Bu yüzden devrimin ilk yıllarında yönetimle çatışmak yerine daha çok yeni yönetimin hoşuna gidecek ve onay alabilecek konuda filmler çekilmiştir. Buna örnek olarak; Şah zamanını kötüleyen, Şah'ın yaptıklarını eleştiren ve İslami konuları ele alan filmler yapılmaya gayret gösterilmiştir. Bu durumun yanı sıra devrim çoğu zaman sinema sektörünü doğrudan etkilemek yerine dolaylı olarak etkilemeyi seçmiştir. Bu etkileme ya sansür ile ya da ülkeye giren filmleri denetleme yoluna giderek yapılmıştır.

Devrim ile beraber gelen Batı toplumuna ve kültürüne karşıtlık anlayışı, ülkeye giren film sayısını da etkilemiştir. Bu etkilenme şu şekilde olmuştur: Devrimden önce ülkede Amerikan, Alman ve İngiliz filmleri gibi Batı kültürünü öven ve anlatan çok sayıda film yer almaktayken; bu durum devrimden sonra değişerek yabancı film sayısında giderek azalmalar meydana gelmiştir. Bu ambargonun nedeni, yerli film üretimini desteklemekten çok siyasideir. Batılı filmlerin, toplumdaki gençleri kötü etkilediği ve gençleri İslamiyet'ten uzaklaştırdığı savunularak bu seçeneğe gidilmiştir. Bu sürecin devamında yerli sinemanın gelişimine yardımcı da olunmuştur. Yönetim, film yapımcılarına değişik tarzda teşviklerde bulunarak Batılı filmlerin sinemada gösterimden çekilmesinin yarattığı bu açığı kapatma yoluna gitmişlerdir.

Son dönemde çekilen filmlerin bazılarında yönetimi ve aldığı kararları eleştiren konular işlenmeye başlanmıştır. Sansüre uğramaması için de İran'da vizyona sokmak yerine filmlerin yurtdışında vizyona girmesiyle bu eleştiri yapma tarzı yayılmaya başlamıştır. Hatta film ekinde çalışanların isimlerinin bile saklanması gereken filmler çekilerek, devrimi gerçekleştirenlerin aslında halktan gizli neler yaptığını göstermeye çalışılmıştır. Bu durum gayet normal olarak karşılanabilir. Çünkü insanlar uygulanan bu sansür karşısında sahip oldukları gerçek fikirlerini ifade etmek için fırsat aramaktaydılar. Devrimin etkisi azalınca ya da başka bir ifade ile iktidar eski gücünü kaybedince, muhalif düşünceler kendilerine fırsat bularak yayılmaya başlamıştır. Hatta şu an kısa bir süre önce İran'da yaşanmış olan ayaklanmalar bu durumun varlığını

onaylamaktadır. 1979 yılında devrimin gerçekleştirenler gibi bugün de aynı şekilde halk hoşnut olmadığı şeylerin değişmesini istemekte ve baskının azalması için çabalamaktadır. Sinema sektörünün bu noktadaki özelliği ise; insanlarda bilinç uyandırmayı başarmış olmasıdır.

İran sinemasında incelenen bir başka olgu da ekonomidir. Devrimden önceye baktığımızda, Şah'ın gerçekleştirmiş olduğu "Beyaz Devrim" halkı yoksul hale getirmiştir. Zengin ile fakir arasındaki ayrımın çok fazla olduğu bilinirken Beyaz Devrimden sonra bu ayrım daha da artmıştır. Devrimden önce enflasyon düşük olsa da problem, gelir dağılımının eşit olmamasıdır. İslam Devrimi gerçekleştirildikten sonra ilk önce yabancı şirketler ve Şah'ın adına çalışanlar tasnif edildiği için ülkede yapılmış olan tesisleri çalıştıracak bilgili insan sayısı azlığından dolayı ülkenin ekonomisi zayıflamıştır. Bu durum sinema sektöründe kendine geniş yer almıştır. Özellikle İran Yeni Dalga akımıyla sinemada halkın günlük hayatında çekmiş olduğu sefalet, yaşandığı gibi aktarılmaya çalışılmıştır.

Devrimden sonraki dönemin sinemasında oluşan bir başka bir konu ise çocuk işçi meselesidir. Çocuk işçilere İran sinemasında geniş bir yer verilmiştir. Hemen hemen her filmde en az bir çocuk işçi bulunmaktadır. Çocuk işçiler genellikle ailenin en büyük erkek çocuğu tarafından seçilir ve aileyi geçindirmesi istenmektedir. Çoğu filmde ailenin en büyük erkek evladı babasının olmamasından dolayı ataerkil aile yapısının devamlılığı için, ailenin geçimini üstlenerek olmayan babanın yerine geçip ailenin devamlılığını sağlamaya çalışmıştır. İran toplumu, ataerkil bir yapıyı benimsemiş olmasından dolayı ailenin geçimini erkeğin omuzlarına yüklemektedir ve kadının asla böyle bir endişesi olmamış gibi gösterilmektedir. Çekilen çoğu filmin konusu, ekonomik zorluklardan dolayı insanların geçim sıkıntısı yaşamasıdır. İranlı yönetmenler bu geçim sıkıntısını genellikle çocukların üzerinden anlatmayı tercih etmiştir. Toplumdaki yoksulluğun artmasından dolayı filmlerde kaçakçılık konusu da işlenmeye başlanmıştır çünkü İran'da kaçakçılık genellikle çocuk işçiler üzerinden yapılmaktadır. Günümüze doğru gelindiğinde İran'ın modernleşmesiyle beraber geçim sıkıntısı sadece erkeğin değil kadının da problemi olarak lanse edilmeye başlanmıştır. Kadının sinema sektöründe yer almasından sonra, daha düzgün bir ifadeyle kadının toplumda yer

almaya başlamasından sonra ekonomik faaliyetlerde bulunarak ailesine katkıda bulunmaya başlamıştır. İran sinemasında işlenen bir başka konu da küçük yaşta çalışmaya başlayan çocukların yanlış yollara bulaşmasıdır. Ekonomik gücü olan petrol zenginleri maddi olanaklarını kullanarak istediklerini elde etmeye çalışmaktadırlar. Ekonominin kötü olması insanları farklı yollara sevk ederek maddi kaynak edinmelerine neden olmuştur. Bunlar genellikle gayri resmi işlerin olduğu yollardır. Zengin ile fakir arasındaki uçurumun her geçen gün artmasından dolayı, bu farklı yollara sürüklenen insan sayısında artış gözlenmektedir. Ekonominin kötü olmasının bir nedeni de siyasi temelli ambargo uygulanmasıdır. Günümüzde ekonominin düzenlenmesi için adım atılarak ambargonun kaldırılması amacıyla çalışmalar yapılmaktadır. Çünkü ekonominin kötü olması ülkedeki diğer faaliyetleri de etkilemektedir.

İncelenmesi gereken bir başka konu da, toplumun en küçük biri olan ailedir. Aile yapısına bakacak olursak ataerkil bir yapılanma söz konusudur. Ataerkil bir yapıdan dolayı erkek her daim kadından önce gelmektedir. Kadının toplumsal anlamda söz söylemeye hakkı bulunmamaktadır. Kadının aile içindeki konumu erkeğin bir adım gerisindedir ve aile içindeki görevi de çocuklarına bakmak, eşine gözü kapalı bir şekilde biat etmek ve ev içi ihtiyaçların karşılanması olarak görülmektedir. Kadın ile erkek arasındaki ilişki eşit doğmalarına rağmen, toplumsal normların onlara yüklediği anlamlar ile eşitsiz bir hal almaktadır. Bu yüzden kadın erkekten bir adım geri planda kalmakta ve ezilmektedir. Kadın bir insandan çok bir meta gibi görülmektedir. Erkek, kadının üstünde her türlü hakka sahiptir ve kadının üstünde yaptığı her türlü baskıyı bir şekilde meşrulaştırarak bu durumun engellenmesini ya da elinden bu hakkın alınmasını zorlaştırmıştır. Böyle bir aile yapısında tabii ki tek söz sahibi kişi ailenin içindeki en büyük erkektir. Devrimin ilk yıllarında kadının sinemada kendine yer bulamamasının temel nedeni de erkek egemen düşüncenin aile yapısı üzerindeki hakimiyetidir.

Sinemada kadının olmayışının toplumdaki karşılığı olarak kadının sesinin toplumda itibarsız olması nedeniyle, sinemada karşımıza kadın karakterler çıkmamaktadır. Boşanma kararı alınırken bile kadın erkekten izin almak zorundadır. Erkek izin vermeden boşanmak bir yana boşanma davası dahi açılmasına izin verilmez.

Kısacası erkeğin rızası olmadan bir kadın hiçbir şey yapamamaktadır. Kadın, toplumda erkeğin rızası olduğu zaman görünür olup rızası olmadığı zaman görünmezdir.

Aile yapısında mekânsal anlamda da ayrışma söz konusudur. Devrimden önce bu şekilde bir ayrımdan söz edilmemektedir. Fakat devrimden sonra aile içinde olduğu gibi toplumda da kadın ve erkek mekânsal anlamda ayrılmıştır. Devrim sırasında yapılan mitinglerde kadın ile erkek yan yana yer alırken, devrimden sonra kadın eve hapsedilmiştir. Hatta kamusal alanlarda ve başka bir erkeğin olduğu yerlerde kadınların yeri ayrı erkeklerin yeri ayrı olarak ayarlanmıştır. Toplu taşıma anlamında da ayrıma gidilmiştir. Sadece kadınların binebildiği erkeklerin binmesinin yasak olduğu taksiler mevcuttur. Bu taksilerin şoförleri de kadın olup bu takside erkeklerin hiçbir bağlantısı olmamaktadır. Belirtmekte fayda var ki kadınların ehliyet alıp araba kullanmaları günümüze doğru geldikçe söz konusu olmuştur.

Devrimden sonraya baktığımızda değişen bir başka olgu da kılık kıyafet konusudur. Erkeklerde herhangi bir değişim pek fazla söz konusu değilken, kadınlarda bu durum değişmektedir. Devrimden önce kadınlar istediğini giyme konusunda gayet özgürlerken bu durum devrimle birlikte değişerek kadınlar şeriat kanunlarına göre giyinmeye zorlanmıştır. Kapanmak bir zorunluluk olarak dile getirilmekte ve buna karşı çıkanlarda cezalandırılmaktadır. Devrim, kadınların giydikleri kıyafetlerin rengini dahi belirlemektedir. Bu renkler ya siyah ya da koyu bir rengin olduğu çarşaf veya uzun pardösü olmak zorundadır. Kadına biçilen rollerden biri de kendini erkeklerden koruması gerektiğidir. Burada hem kadına hem de erkeğe ağır ithamlarda bulunmaktadır. Kadın, bir nevi erkeği baştan çıkarma nesnesi olarak dile getirilirken, erkek de nefisini kontrol edemeyen ve ahlaksız davranışlarda bulunabilecek bir varlık gibi betimlenmiştir. Kadınların koyu çarşaf giyinmesinin temeli buna dayandırılmaktadır. Devrimden önceki hayata baktığımızda bu senaryonun tam tersi bir manzara ile karşılaşılmaktadır. Kadın ile erkek arasında bir ayrımcılığın olmadığı, kılık ve kıyafette özgür olunan, belli mesleklerde de olsan kadınların çalışabildiği bir ortam mevcuttur.

Günümüze gelindiğinde devrimden sonraki durum değişmeye başlamıştır. Artık kadınlar ekonomik faaliyetlerde bulunabilmekte ve kendilerine toplumda yer bulmakta eskisi kadar güçlük çekmemektedirler. Devrimin etkisini yitirmeye başlamasıyla beraber kadınlar da hak ettikleri haklara, özgürlüklere ve değere ulaşmaya başlamışlardır. Bu hakların tanınmasında geç kalırsa da günümüzde alınamayan haklar için kadınların mücadelesi hala devam etmektedir. Fakat bu mücadele pek de kolay olmamaktadır. Bunun nedeni; ataerkil bir toplumsal yapıya sahip olan İran toplumunun sahip olduğu erkek egemen zihniyetinin bir anda aşılmasıdır.

Tüm bu çıkarımlar İran sinemasında yer alan filmlerden elde edilmiştir. İran sinemasının devrimden sonraki temel özelliği, öze dönüşü savunmasından dolayı halkın yaşadığı sıkıntıları, buhranları kısacası İran toplumunu birebir yansıtmıştır. Bundan dolayı, İran'ın devriminden sonraki değişimini ve gelişimini anlamak için sinemasına bakmak en iyi yollardan biridir.

KAYNAKLAR

- Ağbalık, Salih (2016). “İran Yeni Dalga Sinemasının İlk Örneği: Gaav”, (<https://www.dunyabizim.com/sinema/iran-yeni-dalga-sinemasinin-ilk-ornegi-gaavh23335.html/>, 25 Mayıs 2018’de erişildi).
- Aksu, Şener (2009). *Yaşamaları-Otorite İlişkisi Açısından Devrim*. Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- Aktaş, Cihan (2015). *Şark’ın Şiiri İran Sineması*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Awla, Hussein ve Kasap, Fevzi (2015). “İran Sinemasının Gelişimi ve İran Sinemasında Abbas Kiyarüstemi Üzerine Bir İnceleme”. *Journal of International Social Research* 41: 1419-1427.
- Batur, Sabire (2007). *Siyasal İslam Sineması Örneğinde İran Sineması*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü.
- Berber, Fatma (2011). *Devrim Sonrası İran’da Sinema Endüstrisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü.
- Camus, Albert (2010). *Sisifos Söyleni*. Çev. T. Yücel. İstanbul: Can Sanat Yayınları.
- Çağlayan, Ayşe (2011). *Gerçekçilik Bağlamında İran Sinemasında Dil ve Estetik*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çelik, Ahmet (2001). “Kur’ana Göre Ahiret İnancının Bireysel ve Toplumsal Yönü”. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Tetkikleri Dergisi* 16: 173-195.

- Çelik, Yavuz (2009). “Yöneten-Yönetilen İlişkisinde Sansür”. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 4: 72.
- Dabaşı, Hamit (2013). *İran Sineması*. Çev. B. Aladağ ve B. Kovulmaz. İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Ferro, Mark (2017). *Sinema ve Tarih*. Çev. H. Demir. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Geoffrey, N. Smith (2008). *Dünya Sinema Tarihi*. Çev. A. Fethi. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Güler, Hasan (2006). *Humeyni Sonrası İran Sinemasında Kadın*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü.
- Kanat, Fatin (2007). *İran Sinemasında Kadın*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Kırel, Serpil (2012). *Kültürel Çalışmalar ve Sinema*. İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi.
- Nisbet, Robert (2013). *Sosyolojik Düşünce Geleneği*. Çev. Y. Kaplan. İstanbul: Paradigma Yayıncılık.
- Özen, Fatma ve Arpacı, Murat (2018). “İran’da Sinema Endüstrisinin Tarihsel Gelişimi: 1979 ve Sonrası”. *TRT Akademi* 5: 238-360.
- Ritzer, George (2011). *Klasik Sosyoloji Teorileri*. Çev. H. Hülür. Ankara: De Ki Basım Yayım.
- Sert, Gülşen ve Seferoğlu, S. Sadi (2012). “Öğretmenlerin teknoloji kullanma durumlarını inceleyen araştırmalara bir bakış: Bir içerik analizi çalışması”. *XIV. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri*. Uşak: Uşak Üniversitesi.

Sever, Can (2010). “İran Sinema Tarihi Övgü Gökçe İle İran Sineması Toplu Gösterimi Üzerine”, (http://www.mafm.boun.edu.tr/files/312_iran_sinemasi.pdf/ , 20 Mayıs 2018’de erişildi).

Tapper, Richard (2007). Yeni İran Sineması Siyaset, Temsil ve Kimlik. Çev. K. Sarısözen. İstanbul: Kapı Yayınları.

Tarhanlı, B. İştar (2011). “Sinemada Sansür Üstüne”. *İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi* 4: 123.

Tekin, Reksy (2005). *Sinema Tarihi*. II. Cilt. İstanbul: Oğlak Yayıncılık.

Ünal, Ümit ve Oluk Ersümer, Aysen (drl.) (2015). *Sinema Neyi Anlatır*. İstanbul: Hayalperest Yayınevi.

Yılmaz, Ertan ve Bakır, Burak; Ünal, Yörükhan; Saliji, Sali (drl.) (2008). *Sinema İdeoloji Politika*. Ankara: Orient Yayıncılık.

İNTERNET SİTELERİ

<http://www.antivizyon.com/dehliz-2012.html>, 07 Haziran 2018’de erişildi.

<http://www aylakadamiz.com/archives/5719>, 05 Haziran 2018’de erişildi.

<http://www.beyazperde.com/filmler/film-249751/>, 13 Haziran 2018’de erişildi.

<http://www.beyazperde.com/filmler/film-128902/>, 06 Haziran 2018’de erişildi.

<http://www.beyazperde.com/filmler/film-204198/>, 07 Haziran 2018’de erişildi.

<http://www.beyazperde.com/filmler/film-189616/>, 07 Haziran 2018’de erişildi.

<http://www.celebialper.com/sinema/elly-hakkinda-asghar-farhadi-iran.html>, 05 Haziran 2018'de erişildi.

<https://dinininema.wordpress.com/2014/09/02/son-bekar-iran-komedi-filmi/>, 06 Haziran 2018'de erişildi.

<https://dinininema.wordpress.com/2014/01/19/iyi-guzel-bir-meslek-iran-filmi/>, 07 Haziran 2018'de erişildi.

<http://www.divx720pfilmizle.com/biri-seninle-konusmak-istiyor-2012-izle.html>, 07 Haziran 2018'de erişildi.

<http://www.dunyabizim.com/sinema/1384/sogut-agacindaki-gozu-gor>, 30 Mayıs 2018'de erişildi.

<http://filmarti.com.tr/biletler/>, 30 Mayıs 2018'de erişildi.

<http://www.filmfestankara.org.tr/filmler/masallar-ales-ghesse-ha/>, 12 Haziran 2018'de erişildi.

<https://fredrikonfilm.blogspot.com.tr/2017/04/delbaran-2001.html>, 30 Mayıs 2018'de erişildi.

https://www.hilalhaber.com/kaplumbagalar-da-ucar_d59699.html, 30 Mayıs 2018'de erişildi.

<https://www.imdb.com/title/tt3839906/>, 12 Haziran 2018'de erişildi.

<https://www.intersinema.com/bes-filmi/>, 30 Mayıs 2018'de erişildi.

<https://www.intersinema.com/daire-filmi/>, 30 Mayıs 2018'de erişildi.

<http://iranfilmleri.net/petrolun-cocuklari.html>, 30 Mayıs 2018'de erişildi.

<http://iranfilmleri.net/kanarya-2003-iran-filmi-izle.html>, 30 Mayıs 2018'de erişildi.

<http://iranfilmleri.net/gilane.html>, 30 Mayıs 2018'de erişildi.

<http://iranfilmleri.net/el-nebras.html>, 05 Haziran 2018'de erişildi.

<http://iranfilmleri.net/kiz-yurdu-iran-filmi-izle.html>, 30 Mayıs 2018'de erişildi.

<http://iranfilmleri.net/kizil-toprak-izle.html>, 05 Haziran 2018'de erişildi.

<http://iranfilmleri.net/superstar-hd-izle.html>, 05 Haziran 2018'de erişildi.

<http://iranfilmleri.net/yedinci-gunun-sabahi.html>, 05 Haziran 2018'de erişildi.

<http://iranfilmleri.net/muzik-kutusu-jabeye-moosighi.html>, 05 Haziran 2018'de erişildi.

<http://iranfilmleri.net/her-gece-yalnizlik.html>, 05 Haziran 2018'de erişildi.

<http://iranfilmleri.net/azap-iran-filmi.html>, 05 Haziran 2018'de erişildi.

<http://iranfilmleri.net/kanarya.html>, 05 Haziran 2018'de erişildi.

<http://iranfilmleri.net/benim-yildizim-izle.html>, 05 Haziran 2018'de erişildi.

<http://iranfilmleri.net/cennet-yolu.html>, 07 Haziran 2018'de erişildi.

<http://iranfilmleri.net/yusuf-aga.html>, 07 Haziran 2018'de erişildi.

<http://iranfilmleri.net/meryeme-bir-cicek.html>, 30 Mayıs 2018'de erişildi.

<http://iranfilmleri.net/savasin-cocuklari.html>, 30 Mayıs 2018'de erişildi.

<http://iranfilmleri.net/burada-bensiz-iran-filmi-izle.html>, 07 Haziran 2018'de erişildi.

<http://iranfilmleri.net/asikane-ozlemler.html>, 07 Haziran 2018'de erişildi.

<http://iranfilmleri.net/toprak-ve-mercan.html>, 07 Haziran 2018'de erişildi.

<http://iranfilmleri.net/yasam-gunleri.html>, 07 Haziran 2018'de erişildi.

<http://iranfilmleri.net/dorduncu-cocuk-dvd-izle.html>, 07 Haziran 2018'de erişildi.

<http://iranfilmleri.net/resim-havuzu.html>, 07 Haziran 2018'de erişildi.

<http://iranfilmleri.net/kirk.html>, 07 Haziran 2018'de erişildi.

<http://iranfilmleri.net/closed-curtain-perde.html>, 07 Haziran 2018'de erişildi.

<http://iranfilmleri.net/miractakiler.html>, 12 Haziran 2018'de erişildi.

<http://iranfilmleri.net/bugun-today-izle.html>, 12 Haziran 2018'de erişildi.

<http://iranfilmleri.net/sukursuzler.html>, 05 Haziran 2018'de erişildi.

<http://iranfilmleri.net/yabancilar.html>, 05 Haziran 2018'de erişildi.

<http://iranfilmleri.net/mutlulugun-kanatlari.html>, 05 Haziran 2018'de erişildi.

<http://iranfilmleri.net/sonsuzluk-ve-bir-gun-eternity-and-a-day.html>, 13 Haziran 2018'de erişildi.

<http://iranfilmleri.net/bilmedigin-seyler-var-there-are-things-you-dont-know.html>, 06 Haziran 2018'de erişildi.

<http://iranfilmleri.net/lantouri-2016-izle.html>, 13 Haziran 2018'de erişildi.

<http://www.islamianaliz.com/haber/film-kritigi-rusvai-37582#sthash.JOEcuMgo.dpbs>, 13 Haziran 2018'de erişildi.

<http://iranfilmleri.net/roma-prensesi-hd-izle.html>, 12 Haziran 2018'de erişildi.

<http://iranfilmleri.net/yahya-sessiz-kalmadi-izle.html>, 12 Haziran 2018'de erişildi.

<http://iranfilmleri.net/gunese-dusen-golge.html>, 06 Haziran 2018'de erişildi.

<http://www.irankulturevi.com/lang-tr-SiyonistleriKizdiranFilm.cgi>, 06 Haziran 2018'de erişildi.

<http://islamivahdet.com/bir-kup-seker-turkce-altyazi/>, 07 Haziran 2018'de erişildi.

<http://islamivahdet.com/davul-dengi-dengine-turkce-altyazi/>, 06 Haziran 2018'de erişildi.

<http://kritik.yenikaynak.com/2018/02/11/kararsiz-gonul/>, 07 Haziran 2018'de erişildi.

<http://kritik.yenikaynak.com/2017/05/20/sevgi-zamani/>, 05 Haziran 2018'de erişildi.

<http://kritik.yenikaynak.com/2017/05/19/herkes-uyurken/>, 05 Haziran 2018'de erişildi.

<http://kritik.yenikaynak.com/2017/08/04/melekler-hep-birlikte-iner/>, 12 Haziran 2018'de erişildi.

<http://kritik.yenikaynak.com/2017/06/07/birkac-metrekup-ask/>, 12 Haziran 2018'de erişildi.

<http://kritik.yenikaynak.com/2018/03/11/sercelerin-sarkisi-5/>, 05 Haziran 2018'de erişildi.

<http://kritik.yenikaynak.com/bulutlarda-bir-ev/>, 12 Haziran 2018'de erişildi.

<https://matemkar.wordpress.com/2012/07/10/hayat-iran-filmi-2005-turkce-altyazili/>, 30 Mayıs 2018'de erişildi. <https://matemkar.wordpress.com/2014/08/16/cumartesi-avcisi-iran-filmi-turkce-dublaj/>, 05 Haziran 2018'de erişildi.

<https://mumince.com/baran-iran-filmi-turkce-dublaj/>, 30 Mayıs 2018'de erişildi.

<https://muslimmedya.com/anne-icin-bir-besik-iran-filmi-izle/>, 07 Haziran 2018'de erişildi.

<https://muslimmedya.com/allah-yakindir-god-is-close-iran-filmi-izle/>, 05 Haziran 2018'de erişildi.

<https://www.politikfilm.org/film/1099-zir-e-poost-e-shahr-sehrin-derisi-altinda-2001-filmi-izle.html>, 30 Mayıs 2018'de erişildi.

<https://www.politikfilm.org/film/594-yarim-ay-niwemang-halfmoon-2006-filmiizle.html>, 05 Haziran 2018'de erişildi.

<https://www.politikfilm.org/film/1710-ay-yuzunu-opmek-2012-filmi-izle.html>, 07 Haziran 2018'de erişildi.

<https://www.politikfilm.org/film/1283-mahi-va-gorbeh-balik-ve-kedi-2013-filmiizle.html>, 07 Haziran 2018'de erişildi.

<https://www.politikfilm.org/film/309-sinir-kafe-cafe-transit-2005-filmi-izle.html>, 30 Mayıs 2018'de erişildi.

<https://www.rehberlikservisi.net/otekinin-babasi-film-inceleme/>, 12 Haziran 2018'de erişildi.

<https://www.sinefil.com/title/jg0rwxg?view=mobile>, 05 Haziran 2018'de erişildi.

<https://www.sinemalar.com/film/253260/deli-yuz>, 12 Haziran 2018'de erişildi.

<https://www.sinemalar.com/film/239573/senin-dunyanda-saat-kac>, 12 Haziran 2018'de erişildi.

<https://www.sinemalar.com/film/245958/ahududu>, 12 Haziran 2018'de erişildi.

<https://www.sinemalar.com/film/240859/i-am-not-salvador>, 13 Haziran 2018'de erişildi.

<https://www.sinemalar.com/film/2625/kandahara-yolculuk>, 30 Mayıs 2018'de erişildi.

<https://www.sinemalar.com/film/240211/forushande>, 13 Haziran 2018'de erişildi.

<https://www.sinemalar.com/film/256899/baligin-olumu>, 12 Haziran 2018'de erişildi.

<https://www.sinemalar.com/film/189805/gece-otobusu>, 05 Haziran 2018'de erişildi.

<https://www.sinemalar.com/film/243049/kalbi-kirik>, 05 Haziran 2018'de erişildi.

<https://www.sinemalar.com/film/189466/the-maritime-silk-road>, 07 Haziran 2018'de erişildi.

<https://www.sinemalar.com/film/233274/kelebekler>, 07 Haziran 2018'de erişildi.

<https://www.sinemalar.com/film/188813/tala-va-mes>, 07 Haziran 2018'de erişildi.

<http://www.sinematopya.com/2013/10/guzel-sehir-shah-re-ziba.html>, 30 Mayıs 2018'de erişildi.

<http://srgz.blogspot.com/2012/03/hz-suleymann-mulku-filmi.html>, 06 Haziran 2018'de erişildi.

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5bae96c84aa5a9.51746248, 29.09.2018' de erişildi.

<https://tr.mehrnews.com/news/1866664/%C4%B0ran-yap%C4%B1m%C4%B1-film%C4%B0sko%C3%A7ya-da-g%C3%B6sterilecek>, 13 Haziran 2018'de erişildi.

<https://tubanizm.blogspot.com/2017/12/ogleden-sonra-5te.html>, 30 Mayıs 2018'de erişildi.

<http://www.vizyonfilmizle.tv/39560-nahid-2015-iran-filmi-izle.html>, 12 Haziran 2018'de erişildi.

<http://www.vizyonfilmizle.tv/28141-annemin-ulkesinin-sarkilari-marooned-in-iraqizle.html>, 30 Mayıs 2018'de erişildi.

<http://www.vizyonfilmizle.tv/20709-anne-gibi-mim-mesle-madar-film-izle.html>, 05 Haziran 2018'de erişildi.

<http://www.yenikaynak.com/inziva.html>, 13 Haziran 2018'de erişildi.

<http://www.yenikaynak.com/sam-saatine-gore.html>, 13 Haziran 2018'de erişildi.

<http://www.yenikaynak.com/alismayacagiz.html>, 13 Haziran 2018'de erişildi.

<http://www.yenikaynak.com/mukaddes-fihrist.html>, 13 Haziran 2018'de erişildi.

<http://www.yenikaynak.com/haber/ayakkabilarim-nerede-2016-filmi-gosterimegirdi.html>, 13 Haziran 2018'de erişildi.

<http://www.yenikaynak.com/haber/mecidinin-bulutlarin-otesinde-2017-filmi-iranda-gosterime-girecek.html>, 13 Haziran 2018'de erişildi.

<http://www.yenikaynak.com/heyhat.html>, 13 Haziran 2018'de erişildi.

<http://www.yenikaynak.com/haber/iran-filmi-nefes-2016-gosterime-girdi.html>, 13 Haziran 2018'de erişildi.

<http://www.yenikaynak.com/ervend.html>, 13 Haziran 2018'de erişildi.

<http://www.yenikaynak.com/haber/selam-bombay-2016-filmi-iranda-gosterimegirdi.html>, 13 Haziran 2018'de erişildi.

<http://www.yenikaynak.com/iran-yetimhanesi.html>, 13 Haziran 2018'de erişildi.

<http://www.yenikaynak.com/haber/iran-filmi-kiz-evlat-2016-yogun-ilgi-topluyor.html>,
13 Haziran 2018'de erişildi.

<http://www.yenikaynak.com/haber/yasin-2015-filmi-gosterimde.html>, 12 Haziran
2018'de erişildi.

<http://www.yenikaynak.com/haber/gece-vardiyasi-2015-filmi-gosterimde.html>, 12
Haziran 2018'de erişildi.

<http://www.yenikaynak.com/muhammed-resulullah-saa.html>, 12 Haziran 2018'de
erişildi.

<http://www.yenikaynak.com/ebu-zeynep.html>, 12 Haziran 2018'de erişildi.

<http://www.yenikaynak.com/orta-kat-sakini.html>, 12 Haziran 2018'de erişildi.

<http://www.yenikaynak.com/sen-ozgursun.html>, 30 Mayıs 2018'de erişildi.

<http://www.yenikaynak.com/album.htm>, 30 Mayıs 2018'de erişildi.

<http://www.yenikaynak.com/nura.html>, 30 Mayıs 2018'de erişildi.

<http://www.yenikaynak.com/kumda-dans.html>, 30 Mayıs 2018'de erişildi.

<http://www.yenikaynak.com/surprizler.html>, 05 Haziran 2018'de erişildi.

<http://www.yenikaynak.com/kolay-gelsin.html>, 12 Haziran 2018'de erişildi.

<http://www.yenikaynak.com/hayalin-sirin-tadi.html>, 12 Haziran 2018'de erişildi.

<http://www.yenikaynak.com/ozgur-yol.html>, 07 Haziran 2018'de erişildi.

<http://www.yenikaynak.com/muhurlu-sir.html>, 07 Haziran 2018'de erişildi.

<http://www.yenikaynak.com/yapisik-kardesler.html>, 05 Haziran 2018'de erişildi.

<http://www.yenikaynak.com/son-adim.html>, 07 Haziran 2018'de erişildi.

<http://www.yenikaynak.com/iade.html>, 07 Haziran 2018'de erişildi.

<http://www.yenikaynak.com/tahran-tahran.html>, 06 Haziran 2018'de erişildi.

<http://www.yenikaynak.com/yagmur-renginde.html>, 06 Haziran 2018'de erişildi.

<http://www.yenikaynak.com/bir-avuc-gokyuzu.html>, 05 Haziran 2018'de erişildi.

<http://www.yenikaynak.com/sayginlik-elden-gitti.html>, 07 Haziran 2018'de erişildi.